CBS COPENHAGEN BUSINESS SCHOOL
HANDELSHØJSKOLEN

Hvad skal vi med sprog?

Holdninger til fremmedsprog i danske virksomheder i et uddannelsespolitisk perspektiv

Verstraete Hansen, Lisbeth

Document Version
Final published version

Publication date:
2008

License
CC BY-NC-ND

Citation for published version (APA):
Verstraete Hansen, L. (2008). *Hvad skal vi med sprog? Holdninger til fremmedsprog i danske virksomheder i et uddannelsespolitisk perspektiv*. Institut for Internationale Kultur- og Kommunikationsstudier (IKK).

Link to publication in CBS Research Portal

General rights
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us (research.lib@cbs.dk) providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Download date: 07. Sep. 2026

Copenhagen
Business School
HANDELSHØJSKOLEN

Hvad skal vi med sprog?

Holdninger til fremmedsprog i danske virksomheder i et uddannelsespolitisk perspektiv

Lisbeth Verstraete-Hansen

Udgivet af Institut for Internationale Kultur-
og Kommunikationsstudier
Handelshøjskolen i København /
Copenhagen Business School
2008

Forfatter Lisbeth Verstraete-Hansen

Produktion CBS Communications & Marketing
Teksten må frit gengives med behørig
kildeangivelse.

INDHOLD

1. Indledning **5**

2. Tidligere undersøgelser **10**
2.1. Ingeniørsprog (1982) 10
2.2. FLAIR (1992) 10
2.3. Danskerne og fremmedsprog (1992) 11
2.4. ELISE (1999) 12
2.5. ELAN (2006) 13
2.6. Mere (end) sprog (2007) 15

3. Hvad skal vi med sprog? Analyse af data fra undersøgelsen *Sproglige kompetencer i den globale økonomi* **17**
3.1. Population, undersøgelsesdesign og metodiske forbehold 17
3.2. Virksomhedernes fremmedsproglige kapacitet 20
3.3. Uddannelsesbaggrund og fremtidig efterspørgsel 23
3.4. Dobbeltkompetencer? 26
3.5. Sprog i brug 28
3.5.1. Engelsk: Danske virksomheders svar på 'globaliseringens udfordringer'? 29
3.6. Fremmedsprog og kommunikative barrierer 32
3.6.1. Et eksempel: Fremmedsprog i fransk erhvervsliv 38
3.7. Hvad skal man med andre sprog end engelsk? 40
3.8. Sammenfatning 43

4. Uddannelsespolitiske perspektiver **46**
4.1. Kort overblik over fremmedsprogenes aktuelle situation 46
4.2. Fremmedsprogsuddannelser: Investeringer og udbytte 48
4.3. Globaliseringsrådets anbefalinger 55
4.4. Aftagerpaneler 58

5. Afrunding **63**

6. Anvendt litteratur **65**

Sammenfatning 70
Summary (English) 72
Zusammenfassung (Deutsch) 74
Résumé (français) 76
Resumen (español) 78

1. Indledning

> Skal vi her lulle os ind i den forestilling, at eftersom flere og flere verden over lærer engelsk, så kan vi også stort set klare os med det som forhandlingssprog? Ingen kan bilde mig ind, at det er den rigtige vej. […] Jeg tror, dansk erhvervsliv har et meget stort, og desværre ikke erkendt, behov for sproglig ekspertise, og vel at mærke i sprog langt udover vore tre normale fremmedsprog. At det samme gør sig gældende i vore administrative organer, der har forbindelse med fremmede lande, kan næppe betvivles (Schmidt 1978: 313).

Sådan skrev den daværende formand for Statens Humanistiske Forskningsråd, professor Knud Rahbek Schmidt, i Undervisningsministeriets tidsskrift *Uddannelse* i 1978. Anledningen var rådets nedsættelse af tre udvalg, der skulle forberede en analyse af det samlede forbrug af fremmedsprogsundervisning, af resultaterne deraf og af det samfundsmæssige behov. Det er tredive år siden. Den annoncerede kulegravning blev aldrig fuldført – blot en enkelt undersøgelse blev realiseret – så Rahbek Schmidts indledende spørgsmål er stadig lige aktuelt. Det samme kan siges om såvel spørgsmålet om dansk erhvervslivs sproglige behov som om fremmedsprogsundervisningens rolle og status i det danske uddannelsessystem. Nærværende rapport har til hensigt at tage tråden op med en undersøgelse af fremmedsprog i danske virksomheder og en efterfølgende perspektivering til tidens uddannelsespolitiske problemstillinger.

Rapporten er blevet til inden for rammerne af forskningsprojektet "Virksomhedens sprog i en internationaliseret verden" på Handelshøjskolen i København (CBS). Projektet, der blev finansieret af Tuborgfondet, havde til opgave at udforske danske virksomheders håndtering af fremmedsprog i deres forretning med udlandet, specielt i Europa. Et af målene var at belyse spørgsmålet om, hvorvidt dansk erhvervsliv, særligt de små og mellemstore virksomheder (SMV[1]), kunne tænkes at opnå endnu bedre resultater – det vil i denne sammenhæng sige markedsandele – end det allerede er tilfældet, hvis virksomhederne satsede mere på alsidige fremmedsprogs- og kulturkundskaber.

[1] Når der henvises til SMV'er er det med reference til Europakommissionens henstilling om definition af små og mellemstore virksomheder, der trådte i kraft den 1. januar 2005: "Ved mellemstore virksomheder forstås virksomheder, som beskæftiger under 250 personer, og som har en årlig omsætning på ikke over 50 mio. EUR eller en årlig samlet balance på ikke over 43 mio. EUR. Ved små virksomheder forstås virksomheder, som beskæftiger under 50 personer, og som har en årlig omsætning eller en samlet årlig balance på ikke over 10 mio. EUR. Ved mikrovirksomheder forstås virksomheder, som beskæftiger under 10 personer, og som har en årlig omsætning eller en samlet årlig balance på ikke over 2 mio. EUR". Jf. *Den Europæiske Unions Tidende*, L 124 af 20.5.2003.

Projektet hviler altså på en forudantagelse om, at danske virksomheder i et eller andet omfang har et behov, som ikke er dækket ind. Det kan tolkes på to måder: *Enten* udnytter virksomhederne ikke arbejdsmarkedets (kandidaternes) fremmedsproglige og kulturelle kvalifikationer maksimalt, *eller* også er de nødvendige kvalifikationer ikke til stede på arbejdsmarkedet.

Med udgangspunkt i den belgiske forsker Sonja Vandermeerens behovstypologi defineres et *dækket behov* i nærværende rapport som den situation, hvor en virksomhed har:

> […] employees with sufficient knowledge of foreign languages and of the cultures in which these languages are embedded; sufficient in the sense that it will allow the company to initiate and consolidate business relations with speakers of these languages (Vandermeeren 2003: 13).

Det vil sige, at hvis virksomhedens fremmedsproglige og kulturelle beredskab gør det muligt at indlede, fastholde og udvikle internationale handelsrelationer på en måde, der ikke giver anledning til nævneværdige kommunikationsproblemer, er deres behov på dette område dækket ind.

Jeg skelner i rapporten mellem behov forstået som det ovenfor definerede tilstrækkelige grundlag for en vellykket fremmedsproglig kommunikation (*objektivt behov*) og virksomhedernes egen opfattelse af deres behov (*subjektivt behov*)[2]. Det er i afstanden mellem de to, man finder det, Rahbek Schmidt kalder det *ikke erkendte* behov.

Til grund for projektets arbejdshypotese ligger en række tidligere danske og udenlandske undersøgelser, der samstemmende har påpeget, at europæiske virksomheder støder på kulturelle og sproglige barrierer, og at det kan have konsekvenser i form af fejlleverancer, ordretab eller nedprioritering af markedsfremstød. Rapporten vil give svar på, i hvor høj grad det er tilfældet i dagens danske virksomheder, og hvordan erfaringerne på området i givet fald påvirker virksomhedernes syn på fremmedsprog og deres ønsker til fremtidige kompetencer hos medarbejderne.

De data, der ligger til grund for nærværende rapport, er indhentet i forbindelse med den af Dansk Industri udsendte spørgeskemaundersøgelse *Sproglige*

[2] Dette er en lidt forenklet version af Vandermeerens behovstypologi med fem kategorier, der forudsætter mere omfattende og varieret dataindsamling end den, der ligger til grund for nærværende rapport.

kompetencer i den globale økonomi. Baggrunden herfor er, at jeg i forbindelse med udførelsen af projektet i februar 2007 henvendte mig til DI med henblik på et muligt samarbejde om en kvantitativ undersøgelse af SMV'ers håndtering af fremmedsprog. Efterfølgende blev der i dialog udarbejdet forslag til et spørgeskema, som blev endeligt udfærdiget i DI og udsendt til 957 af organisationens medlemsvirksomheder i efteråret 2007. Efter dataindsamlingen, og efter at DI havde udarbejdet og offentliggjort en rapport med et overblik over de indkomne svar fra 312 virksomheder, modtog jeg de ubearbejdede og anonymiserede data.

Jeg har valgt at analysere data ud fra en anden vinkel – og erkendelsesinteresse – end den, der ligger til grund for DIs rapport. For det første har jeg valgt at fokusere på det, jeg vil kalde *holdningsspørgsmålene* og i mindre omfang på de praksisorienterede spørgsmål om virksomhedens organisering af den fremmedsproglige kommunikation.

For det andet arbejder jeg med et datasæt frasorteret de ca. 14 % (45 virksomheder), som har angivet *ikke* at have aktiviteter (defineret som datterselskaber, samarbejdspartnere, kunder eller samhandel) i andre lande. Jeg har vurderet, at fremmedsprogsproblematikken må anses for irrelevant for disse respondenter.

For det tredje har jeg løbende opdelt de tilbageværende virksomheder i kategorierne SMV med under 250 ansatte (206 virksomheder) og store virksomheder med over 250 ansatte (61 virksomheder) ud fra en formodning om, at der kan observeres forskelle mellem disse virksomheders måde at håndtere og opfatte den fremmedsproglige kommunikation på.

Databehandlingen er foretaget i statistikprogrammet SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) med bistand fra Uni-C, Danmarks IT-center for uddannelse og forskning

Jeg har valgt at basere min undersøgelse på den kvantitative metode, dels fordi metoden giver mulighed for at undersøge *udbredelsen* af forskellige holdninger i den undersøgte population (Bjerg & Villadsen 2006), dels fordi jeg antager, at der er relevant information at få ved at *generalisere* på tværs af virksomheder. Man kan sige, at jeg hermed fokuserer på makroplanet af virksomhedens kommunikation forstået som en overordnet udforskning af virksomhedernes sproglige landkort: Hvilke sprog bruges *hvor*, *hvorfor* og *med hvilke konsekvenser*? Denne tilgang har visse begrænsninger. Den åbner f.eks. ikke mulighed for at udtale sig detaljeret om den enkelte virksomheds kommunikative praksis på fremmedsprogsområdet, dvs. den enkelte medarbejders arbejdsopgaver, kvaliteten af den enkelte e-mail, formen på en given kontrakt eller interaktionen i et forhandlingsforløb.

En undersøgelse af virksomheders håndtering af fremmedsprog giver heller ikke mulighed for at fremsætte en teoretisk velunderbygget beregning af denne håndterings betydning for *markedsandele*. Hvis det skal være muligt at beregne effekten af fremmedsproglige kompetencer for virksomhedens økonomi, er man nødt til at få sociolingvistiske og økonomiske modeller til at spille sammen. I Schweiz arbejder en forskergruppe inden for den tværdisciplinære disciplin *économie des langues* på at udvikle modeller til at måle værdien af fremmedsprog for samfundsøkonomien såvel som for virksomhederne. Sproget ses som en produktionsfaktor, der med udgangspunkt i gængs virksomhedsteori anvendes som variabel i de økonomiske modeller (Grin, Sfreddo & Vaillancourt 2007). Bestræbelserne er interessante – navnlig i en tid, hvor det tællelige og det målelige synes at være de eneste argumenter, der tages alvorligt – men den rene økonomiske dimension falder uden for rammerne af nærværende projekt.

Det er således *ikke* min hensigt at postulere, at danske virksomheder med bedre fremmedsproglige kvalifikationer kan øge indtjeningen med så og så mange procent om året, og det er endnu mindre min hensigt at give dansk erhvervsliv gode råd om handel og eksport! Jeg har frem for alt ønsket at afdække danske virksomheders *opfattelse* af deres fremmedsproglige behov og de *bagvedliggende holdninger* til sprog for efterfølgende at relatere dem til en række aktuelle *uddannelsespolitiske* problemstillinger. Det er af følgende årsager særdeles relevant:

For det første er der i den offentlige debat overvejende konsensus om, at i sproglig henseende er den såkaldte "globalisering" et engelsksproget fænomen, og der findes ikke den samfundssfære, hvor engelsk ikke er udråbt til *lingua franca* forstået både som det fælles, det samlende, det nødvendige – måske det eneste nødvendige – sprog. Man kan formode, at det påvirker holdningen til fremmedsprog overalt i samfundet, og rapporten kan bidrage til at belyse, om denne konsensus ser ud til at spille ind i danske virksomheders syn på *værdien* af fremmedsproglige kompetencer.

For det andet er erhvervslivets indstilling til fremmedsprog af største interesse i uddannelsespolitisk henseende. Dels er det private erhvervsliv blandt aftagerne – omend ikke de eneste som man af og til kunne forledes til at tro – af fremmedsproglige kandidater, dels er repræsentanter for erhvervslivet og dets organisationer de senere år blevet gjort til indflydelsesrige uddannelsespolitiske aktører i faglige råd, bestyrelser og aftagerpaneler.

For det tredje blev fagene italiensk og russisk nedlagt på Handelshøjskolen i København under arbejdet med denne rapport. Skolen besluttede ved samme lejlighed at afvikle translatørprofilen på alle andre fag end engelsk. Denne udvikling skal ses i lyset af, at italiensk blev definitivt afviklet ved Syddansk Universitet i 2002 – samme år som Aalborg Universitet besluttede at nedlægge franskfaget, der to år senere også på Syddansk Universitet blev lukket for optag men dog t.o.m. 2007 udbudt gennem Den koordinerede Tilmelding (KOT). Imidlertid har ledelsen ved Syddansk Universitet på bestyrelsesmødet den 8. september 2008 indstillet til bestyrelsen, at uddannelsen i fransk nedlægges, således at sidste optagelsesår var 2007. Det fremgår af Protokol for 23. møde i bestyrelsen for Syddansk Universitet den 8. september 2008[3], at indstillingen er tiltrådt.

Samtidig har Gymnasiereformen fra 2005 vist sig at have omfattende konsekvenser for fremmedsprogsfagene. Selv om reformen nu er under justering, vil de kommende år byde på studenterårgange, hvor langt under 10% af en årgang har stiftet bekendtskab med mere end to fremmedsprog. Danmarks fremmedsproglige beredskab er derfor blevet et presserende uddannelsespolitisk spørgsmål med vigtige samfundsmæssige implikationer.

Rapporten består af tre hovedafsnit: Kapitel 2 giver et overblik over tidligere undersøgelser af fremmedsprog i dansk erhvervsliv, mens kapitel 3 går i dybden med de nyeste data, der altså er indhentet fra spørgeskemaundersøgelsen *Sproglige kompetencer i den globale økonomi*. Fjerde og sidste kapitel ser på de uddannelsespolitiske perspektiver af resultaterne.

Jeg har nydt godt af råd, vejledning og information fra mange sider. Derfor tak til: Mette Skovgaard Andersen, Anne-Marie Bülow-Møller, Doris Hansen, Ole Helmersen, Lise Damsgaard Jørgensen, Flemming Meier, Robert Phillipson, Anne-Marie Søderberg, Anette Villemoes og Per Øhrgaard, alle fra CBS. Til Charlotte Rønhof og Mette Fjord Sørensen fra DI, Jeppe Kragh fra Uni-C, Poul Søren Kjærsgaard og Bo Kristiansen fra Syddansk Universitet, Christian Hjorth-Andersen fra Københavns Universitet, Klavs Bischoff og Jytte Møller Knudsen fra EU-Kommissionens Repræsentation i Danmark, Annette S. Gregersen fra Haslev Seminarium, Frank Østergaard fra Fransklærerforeningen, Ursula Kreher fra Goethe-Institut Dänemark, Maria Pia Pettersson fra University College Lillebælt, Niels Borger fra Undervisningsministeriet og Lene Wessel fra *Ingeniøren*.

[3] http://www.sdu.dk/~/media/Images/Om_SDU/Faellesadministrationen/Ledelsessekretariatet/bilagsfiler/2008Protokol/Protokol20080908.ashx

2. Tidligere undersøgelser

I det følgende vil jeg kort præsentere de undersøgelser, der har sat fokus på enten spørgsmålet om fremmedsprog på det danske arbejdsmarked eller forholdet mellem fremmedsprog og eksportaktivitet i danske virksomheder. Det danske arbejdsmarkeds brug af og behov for fremmedsprog er et relativt uudforsket område, og flere af de foretagne undersøgelser er enten geografisk begrænset eller hviler på et relativt spinkelt statistisk grundlag, der dels gør det vanskeligt at udtale sig om danske virksomheder generelt, dels gør det svært at sige noget om udviklingen over tid.

2.1. *Ingeniørsprog* (1982)

Hvis man går et kvart århundrede tilbage, støder man på Bo Kristiansens *Ingeniørsprog. En undersøgelse af teknikumingeniørers behov for fremmedsprog* (1982). Undersøgelsen, der er foretaget i samarbejde med teknikumingeniørernes faglige organisation Ingeniør-Sammenslutningen, var en del af den større satsning, som Statens Humanistiske Forskningsråd i slutningen af 1978'erne havde iværksæt for at tilvejebringe et bedre beslutningsgrundlag for fremmedsprogsundervisningen i Danmark. Bo Kristiansen har oplyst mig om, at det af ukendte årsager kun blev til denne ene, der til gengæld bygger på et omfattende empirisk materiale: 957 besvarelser fra et repræsentativt udsnit af teknikumingeniører på 50 år eller yngre.

Af rapportens konklusioner fremgår det, at ingeniørerne i starten af 1980'erne generelt klarede sig godt på engelsk og tysk, mens stort set ingen umiddelbart var i stand til at læse et teknisk tidsskrift, en beskrivelse i en brochure eller et salgsmateriale på andre sprog end disse to. Kun 1 eller 2 ingeniører ud af 100 regnede med at være i stand til at tale med en franskmand eller en spanier. Det gik i øvrigt igen i mange kommentarer, at de manglende franskkundskaber hæmmede firmaerne på det store fransktalende marked, og i et vist omfang også det spansktalende område, hvor behovet imidlertid ikke var så erkendt.

2.2. *FLAIR – Foreign Language Analysis in Industrial Regions of Europe* (1992)

I 1992 udkom rapporten *Foreign Language Analysis in Industrial Regions of Europe* (FLAIR) udarbejdet af Annelise Grinsted. Undersøgelsen var et led i en større afdækning af udvalgte europæiske grænseregioner og dækkede i Danmark Sønderjylland, Vejle og Ribe Amter. Formålet var at afklare behovet for, brugen af og mulige problemer med fremmedsprog i SMV'er. Et spørgeskema blev sendt ud til 971 virksomheder, der med bistand fra Kolding Erhvervsråd var udvalgt ud fra to overordnede kriterier: For det første skulle virksomhederne have mere end 2 men ikke over 500 medarbejdere og for det andet skulle de præsentere en

international profil forstået som import- eller eksportaktivitet. Spørgeskemaet blev besvaret af 297 virksomheder, hvilket giver en svarprocent på 30,6%. Resultaterne skal ses med forbehold for det faktum, at virksomhederne var geografisk lokaliseret i en dansk-tysk grænseregion.

Blandt resultaterne kan nævnes, at tysk med 86,8% og engelsk med 83,8% var de to mest anvendte fremmedsprog i disse virksomheder, hvoraf en femtedel tillige anvendte fransk (19,9%) og lidt under hver tiende spansk (8,4%).

I forbindelse med undersøgelsen af virksomhedernes konkrete erfaringer med manglende fremmedsprogskundskaber angav 14,1% af respondenterne, at de havde mistet ordrer pga. manglende fremmedsprogskundskaber. Blandt de mere præcise årsager til problemerne angav virksomhederne særligt forhold, der havde med personlig kontakt at gøre. De nævnte, at mange kontakter ikke blev vedligeholdt pga. manglende sprogkundskaber, at det ikke lod sig gøre at komme ind på et givet marked med de forhåndenværende sprogkundskaber, mens en virksomhed forklarede, at efter virksomhedens eneste fransktalende medarbejder havde forladt arbejdspladsen, modtog de ikke længere ordrer fra Frankrig. Man kan her notere sig, at respondenterne ser deres egen rolle som udslagsgivende for en vellykket kommunikation.

Projektresultaterne blev yderligere perspektiveret i en række interviews (Grinsted 1994) og en udgivelse, der samler en række artikler (Grinsted *et al.* 1995), hvor Annelise Grinsted konkretiserer nogle af de paradokser og problemstillinger, som spørgeskemaundersøgelsen og de mange interviews havde afdækket. Flere af punkterne vil blive taget op i kapitel 3 i forbindelse med analysen af svarene på spørgeskemaundersøgelsen *Sproglige kompetencer i den globale økonomi*.

2.3. *Danskerne og fremmedsprog* (1992)

I 1992 udkom *Danskerne og fremmedsprog. En undersøgelse af den voksne befolknings sprogfærdigheder* (Bacher *et al.* 1992) med det primære formål at afdække den voksne befolknings vurdering af deres fremmedsproglige færdigheder i relation til uddannelse, erhverv og køn. Udgivelsen indeholder desuden et afsnit om virksomheders vurdering af vigtigheden af fremmedsprogsfærdigheder. Et spørgeskema udsendt til 1254 private virksomheder – og returneret i et omfang svarende til 54% af udsendelsen – spurgte til arbejdsgivernes vurdering af vigtigheden af hhv. faglærte og de ufaglærte medarbejderes[4] kendskab til fremmedsprogene engelsk, tysk og fransk. Der blev spurgt til, om kendskab til

[4] Det var de eneste to stillingsgrupper, som blev undersøgt.

disse sprog var nødvendigt, for at medarbejderne kunne udføre deres arbejde tilfredsstillende. Svarmønsteret var det samme for såvel faglærte som ufaglærte: Engelskfærdigheder blev forholdsvis ofte vurderet som vigtige, kendskab til tysk blev efterspurgt af en del arbejdsgivere om end ikke helt så ofte som engelsk, mens andelen af dem, der efterspurgte kendskab til fransk, var forsvindende lille (Bacher *et.al.* 1992: 102).

Det blev desuden undersøgt, om det var muligt at lave en karakteristik af de virksomheder, der særligt anså fremmedsprogskendskab for vigtigt, og efter at have inddraget en lang række faktorer (som størrelse, alder, geografi, branche mm.) viste det sig, at kun én faktor for alvor syntes at spille en rolle, og det var eksportkvoten: "Jo større del af virksomhedens produktion, der eksporteres, des større er virksomhedens krav til de faglærtes og ufaglærtes sprogfærdigheder" (*ibid.*: 106).

I hele undersøgelsen – uanset om udgangspunktet var danskernes vurdering af deres egne behov, vurderingen af behovet generelt eller virksomhedernes udsagn om, hvilke sprog der er vigtige fremover og hvilke sprogområder, Danmark driver udenrigshandel med – placerede engelsk og tysk sig på de første pladser, mens behovet for fransk blev vurderet lavt af både de erhvervsaktive danskere selv og af virksomhederne. Forfatterne til bogen noterer, at handelen med fransktalende områder da også er begrænset. På den baggrund spørges der: "Hvorfor da ikke bruge ressourcerne til sprogundervisning i skolen og i ungdomsuddannelserne alene på engelsk og tysk?" (*ibid.*: 109). Dette spørgsmål vender jeg tilbage til i kapitel 4.

2.4. *ELISE. Rapport om undersøgelse af danske virksomheders behov for sproglig og kulturel viden* (2000).

Ved årtusindskiftet kom endnu en EU-rapport med dansk islæt: *ELISE. Rapport om undersøgelse af danske virksomheders behov for sproglig og kulturel viden* forfattet af Lise Damsgaard Jørgensen, Center for Sprogteknologi ved Københavns Universitet. Undersøgelsen, der var finansieret under Leonardo da Vinci-programmet og ledet af professor Stephen Hagen, indbefattede Danmark, Irland, Nordirland, Nederlandene, Skotland og Sverige. Spørgeskemaet blev sendt ud til 906 danske eksportvirksomheder fire gange i tidsrummet fra november 1999 til slutningen af marts 2000. Efter den sidste udsendelse af spørgeskemaet havde 52 virksomheder besvaret og returneret det, hvilket giver en meget lav dansk svarprocent på omkring 6.

Om tilstedeværelsen af fremmedsprog i virksomhederne angives følgende fordeling: Engelsk 92,3%, tysk 80,8%, fransk 32,7%, spansk 17,3%. De nordiske

sprog er repræsenteret i et omfang svarende til 19,2% for svensk 11,5% for norsk. Over en tiendedel (11,5%) af de adspurgte virksomheder havde ingen ansatte med fremmedsprogskundskaber, hvilket kan undre, da virksomhederne var udvalgt til undersøgelsen netop i deres egenskab af eksportvirksomheder. Men som forfatteren skriver, skal man her tage hensyn til, at nogle af virksomhederne i undersøgelsen kun eksporterer til skandinaviske lande, eller er så små, at ejerne er de eneste medarbejdere (ELISE 2000: 9). ELISE-undersøgelsens resultater viste, at 28,9% af de adspurgte virksomheder var stødt på sproglige barrierer af forskellige årsager. Det fremgik, at problemerne typisk opstår, når teknisk personale forhandler og ikke klarer sig så godt som forventet på det pågældende fremmedsprog. En stor andel angiver desuden som årsag, at forhandlinger ofte foregår på et sprog, som hverken er deres eller kundens modersmål. Det vil i de fleste tilfælde sige engelsk, men det kan også være f.eks. tysk i Polen og Rusland.

Af de virksomheder, som selv angiver at være stødt på sproglige problemer, er det dog kun få, som mener, at de ligefrem har mistet en ordre på den baggrund.

Endelig gav rapporten et billede af virksomhedernes interne håndtering af fremmedsprog: E-mails, fax og daglig korrespondance blev som oftest varetaget af virksomhedens egne medarbejdere, hvorimod håndbøger, årsrapporter, brugsanvisninger og kontrakter blev oversat af autoriserede oversættere uden for huset (*ibid.*: 14).

2.5. *ELAN: Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise* (2006)

Den seneste i rækken af undersøgelser foretaget i EU-regi er den stort anlagte *ELAN: Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise* fra 2006. Undersøgelsen, der er bestilt af Europa-kommissionens generaldirektorat for uddannelse og kultur, var foranlediget af Lissabon-Strategien, EU's strategi for vækst og beskæftigelse, der formulerer ambitionen om senest i 2015 at gøre den europæiske økonomi til den mest konkurrencedygtige i verden. Undersøgelsens formål var ikke blot at studere brugen af og behovet for fremmedsprog i europæiske SMV'er men også at inddrage den økonomiske faktor med et skøn over sprog- og kulturbarrierers økonomiske effekt på virksomhedernes samhandelsaktiviteter. ELAN-projektet blev ledet af Stephen Hagen i regi af *CILT, The National Centre for Languages* i Storbritannien.

Den endelige rapport indeholdt – ud over den kvantitative undersøgelse baseret på besvarelser fra 1989 SMV'er fra 29 europæiske lande – en oversigt over tidligere studier af forholdet mellem sprogkundskaber, kulturkompetencer og eksportaktivitet, kommentarer til undersøgelsen fra meningsdannende aktører,

de såkaldte *national influencers*, fra de enkelte lande samt resultater af en spørgeskemaundersøgelse foretaget i tredive multinationale virksomheder mhp. at klarlægge eventuelle forskelle mellem de store og de mindre virksomheders håndtering af fremmedsprog. Endelig indeholder ELAN-rapporten et kapitel med de makro-økonomiske beregninger, der ligger til grund for rapportens vurdering af, at mindst 945.000 af de europæiske SMV'er går glip af handelsmuligheder som et resultat af manglende fremmedsproglige kompetencer.

ELAN-rapportens kvantitative undersøgelse er som nævnt baseret på næsten 2000 europæiske SMV'er fra 29 europæiske lande (EU-medlemsstater samt kandiderende stater). Stikprøven fra de enkelte lande består af op til 100 virksomheder og i flere tilfælde færre. Det angives, at stikprøven fra hvert enkelt landområde var udvalgt, så den var så tæt på landets eksportprofil som muligt. Der tages imidlertid forbehold for, at der i Østrig, Cypern, Danmark, Finland, Tyskland, Grækenland og Nederlandene var så lave svarprocenter, at disse syv stikprøver ikke kan anses for virkeligt repræsentative, og de er således ikke inkluderet i de tilfælde, hvor der foretages sammenligninger mellem de enkelte lande. Til gengæld er de inddraget, hvor analysen vedrører det overordnede europæiske niveau.

Kort fortalt er en af rapportens overordnede konklusioner, at hvis et større antal SMV'er fik succes med deres eksportaktiviteter, og hvis det dermed lykkedes de allerede eksporterende virksomheder at udvide deres marked, så ville der – eftersom SMV'er står for mere end 50% af den samlede beskæftigelse i EU – være tale om en væsentlig indvirkning på den europæiske økonomi samt en række tillægsgevinster så som større innovation og markedsbevidsthed, som så igen kunne smitte af på produktiviteten i de nationale økonomier (*ibid*.: 4-5). Forudsætningen er – ifølge rapporten – øget fokus på fremmedsprog.

Blandt de øvrige resultater af relevans for min analyse i det følgende kapitel kan nævnes, at ELAN-undersøgelsen kom frem til, at virksomhedernes sproglige landkort var mere sammensat, end man umiddelbart havde forventet. Som forudset angav mange respondenter, at engelsk var det ubestridelige nøglesprog i international samhandel, den økonomiske verdens *lingua franca*. Ikke desto mindre blev det klart, at anvendelsen af russisk er ganske omfattende i Baltikum og i Central- og Østeuropa, hvor også tysk og polsk er meget anvendte sprog. Fransk bruges ikke bare inden for EU (Frankrig, Schweiz og Benelux) men også i visse områder af Afrika, mens spansk i stort omfang ser ud til at være nødvendigt i Latinamerika (*ibid*.: 6). Hvis man skal kvantificere dette yderligere, kan man sige, at respondenterne i undersøgelsen brugte engelsk til at handle med på over tyve forskellige markeder (incl. Storbritannien, USA, Canada og Irland). Tysk

bruges på femten markeder (incl. Tyskland og Østrig), russisk bruges i de baltiske lande, Polen og Bulgarien, men fransk af de deltagende virksomheder blev brugt på otte markeder (herunder Frankrig, Belgien og Luxembourg) (*ibid*.: 19).

Undersøgelsen viste, at på visse europæiske markeder foretrak de fleste virksomheder at agere på disse markeders eget sprog: Først og fremmest Tyskland og Frankrig (*ibid*.: 26). Og som led i disse bestræbelser ansatte ganske mange virksomheder medarbejdere med disse sprog som modersmål, *native speakers*. Det er en ganske udbredt praksis i de europæiske SMV'er, hvoraf over en femtedel (22%) har fuldtidsansatte *native speakers* ansat til at arbejde med international fremmedsproglig kommunikation (*ibid*.: 28). Det er først og fremmest tysktalende (14%) *native speakers*, de europæiske virksomheder har ansat, og herefter kommer engelsk- og fransktalende (med hver 11%), så russisktalende (8%) og italiensktalende (6%).

Endelig blotlagde undersøgelsen nogle forskelle mellem SMV'er og store virksomheder særligt med henblik på sprogbrug – de store virksomheder anvendte oftere engelsk end SMV'erne – og fremtidig efterspørgsel: SMV'erne er langt mere tilbøjelige til at efterspørge europæiske sprog, især tysk og fransk, mens de store virksomheders efterspørgsel retter sig mod sprog som spansk, kinesisk, arabisk og portugisisk. Der var *ingen* af de store virksomheder, der indgik i ELAN-undersøgelsen, der efterspurgte tysk.

2.6. *Mere (end) sprog* (2007)

I efteråret 2007 udarbejdede Dansk Industri som nævnt i indledningen en rapport baseret på samtlige indkomne svar på spørgeskemaundersøgelsen *Sproglige kompetencer i den globale økonomi*. Rapporten *Mere (end) sprog* søger navnlig at give svar på, hvilke markeder virksomhederne især handler med, hvilke sprogkompetencer der findes i virksomheden, og hvilke fremtidige sprogbehov, der gives udtryk for. DI har også interesseret sig for, hvilken betydning sprogkompetencer har for virksomhedernes aktiviteter og samhandel, og hvilke barrierer, virksomhederne møder, når de handler internationalt (DI 2007: 2).

DI har taget afsæt i undersøgelsen til at konkludere, at "[s]elv om sprogkompetencer er i højsædet hos virksomhederne, er det ikke medarbejdere med en ren sproglig uddannelse, der er de mest efterspurgte" (*Mere (end) sprog* 2007: 13). Kun 3% af virksomhederne[5] mener, at de har et stort behov for

[5] I min behandling af undersøgelsen i det efterfølgende kapitel er denne procentdel højere. Som nævnt i indledningen skyldes det, at jeg arbejder med en kørsel, der har frasorteret de virksomheder, som har angivet, at de ikke har internationale aktiviteter.

medarbejdere med en ren sproglig uddannelse, og kun lidt mere end hver tredje virksomhed har svaret, at virksomheden har moderat behov for medarbejdere, hvis kompetence primært er sprog.

Rapporten peger desuden på, at virksomhederne anser faglig viden om produktet, forretningsforståelse og engelske sprogkompetencer for de vigtigste værktøjer i den internationale samhandel. DI konkluderer, at virksomhederne vil have medarbejdere med dobbeltkompetencer – dvs. en medarbejder med to ekspertiseområder f.eks. en ingeniør, der taler flydende tysk eller en cand.merc, der kan fransk.

Jeg tager disse konklusioner op til diskussion i de følgende kapitler efter en mere detaljeret analyse af besvarelserne fra de internationalt orienterede virksomheder, der medvirkede i undersøgelsen *Sproglige kompetencer i den globale økonomi*.

3. Hvad skal vi med sprog? Analyse af data fra undersøgelsen *Sproglige kompetencer i den globale økonomi*.

Nedenstående analyse er baseret på data indhentet i samarbejde med DI gennem spøgeskemaundersøgelsen *Sproglige kompetencer i den globale økonomi* i efteråret 2007. Som nævnt indledningsvis har jeg valgt at prioritere de mere holdningsorienterede spørgsmål, ligesom jeg har foretaget en frasortering af besvarelser fra virksomheder, der har angivet ikke at have internationale aktiviteter. Af samme årsag vil det være vanskeligt at sammenligne tabeller, figurer og procentangivelser i nærværende rapport med indholdet i DIs *Mere (end) sprog* (2007), der er baseret på det samlede antal besvarelser.

3.1. *Population, undersøgelsesdesign og metodiske forbehold*

Undersøgelsen blev gennemført som en elektronisk spørgeskemaundersøgelse og i tidsrummet oktober-november 2007 udsendt til 957 af Dansk Industris på det tidspunkt omkring 7.000 medlemsvirksomheder. Af de 957 virksomheder besvarede 312 af dem spørgeskemaet, hvilket giver en svarprocent på 32,6. Spørgeskemaet er typisk sendt til den HR-ansvarlige i virksomheden og for de mindre virksomheders vedkommende til den administrerende direktør.

Spørgeskemaet var delt op i tre sektioner, hvoraf den første spurgte til virksomhedens aktuelle fremmedsproglige profil og formodede behov for medarbejdere, der kan kommunikere på fremmedsprog. Anden del spurgte til medarbejdernes fremmedsproglige niveau og uddannelsesbaggrund samt til håndteringen af forskellige fremmedsproglige opgaver. Tredje del spurgte til virksomhedernes praksis og erfaring med fremmedsprog, f.eks. samhandelsområder og oplevelser med fejlslagen kommunikation.

Ifølge et notat udarbejdet af DI om udvælgelsen af virksomhederne er spørgeskemaet udsendt til et randomiseret stratificeret udtræk, der tager hensyn til virksomhedernes størrelse i kategorierne små, mellemstore og store. Stikprøven svarer med andre ord til populationen af medlemsvirksomheder. Da DI har en overvægt af virksomheder med over 100 ansatte i forhold til fordelingen af danske virksomheder generelt, har undersøgelsen derfor en bias i form af en massiv overrepræsentation af denne kategori. På samme måde skal det anføres, at hvor SMV'er i 2003 udgjorde 99,5 % af den samlede bestand af danske virksomheder, udgør kategorien kun 79,5 % af de virksomheder, der har besvaret spørgeskemaet.

Tabel 1. Danske virksomheders fordeling på virksomhedsstørrelse, 2003

Virksomheder	*I procent*
Meget små (0-9 ansatte)	87,4
Små (10-49 ansatte)	10,22
Mellemstore (50-249 ansatte)	1,9
Store (>250 ansatte)	0,5
Total	100,0

Kilde: EIM Business and Policy Research (2003), *Observatory of European SMEs 2003/no.7 – SMEs in Europe 2003*. Arbejdspapir dateret 31. oktober udarbejdet af Sekretariatet for ministerudvalget for Danmark i den globale økonomi og sendt til Globaliseringsrådet som faktuel baggrund for Globaliseringsrådets diskussioner (www.globalisering.dk).

Sammensætningen af stikprøven har således ikke gjort det muligt at realisere projektets oprindelige intention om at arbejde med et udsnit af danske SMV'er svarende til den reelle sammensætning af danske virksomheder. Det må derfor understreges, at undersøgelsen alene er repræsentativ for DIs medlemsvirksomheder.

Resultaterne kan ikke desto mindre give vigtig information om dansk erhvervsliv, men det må overvejes, om internationalt orienterede virksomheder er mere tilbøjelige til at organisere sig i DI end virksomheder, der i mindre omfang søger udenlands, og om man i forhold til den samlede samhandelsaktivitet eventuelt sidder tilbage med et lidt for dynamisk billede af danske SMV'ers internationale ageren, når grundlaget er DIs medlemsvirksomheder.[6]

Grundet en teknisk fejl i forbindelse med den elektroniske udsendelse fra DI har det ikke været muligt at kortlægge baggrundsvariabler som branchefordeling, geografisk spredning, eksportandel af samlede omsætning. Det har heller ikke været muligt at se, om virksomheden er et selvstændigt firma eller en del af en større koncern, hvilket også kan spille en rolle for sprogvalget. Det er et væsentligt problem ikke at have haft mulighed for at skelne mellem import- og eksport-virksomheder, da sproglige problemer vil opleves forskelligt, alt efter om man er køber eller sælger. Bl.a. anses sælgeren traditionelt for at have ansvaret for

[6] DIs administrerende direktør Hans Skov Christensen udtaler i anledning af fusionen mellem Dansk Industri og Handel, Transport og Service (HTS), at sammenlægningen ikke betyder, "[…] at vi skal være en organisation for alle. Vores medlemmer er internationale virksomheder eller leverandører til dem. Hvis man er et hjemmemarkedserhverv, som gerne vil beskyttes mod udenlandske konkurrenter, så vil man formentlig ikke melde sig ind hos os". Annette Bonde, "DI cementerer sin position", *Berlingske Business*, søndag 4. maj 2008, s. 9.

kommunikationen, og man vil se, at det i forhold til nogle af svarene kunne være meget relevant at vide, om svaret relaterer sig til en købs- eller en salgssituation.
I de metodologiske kommentarer til FLAIR-undersøgelsen har Annelise Grinsted og Stephen Hagen (Grinsted 1991: 3-7) identificeret en række af de generelle problemer, denne type af kvantitative undersøgelser uvægerligt vil støde på, og hertil kan man lægge de specifikke usikkerhedsmomenter, jeg har nævnt ovenfor. Tilsammen giver det en række forbehold at tage højde for:

1) Respondentens samlede *informationsmængde*. Har personen ved tastaturet det fulde overblik over virksomhedens fremmedsproglige praksis, der internt i virksomheden udfolder sig på flere niveauer (salg, udvikling, administration osv.) og eksternt i en lang række geografiske og sociale sammenhænge? Selv om respondenten har indsigt i, hvad man sender ind og ud af huset til oversættelse, er det ikke givet, at den samme person ved, hvad der eventuelt går galt, når medarbejdere agerer på udenlandske markeder.

2) Respondentens *mulighed* for at (an)erkende fejlslagne dispositioner af fremmedsproglig karakter. I ELAN-rapporten angav 11% af virksomhederne, at de var gået glip af både ordrer og samarbejdsmuligheder, fordi de fremmedsproglige kompetencer enten ikke var til stede i virksomheden, var for dårlige eller blev brugt forkert. Men tab af ordrer kan være svære at måle i forhold til bundlinje, da de i sagens natur ikke er registreret. Det er til gengæld et fænomen som fejlleverancer, der er den måde, man har valgt at tage bestik af fejlslagen fremmedsproglig kommunikation på i en stor norsk undersøgelse fra 2007 (Hellekjær). Her har 30% af virksomhederne oplevet fejlleverancer, der kan tilskrives problemer med fremmedsprog. Der er altså langt flere pejlemærker end "tabte ordrer" at inddrage i en undersøgelse af, *hvor* i virksomheden manglende fremmedsprogligt beredskab kan have konsekvenser.

3) Respondentens *tilbøjelighed* til at (an)erkende fejlslagen kommunikation. Det er et åbent spørgsmål, i hvilken grad (in)effektiviteten af fremmedsproglig kommunikation i det hele taget kan vurderes korrekt af en af kommunikationens parter. En person, som ikke mestrer et fremmedsprog og derfor begår fejl, der fra samtalepartnerens ståsted bryder med sociale konventioner eller basal høflighed, kan selvsagt have vanskeligt ved at se det.

4) Misforholdet mellem de i virksomheden "repræsenterede" kompetencer og anvendelsen af dem. Svarene indikerer, at der er betydelig forskel på at svare, at en given fremmedsproglig kompetence er repræsenteret i virksomheden og reelt at bringe denne kompetence i spil i de internationale relationer.

3.2. *Virksomhedernes fremmedsproglige kapacitet*

En af hensigterne med spørgeskemaet var at kortlægge virksomhedens sproglige landkort og fremmedsproglige beredskab. Figur 1 viser, hvordan fremmedsprogskendskabet fordeler sig i SMV'er og virksomheder med over 250 ansatte (herefter: *store virksomheder*).

Figur 1: Hvilke fremmedsproglige kompetencer er aktuelt repræsenteret i virksomheden? (Det har været muligt at sætte flere kryds.)

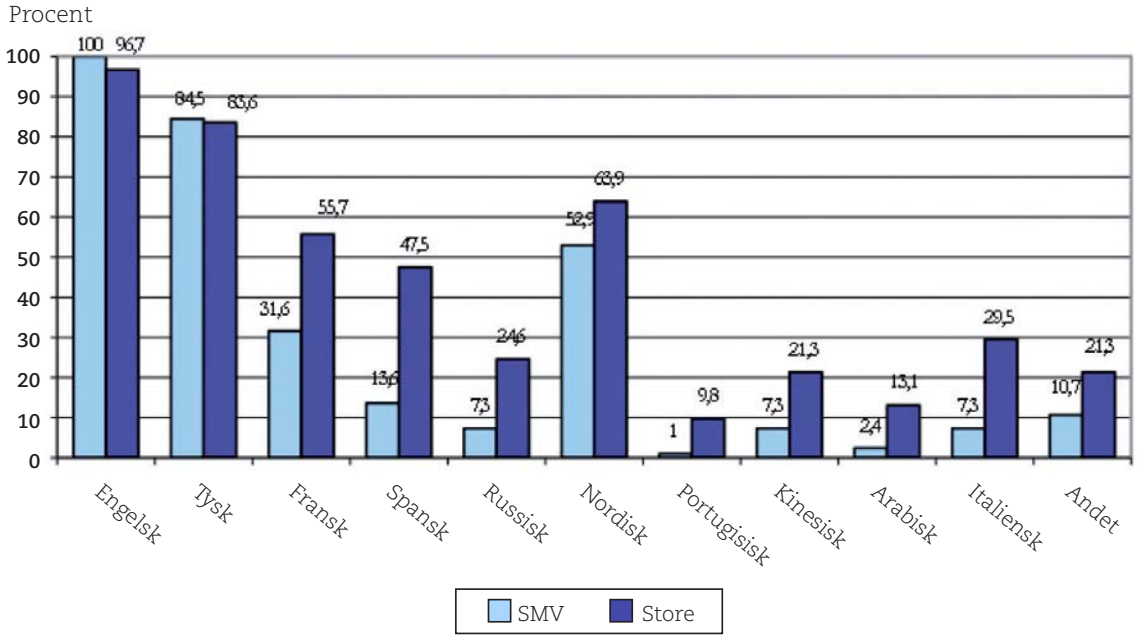

Engelsk er repræsenteret i stort set alle virksomheder. Et par af de store har dog angivet, at de ikke har engelskkompetencer i virksomheden. Det synes næsten utænkeligt men kan måske skyldes, at det er skandinaviske enheder, der alene har til opgave at operere inden for det nordiske sprogområde.

I såvel kategorien SMV som store virksomheder svarer over 80%, at de har medarbejdere med kendskab til tysk. Når der ses bort fra engelsk og tysk viser figuren nogle temmelig markante forskelle: De øvrige sprog er klart svagere repræsenteret i SMV'erne. Hvor over halvdelen af de store virksomheder har fransk i huset, gælder dette kun for knapt en tredjedel af SMV'erne. Spansk og italiensk, der er repræsenteret med hhv. 47,5% og 29,5% i de store virksomheder, er til stede i henholdsvis 13,6% og 7,3% i SMV'erne.

Svarene viser, at jo mindre en virksomhed er, jo færre sprog er der repræsenteret i den, og de sprog, der særligt er repræsenteret i SMV'erne, er sprogene på de nære markeder. Er der så en tendens til, at SMV'erne overvejende agerer på de

markeder, disse sprog knytter sig til? Det kan man få en idé om, hvis man ser på, hvilke områder de to kategorier af virksomheder har samhandel med (Figur 2).

Figur 2: Inden for hvilke sprogområder har virksomheden samhandel? (Det har været muligt at sætte flere kryds.)

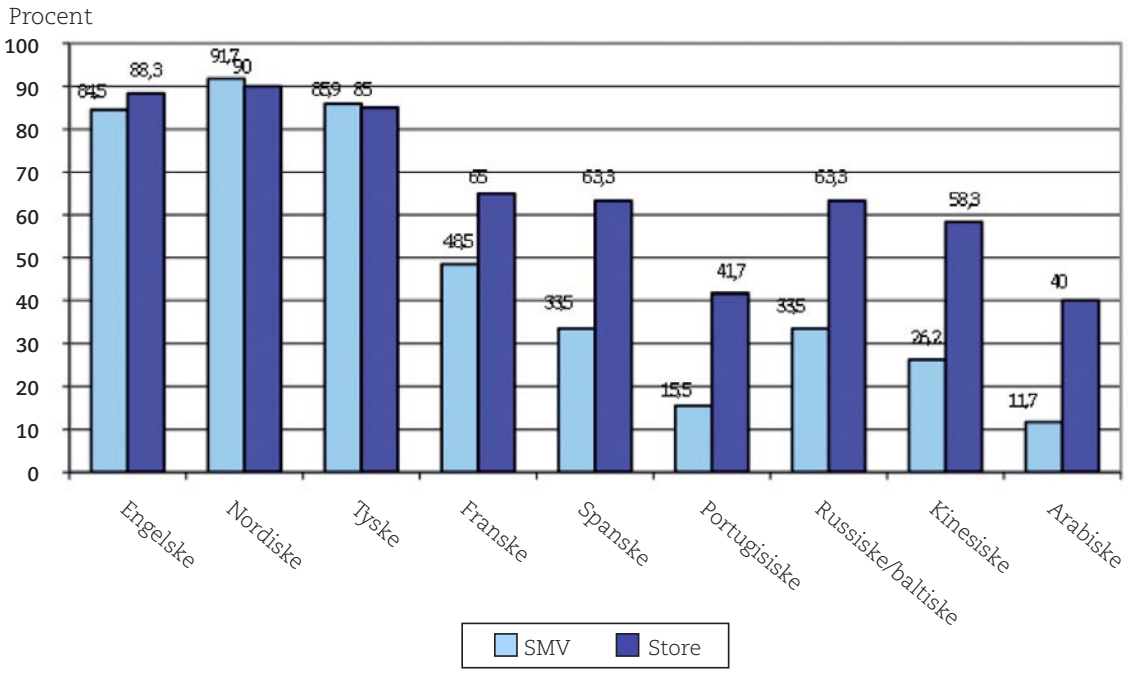

Her ser man, SMV'erne i stort omfang handler med de nære markeder. Men man ser også, at næsten halvdelen af dem har samhandel med det franske sprogområde (som altså dækker såvel den europæiske frankofoni i Frankrig, Belgien, Schweiz som den nordamerikanske, Québec, og den afrikanske). Det er et ganske pænt antal, men igen må det overvejes, om resultatet her ville se anderledes ud, hvis man havde arbejdet med et virksomhedsudsnit, der var repræsentativt for den reelle størrelsesfordeling af danske virksomheder.

Når det gælder de spanske (incl. Latinamerika), portugisiske (herunder Brasilien), russiske (herunder baltiske), kinesiske og arabiske sprogområder, er der større forskel på de store og de små. SMV'erne er bestemt ikke fraværende på andre sprogområder end de engelsk- og tysktalende, men bearbejder måske nok i højere grad disse på engelsk eller tysk (jf. Figur 1), som da også er de sprog, SMV'erne vurderer at få størst behov for inden for de næste par år (Figur 3 nedenfor).

Lidt under halvdelen af såvel SMV'erne (46,6%) som store virksomheder (47,5%) har angivet, at de *ikke* ser yderligere behov for fremmedsprog i de kommende år.

Af de henholdsvis 53,4% af SMV'er og 52,5% store virksomheder, der mener at få brug for fremmedsprog inden for en nær fremtid, ser fordelingen ud som følger:

Figur 3. Hvilke andre sprog kan der blive behov for inden for de næste par år? (Det har været muligt at sætte flere kryds).

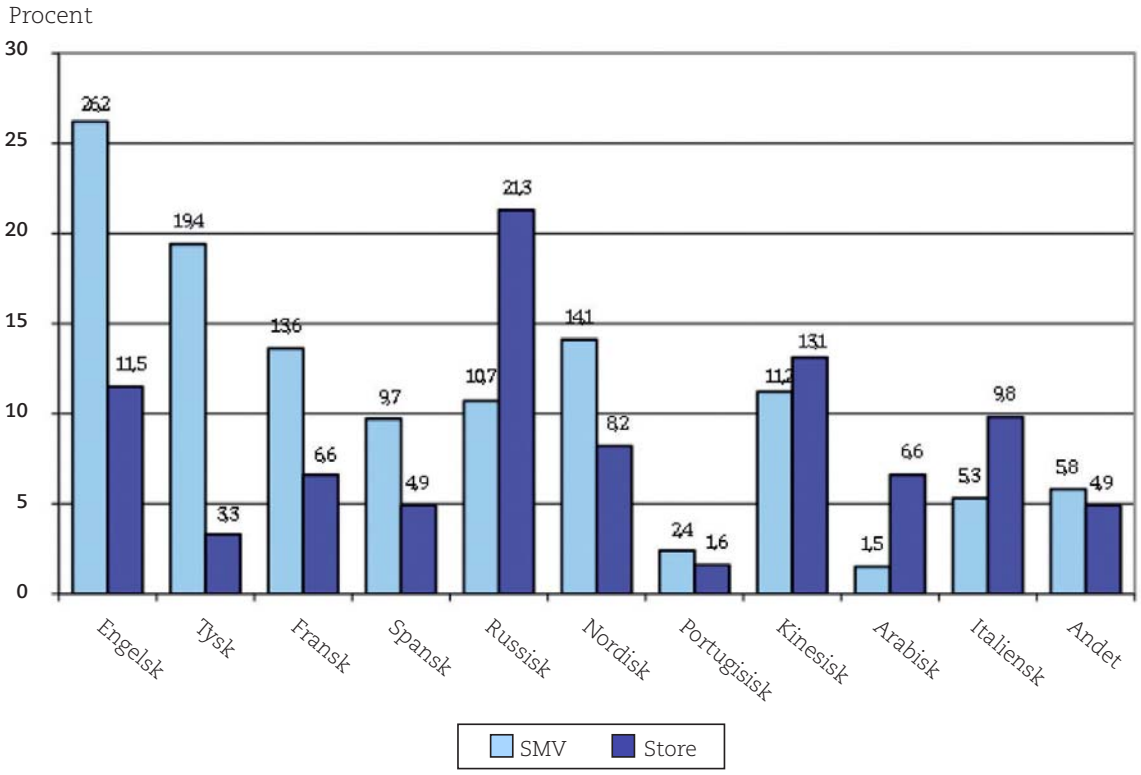

Her er vi altså på vej til at indkredse virksomhedernes *subjektive behov* for fremmedsprog. Svarene viser nogle ganske markante forskelle mellem SMV'er og de store virksomheder: SMV'erne ser først og fremmest et fremtidigt behov for engelsk (26,2%), tysk (19,4%), nordiske sprog (14,1%) og fransk (13,6%), mens kinesisk og russisk følger efter med hhv. 11,2% og 10,7%.

Russisk er til gengæld langt det mest efterspurgte sprog i de store virksomheder hvoraf mere end hver femte (21,3%) vurderer at have brug for det og 13,1% for kinesisk. Også engelsk vil der stadig være brug for, mens fransk (6,6%), spansk (4,9%) og især tysk (3,3%) er svagere repræsenteret.

Det kan overraske, at efterspørgslen på tysk er så lille i de store virksomheder (jf. ELAN-undersøgelsen omtalt i afsnit 2.5 der kom frem til samme resultat). Man kan formode, at de store sprog allerede er dækket ind, og at man ikke

ser noget akut behov for at opruste på den front. En anden mulig forklaring kunne være, at de store virksomheder langt hen ad vejen fungerer med engelsk som koncernsprog, og at der i de store virksomheder er enheder specialiseret i international kommunikation. Af den grund er karakteren af international kommunikation væsensforskellig i henholdsvis SMV'er og store virksomheder, hvor man om sidstnævnte kan formode, at

> 'international communication' may be as much to do with communication across the internal structures of a world-wide organisation as with speaking the right languages at trade fairs (ELAN 2007: 42).

Det betyder omvendt, at det i en mindre dansk virksomhed, der har samhandel med eksempelvis en lille tysk virksomhed, både nord og syd for grænsen med stor sandsynlighed vil være en medarbejder med en ikke-sproglig uddannelse, der ved siden af sin teknisk-faglige hovedkompetence varetager den fremmedsproglige kommunikation. Hvis sprogkombinationen hedder dansk/halvdårligt engelsk til den ene side, tysk/halvdårligt engelsk til den anden, vil den mindre danske virksomheds behov for at ansætte en medarbejder med godt kendskab til tysk selvsagt være større end i en stor international virksomhed, der har enten engelsk som koncernsprog eller specifikt sproguddannede medarbejdere til international kommunikation.

I den henseende viser undersøgelsen også, at der er stor forskel på tilstedeværelsen af medarbejdere med fremmedsproglige kompetencer på højt niveau i de to kategorier af virksomheder.

3.3. *Uddannelsesbaggrund og fremtidig efterspørgsel*

Undersøgelsen har tilstræbt at indkredse virksomhedens bestand af medarbejdere med fremmedsprogskendskab og få et overblik over deres uddannelsesmæssige baggrund. Man kan først og fremmest notere sig, at lidt over en fjerdedel af SMV'erne (27,7%) i undersøgelsen *ikke* har ansat medarbejdere med fremmedsproglige kompetencer på højt niveau[7], hvilket kun er tilfældet for 4,9% af de store virksomheder.

Der er herefter spurgt til, hvilken uddannelse, de pågældende medarbejdere har i de henholdsvis 72,3% og 95,1% af tilfældene, hvor virksomheden har ansat medarbejdere med fremmedsproglige kompetencer på højt niveau.

[7] Tallet ville formentlig være højere, hvis fordelingen af respondenter på virksomhedsstørrelse havde afspejlet den reelle sammensætning af danske virksomheder.

Den type uddannelse, der er stærkest repræsenteret, er den treårige bachelor-uddannelse (BA) i erhvervssprog fra en af landets handelshøjskoler, og det gælder for såvel SMV'er (49%) som for de store virksomheder (69%). Når det så er sagt, er der ganske stor forskel på de to typer virksomheders medarbejderstab (Figur 4).

Figur 4. Hvilken uddannelse har den eller de pågældende medarbejdere med fremmedsproglige kompetencer på højt niveau? (Det har været muligt at sætte flere kryds.)

Procent

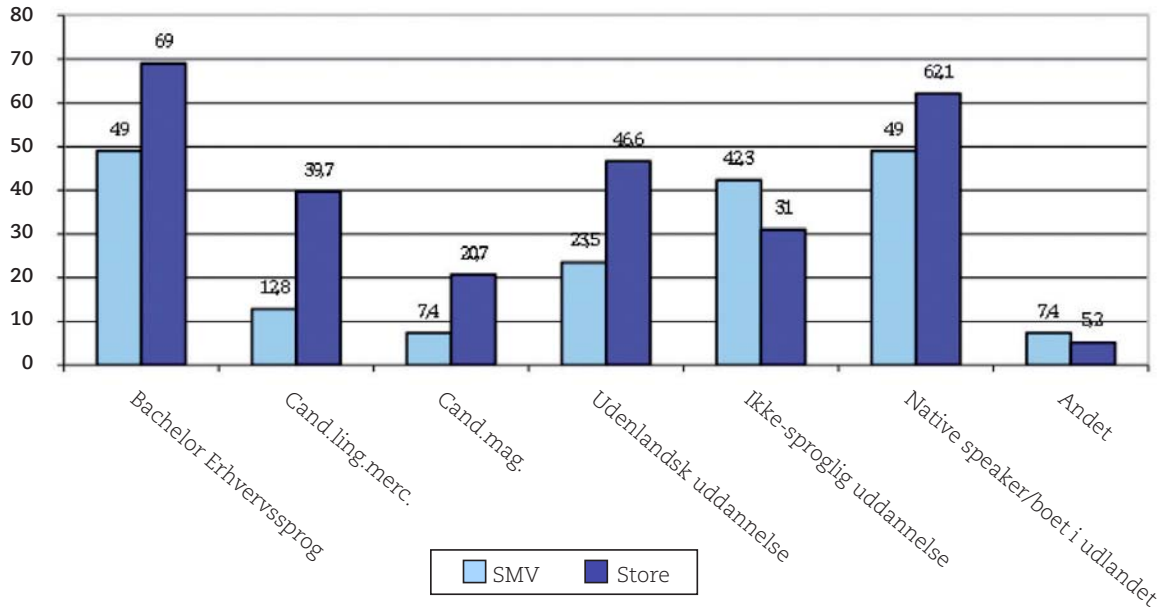

De handelshøjskole-uddannede cand.ling.merc.'er er repræsenteret i 12,8% af SMV'erne, mens det er tilfældet i 39,7% af de store virksomheder. Man ser desuden, at hver femte større virksomhed (20,7%) har ansat en universitetsuddannet cand.mag. med fremmedsproglige kompetencer, hvilket bekræfter tendensen fra *Humanistrapporten* (2008), hvoraf det fremgår, at de cand.mag.-uddannede i stigende grad finder arbejde på det private arbejdsmarked. Andelen af cand. mag.'er er væsentligt mindre (7,4%) i SMV'erne.

I såvel SMV'er som i de store virksomheder findes en stor andel af medarbejdere med en ikke-sproglig uddannelse, som kan klare sig på fremmedsprog på højt niveau. Det er dog i højere grad SMV'erne, der benytter sig af denne kategori af ansatte.

En stor procentdel af virksomhederne har desuden ansat *native speakers* og medarbejdere med en udenlandsk uddannelse. Begge disse medarbejderkategorier ville sammen med kategorien 'medarbejdere med ikke-sproglig uddannelse'

være interessante for en mere kvalitativ undersøgelse af, på hvilken måde og på hvilket niveau, de deltager i den fremmedsproglige kommunikation[8]. For selv om eksempelvis *native speakers* udgør en stor gruppe af virksomhedernes ansatte med sproglige kompetencer på højt niveau, er det langtfra givet, at de er ansat i de pågældende virksomheder i kraft af deres sprogkompetencer, og deres tilstedeværelse forhindrer ikke, at virksomhederne oplever den fremmedsproglige kommunikation som problemfyldt (jf. afsnit 3.5-3.7). Således har en af respondenterne i en kommentar præciseret, at "[v]i har en del medarbejdere med udenlandsk baggrund, men de er ikke ansat pga. eller benytter deres sproglige kompetencer".

Når der spørges til (Figur 5), hvilken type medarbejder, virksomheden har behov for i fremtiden, og hvor stort dette behov er, angiver sammenlagt 91% af SMV'erne et stort (51,3%) henholdsvis moderat (39,7%) behov for medarbejdere, der *ikke nødvendigvis har en uddannelse i sprog*, men som forstår og taler det pågældende sprog på højt niveau.

Figur 5: Hvilken type medarbejder vil du mene, virksomheden får behov for i fremtiden, og hvor stort er dette behov?

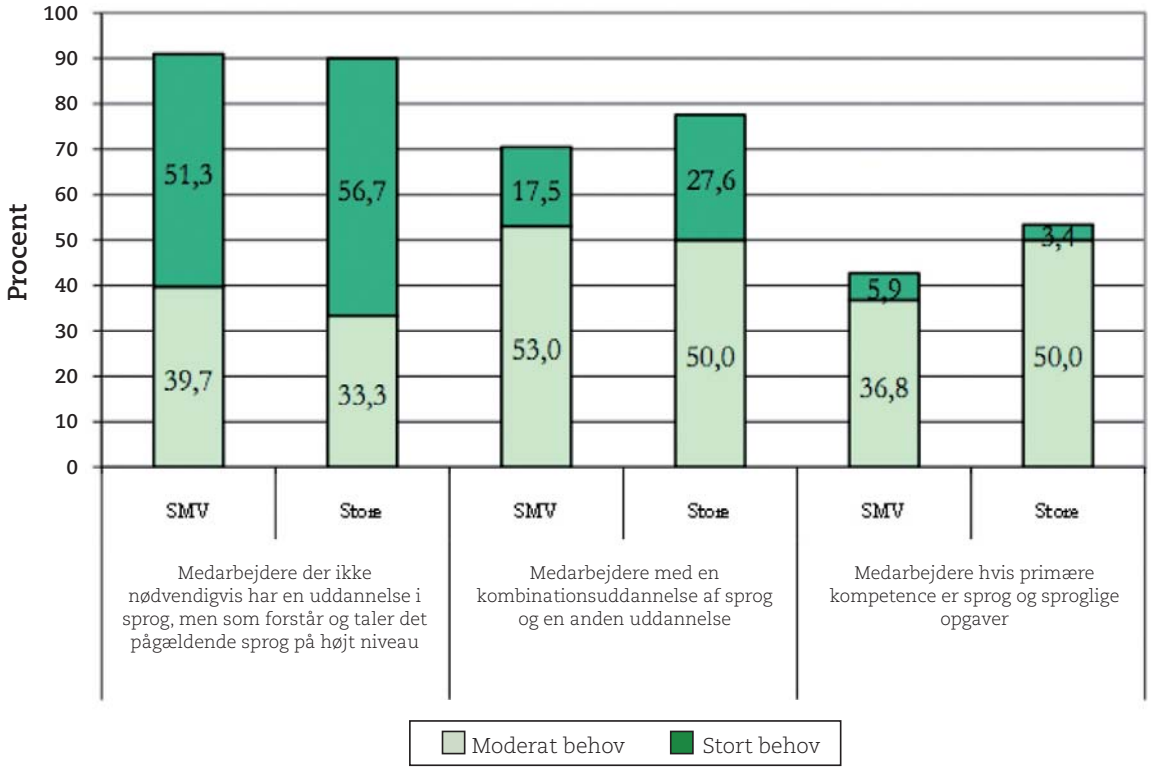

[8] Spørgsmålene i undersøgelsen var under alle omstændigheder ikke udformet på en måde, der giver mulighed for at konkludere, hvem der på forskellige niveauer varetager den fagligt funderede håndtering af fremmedsprog i virksomhederne.

Til sammenligning svarer sammenlagt 70,5% af denne kategori af virksomheder, at de har stort (17,5%) henholdsvis moderat (53,0%) behov for medarbejdere med en *kombinationsuddannelse* af sprog og en anden uddannelse, f.eks. en kombination af erhvervsøkonomi og tysk.
En noget mindre andel på 42,7% af SMV'erne vurderer, at de har stort (5,9%) henholdsvis moderat (36,8%) behov for medarbejdere hvis *primære kompetence* er sprog og sproglige opgaver.

Hvis man ser på de store virksomheders svar på samme spørgsmål, angiver sammenlagt 90% af dem, at de har enten stort (56,7%) henholdsvis moderat (33,7%) behov for medarbejdere, der *ikke nødvendigvis har en uddannelse i sprog*, men som forstår og taler det pågældende sprog på højt niveau.
Af de store virksomheder vurderer 77,6%, at de får stort (27,6%) henholdsvis moderat (50%) behov for medarbejdere med en *kombinationsuddannelse* af sprog og en anden uddannelse, f.eks. en kombination af erhvervsøkonomi og tysk.
Endelig svarer 53,4% af de store virksomheder, at de har stort (3,4%) henholdsvis moderat (50%) behov for medarbejdere hvis *primære kompetence* er sprog og sproglige opgaver.

Figur 5 bidrager til at indkredse virksomhedernes *subjektive* (eller erkendte) behov, og i den henseende kan man observere samme tendens i besvarelserne fra SMV'erne og de store virksomheder: For det første ses det ganske tydeligt, at virksomhederne kun i beskedent omfang efterspørger den stærke fremmedsprogsfaglighed som man finder hos cand.ling.merc.'erne og de universitetsuddannede cand.mag.'er. Helst vil de have en medarbejder, som kan noget af det hele.

For det andet kan man ved at sammenholde resultatet med oversigten over de fremmedsprogskyndiges uddannelsesmæssige baggrund (Figur 4) se, at virksomhedernes ønsker til fremtidige medarbejdere ligger ganske tæt på profilen på den stab, de har i forvejen: Et større eller mindre antal (erhvervs)-sprogligt uddannede medarbejdere men i *langt højere grad medarbejdere med anden faglig uddannelse og fremmedsprog erhvervet andetstedsfra som tillægsgevinst*. Kort sagt: Virksomhederne ønsker mere af det samme. Disse ønsker er i rapporten fra Dansk Industri oversat til begrebet "dobbeltkompetencer".

3.4. *Dobbeltkompetencer?*

Det kan diskuteres, om begrebet "dobbelt-kompetencer", der umiddelbart synes at forudsætte en form for ligeværdighed mellem forskellige kvalifikationer, er retvisende for at beskrive virksomhedernes ønskeprofil for deres fremtidige medarbejdere. Forholdet mellem de implicerede kompetencer synes snarere

at være et underordningsforhold mellem primære og sekundære kompetencer med fremmedsproget som den sekundære. Hertil kunne naturligvis indvendes, at spørgsmålet var formuleret på en måde, der ikke gjorde det muligt for respondenterne at udtrykke et behov for ligeværdighed, idet svarkategorien "Medarbejdere, der ikke nødvendigvis har en uddannelse i sprog, men som forstår og taler det pågældende sprog på højt niveau" var ledsaget af eksemplifikationen "f.eks. en ingeniør, der kan fransk eller tysk" og ikke af "en cand.ling.merc. der kan økonomi eller IT". Muligheden for at udtrykke en reel ligeværdighed var dog givet med svarkategorien "Medarbejdere med en kombinationsuddannelse af sprog og en anden uddannelse (f.eks. kombinationen af erhvervsøkonomi og tysk)".

Fremmedsprogskendskabet underordnes altså fagligheder som økonomi, udvikling, IT, marketing. På dette punkt ligger undersøgelsens resultater meget tæt på resultaterne i den norske undersøgelse *Fremmedspråk i norsk næringsliv – engelsk er ikke nok* (Hellekjær 2007), der også konstaterede, at virksomhederne efterspurgte sprogkompetencer *i tillæg* til en anden uddannelse. Resultatet var i det norske tilfælde ofte nedslående for virksomheden:

> Ettersom språk ikke er nevneverdig prioritert i de fleste profesjonsutdanninger, betyr dette at man i de fleste tilfeller må trekke veksler på de ansattes språkkunnskaper fra den videregående skolen (*Ibid.*: 28).

Man kan umiddelbart forestille sig to forklaringer på de danske virksomheders prioriteringer. Den ene er af overvejende økonomisk, den anden af mere holdningsmæssig karakter. Annelise Grinsted anser det for sandsynligt, at en styrkelse af fremmedsproglig kompetence i SMV'erne forhindres af manglende menneskelige og økonomiske ressourcer. Selv om virksomhedens medarbejdere ikke besidder fremmedsproglige kompetencer på højt niveau (hvilket var tilfældet for 27,7% af de medvirkende SMV'er jf. 3.3.), vil det være for dyrt at ansætte en sprogmedarbejder, hvis der ikke i virksomheden er tilstrækkelig mange opgaver af denne type, og medarbejderstaben i forvejen er begrænset. Derfor er den ideelle medarbejder naturligvis én, der kan noget af det hele.

Den anden mulige forklaring ligger i virksomhedernes *holdning* til sprog og til sproglig viden. Betragtes sproglig viden overhovedet som akademisk viden på linje med teknisk, naturvidenskabelig, økonomisk, juridisk, viden? Og hvis ja, betragtes det da som akademisk viden med betydning for bundlinjen?

Hvad angår det første spørgsmål lyder en kommentar fra en respondent: "Vi har løbende et behov for sprogkompetence typisk i forbindelse med andre kompetencer, da sprog kan læres". Hertil kunne man sige, at det kan jura, teknologi og økonomi også. Hvor ligger forskellen? Alex Klinge har i en analyse af fremtidens udfordringer for fremmedsprogene beskrevet, hvordan langt de fleste mennesker uden for sprogfolkenes egne rækker sætter lighedstegn mellem sprogkompetence og *sprogfærdighed* forstået som nærautentisk udtale og et omfattende ordforråd (Klinge 2008: 46). Det kan i princippet opnås ved et længerevarende udlandsophold, og det kan derfor synes ubegribeligt, at en studerende skulle have behov for at bruge fem år på et sprogstudium!

Figur 5 forekommer mig illustrativ for en sådan opfattelse af sprogkompetence og understreger, at den krævende vidensside af såvel sproglig som kulturel/historisk art – som er en meget central del af fremmedsprogenes akademiske eksistensberettigelse – ikke opfattes som akademisk viden i dansk erhvervsliv. I hvert fald ikke som overskudsgenererende viden, det kan betale sig at investere i.

Det er dog næppe virksomhedernes hensigt, at den sprogkyndige ingeniør skal oversætte manualer, skrive kontrakter eller forretningsbreve. I så henseende reflekterer svarene givetvis også det faktum, at behovet for traditionel skriftlig virksomhedskommunikation reduceres proportionelt med udbredelsen af elektronisk – ofte mere uformel – kommunikation, der ikke kræver så vidtgående fremmedsproglige kompetencer[9].

Som nævnt var spørgeskemaet ikke konstrueret til på detaljeret vis at redegøre for den enkelte virksomheds kommunikative praksis på fremmedsprogsområdet men til at danne et overordnet billede af, hvilke fremmedsproglige opgaver, der blev løst internt, og hvilke opgaver, der blev sendt ud af huset. Ud fra en formodning om, at der var en forskel mellem virksomhedernes håndtering af engelsk og de øvrige fremmedsprog, blev der i spørgeskemaet indført en distinktion mellem de to kategorier.

3.5. *Sprog i brug*

Besvarelserne (Figur 6) tegner et billede af, at virksomhederne oftere selv løser deres *engelsksprogede* opgaver end opgaver på *andre fremmedsprog end engelsk*: 61,7% af SMV'erne og 52,5% af de store virksomheder løser alle deres engelsksprogede opgaver selv.

---

[9] Selv om også e-mails kræver en vis fornemmelse for modtageren – f.eks. dennes hierarkiske placering – i den udenlandske virksomhed (Strunck 2006).

Når det drejer sig om andre sprog end engelsk, er de tilsvarende tal 38,3% for SMV'erne og 31,1% for de store virksomheder. De opgaver, der løses uden for virksomheden dækker et vidt spektrum af såvel generelle oversættelser og opgaver, som stiller høje fagsproglige krav til teknisk og juridisk ordforråd.

Figur 6. Får virksomheden bistand til at løse krævende fremmedsproglige opgaver.

Procent

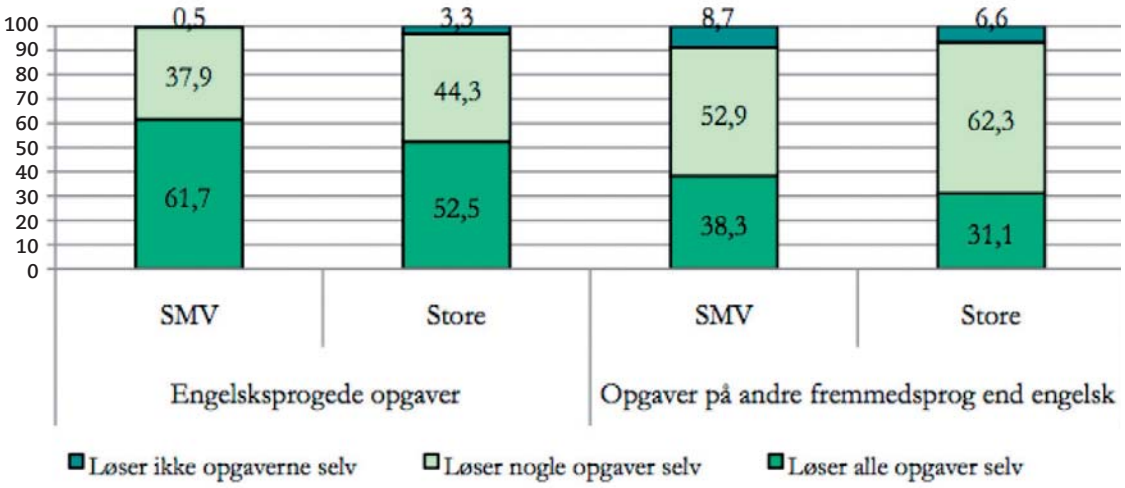

Som figuren her viser, så er det internt i virksomheden engelsk, der kommer mest i spil. Det er samtidig det suverænt mest anvendte sproglige kommunikationsmiddel i de internationale relationer, som man kan se af svarene på spørgsmålet om, hvilket sprog der primært anvendes i forhold til de største udenlandske samhandelspartnere (se næste afsnit Figur 7).

3.5.1. *Engelsk: Danske virksomheders svar på 'globaliseringens udfordringer'?*

I sidste halvdel af 1990'erne undersøgte Sonja Vandermeeren brugen af fremmedsprog i en række virksomheder i Tyskland, Frankrig, Nederlandene, Portugal og Ungarn. I den forbindelse foreslog hun at beskrive virksomhedernes valg af fremmedsproglig strategi i international samhandel som et valg mellem 'standardisering' (*standardization* – dvs. valget af engelsk som *lingua franca*) og 'tilpasning' (*adaptation* – dvs. bevidst valg af forretningspartnerens eget sprog). Vandermeerens projekt viste, at selv om engelsk var udbredt i disse lande, så blev andre fremmedsprog ofte anvendt og betragtet som nødvendige. Eksempelvis viste det sig, at 42% af franske virksomheder hævdede altid at bruge tysk, når de skulle eksportere til Tyskland, mens 30% af dem brugte engelsk.

Med afsæt i Vandermeerens terminologi har den østrigske økonom Bernhard Bäck i 2004 efterfølgende redegjort for fremmedsproglige kommunikationsstrategier i østrigske virksomheder og konkluderet, at de østrigske virksomheder i udstrakt

grad bruger *tilpasning* i deres samhandel med de romanske lande, *standardisering* (altså engelsk) i Asien, mens de anvender deres eget sprog tysk i Central- og Østeuropa (Bargiela-Chiappini *et.al.* 2007: 112)

Hvis man sammenligner disse resultater med Figur 7 nedenfor, tegner der sig et billede af, at danske virksomheder i væsentligt *mindre* omfang end mange andre europæiske lande anvender en *tilpasningsstrategi* (landets eget sprog) i deres forretning med udlandet.

Figur 7. Hvilket sprog anvender virksomheden primært i forhold til virksomhedens største samhandelspartnere?

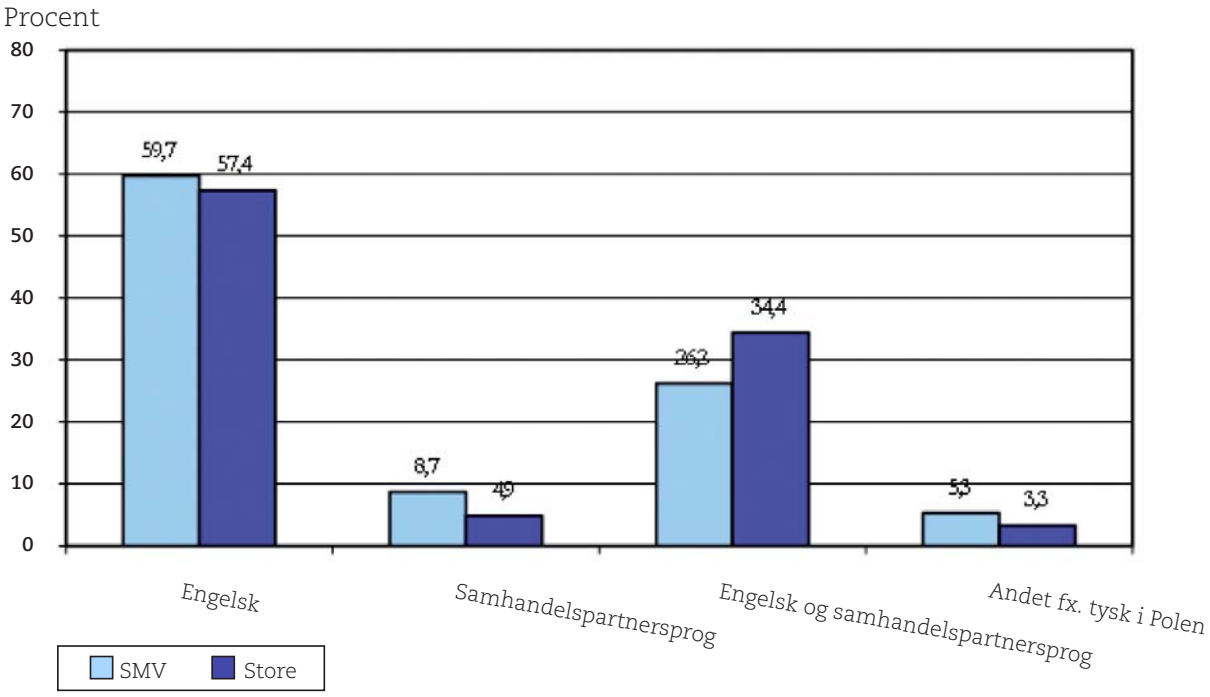

Af de internationalt orienterede virksomheder svarer 59,7% af SMV'erne og 57,4% af de store virksomheder, at de primært anvender engelsk i kommunikationen med deres udenlandske samhandelspartnere.

Kun 8,7% af SMV'erne og 4,9% af de store virksomheder bruger primært samhandelspartnerens eget sprog. Hertil kan man naturligvis lægge svarkategorien "Engelsk og samhandelspartnerens eget sprog", men det rykker ikke afgørende ved billedet af, at det er et ganske beskedent antal virksomheder, der kommunikerer med ikke-engelsksprogede virksomheder på andre sprog end engelsk. Ikke mindst i betragtning af at gennemsnitligt over 80% af virksomhederne angiver at have tyskkompetencer repræsenteret og mere end 30% fransk (jf. Figur 1).

Man kan formode, at det er virksomhedernes *aktuelle* måde at håndtere fremmedsprog på, der ligger til grund for deres ønsker til fremtidige medarbejdere (Figur 5), således at den meget udbredte standardiseringsstrategi reducerer det subjektive behov for andre fremmedsprog.

Når der efterfølgende spørges til, *hvorfor* virksomhederne ikke anvender handelspartnerens eget sprog, angives som oftest, at det ikke er nødvendigt, da samhandelspartneren kan engelsk. Af andre grunde fremføres, at "engelsk er koncernsproget", og at "koncernen har besluttet, at forhandlingssprog er engelsk for at alle, som ikke har engelsk som modersmål kan være på samme niveau".

Den sidste bemærkning er ganske interessant, fordi den udtrykker en udbredt opfattelse af engelsk som sproget, der bringer ligeværdighed og neutralitet ind i kommunikationen mellem parter, der ikke har noget fælles sprog. Men ligeværdighed følger ikke automatisk med brugen af engelsk. Dels kan der være store niveauforskelle mellem samtalepartnerne, dels maskerer den fælles sprogkode de kulturelle forskelle, som uvægerligt vil sætte sig igennem, når f.eks. en dansker taler med en italiener på engelsk, fordi de begge taler med udgangspunkt i deres respektive sproglige strukturer og kulturelle erfaringer. Blot kan disse forskelle ikke umiddelbart spores på det sproglige niveau.

Det udelukker ikke, at sproget i visse begrænsede situationer kan adskilles fra kulturen og have sin berettigelse som velfungerende kommunikationsmiddel, f.eks. hvis det drejer sig om emner af ren økonomisk eller teknisk karakter. I så henseende kunne det være relevant at indføre en skelnen mellem 'fremmedsproglig kompetence', der bygger på et fagligt fællesskab men ikke nødvendigvis solid sproglig kunnen og 'kommunikativ kompetence på fremmedsprog', som gør det muligt for samtalepartnerne at tale om emner, der rækker ud over et snævert fagfællesskab. De to typer af kompetencer kan hver for sig være nyttige på forskellige niveauer såvel internt i virksomheden som i de internationale aktiviteter. Det er en af de indsigter, der fremhæves af Helle Andersen og Erik S. Rasmussen i deres studie af virksomhedskommunikation i en række danske datterselskaber i Frankrig:

> Through a technical competence it is often seen that the persons with almost no common language are able to communicate. It could be an engineer from one country discussing a technical problem with two technicians from some other country. This kind of technical, functional communication is limited to solutions of well-known day-to-day problems. When it comes to core communication regarding, for example, contracts, the technical and

> functional language is no longer enough. In the same way the technical, functional language is often limited to face-to-face communication and cannot be used in conversation through e-mail, telephone, etc. even if this is also informal communication (Andersen & Rasmussen 2004 : 236).

Hvad der egentlig sker, når engelsk sætter sig igennem som dominerende fællessprog, var emnet for en større international konference i Helsingfors i marts 2008. Blandt de emner, der blev diskuteret, var spørgsmålet om, hvad "global English" egentlig er for en størrelse, når det tales af folk med enhver tænkelig sproglig og uddannelsesmæssig baggrund og ikke mindst en enorm spredning i kompetenceniveau. Det blev også diskuteret, om det engelske sprogs status som globalt sprog udgør en trussel for den sproglige mangfoldighed, eller om truslen i virkeligheden snarere er rettet mod engelsk selv, der i mangel af en fortsat standardisering risikerer at gå i opløsning indefra. Man taler i dag ikke kun om *Global English* i ental men om *Englishes* i flertal.

Baggrunden for konferencen var det faktum, at det nok er alment accepteret, at engelsk bruges som *lingua franca*, men at det ikke er ensbetydende med, at det generelt er nogen ønskværdig tilstand.

For en stor del af de danske virksomheder, der har medvirket i undersøgelsen *Sproglige kompetencer i den globale økonomi*, virker det imidlertid både accepteret og ønskværdigt, da svarene udtrykker en tydelig tendens til at bruge engelsk og kun engelsk i deres forretninger med udlandet. Det vil være oplagt at undersøge, om der ligger bevidste beslutninger bag; om virksomhederne som en del af deres eksportstrategi planlægger, hvordan de vil forholde sig til de sproglige og kulturelle problemer, der måtte opstå (jf. Christie *et.al*. uden årsangivelse: 4-5). Lægges der strategier, der sætter virksomheden i stand til at konkurrere let og effektivt med andre virksomheder, uanset *hvor* det pågældende eksportmarked befinder sig? Til at følge de første kontakter op med tilpasset sproglig information, ubesværet kommunikation og salgsopfølgning *på andre sprog end engelsk*? Til at skaffe sig ny viden og følge med i innovation og udvikling på en række sprog?

Eller skyldes den udbredte brug af engelsk ganske enkelt, at virksomhederne erfarer, at det fungerer godt i praksis? Til dette sidste spørgsmål kan man, som det vil fremgå nedenfor, svare klart nej!

3.6. *Fremmedsprog og kommunikative barrierer*

I to spørgsmål er der spurgt til virksomhedernes oplevelser med kommunikationsproblemer, der kan tilskrives manglende sprogkundskaber. Det første spørgsmål var formuleret som følger: "Har du oplevet, at mangel

på sproglige kompetencer er en barriere for virksomhedens internationale aktiviteter?" Det har 33,5% af SMV'erne (svarende til 69 virksomheder ud af 206) og 24,6% af de store virksomheder (svarende til 15 ud af 61).

Af de 33,5% af SMV'er, der har svaret bekræftende på spørgsmålet, har 11,6% oplevet at have mistet en ordre pga. manglende fremmedsproglige kompetencer, mens 81,2% har oplevet vanskeligheder i forhandlinger. 31,9% har afstået fra et markedsfremstød pga. manglende fremmedsproglige kompetencer.

Tallene ser umiddelbart voldsomme ud, men det eneste man kan konkludere ud fra dem er, at det er forhandlingssituationen, der volder størst problemer, og at ganske mange virksomheder faktisk afholder sig fra at søge nye markeder pga. manglende fremmedsproglige kompetencer.

Man begår imidlertid en fejl, hvis man fortolker disse barrierer absolut uden at sætte dem *i forhold til noget andet*. En isoleret procentangivelse siger ikke noget om, at også andre faktorer end fremmedsproglige barrierer – f.eks. pris, kvalitet, toldbarrierer eller manglende kulturel tilpasning – kan forårsage ordretab. For at danne sig et overblik over sprogproblemets omfang, ville man altså have behov for et sammenligningsgrundlag, der byggede på, hvilke andre faktorer, der har forårsaget tab af ordre eller i bredere forstand lagt hindringer i vejen for eksporten. Det er der ikke spurgt til i undersøgelsen *Sproglige kompetencer i den globale økonomi*.

Men man kan se på den seneste analyse af konkurrenceevne fra EU-kommissionens enhed for observation af SMV'er (*Observatory of European SMEs*) fra 2007[10]. I undersøgelsen blev der spurgt til, hvad SMV'erne de seneste to år havde oplevet som de vigtigste forhindringer i deres eksportaktiviteter[11]. Set under ét er den vigtigste hindring for de europæiske SMV'ers eksport mangel på kendskab til fremmede markeder. Hele 14,1% af de adspurgte SMV'er angav manglende kendskab til de fremmede marker som hovedproblemet. Herefter fulgte på en delt andenplads importafgifter i eksportlandene og kapitalmangel.

---

10 Gallup havde lavet telefoninterviews med 14.683 SMV'er i de 27 EU-medlemslande i perioden 17. november til 15. december 2006.

11 Spørgsmålet lød: "Looking at the last two years, what was the main constraint to exporting? Was it ..." og så fulgte svarkategorierne: 1) import tariffs/customs duties in the country of destination. 2) Lack of knowledge of foreign markets. 3) Lack of management resources. 4) Language problems. 5) Different regulations in other EU countries. 6) Regulations in non-EU countries. 7) Lack of capital. 8) No constraints at all. 9) Enterprises product/service is not suited to export.

Danmark er et af de lande, hvor manglende kendskab til fremmede marker *ikke* opleves som nogen større hindring. Kun 3,8% af de danske SMV'er har angivet dette som et problem. Det placerer Danmark markant under gennemsnittet i en meget eksklusiv gruppe af lande, hvor under 10% af de medvirkende virksomheder har givet udtryk for manglende kendskab til fremmede markeder. Det ser umiddelbart glædeligt ud, men som man vil se nedenfor, kan der være grund til at nuancere svaret, der ikke forekommer mig at kunne adskilles fra spørgsmålet om *sprog*. Her ligger Danmark nemlig blandt de syv lande, der *oftest* har oplevet sprogproblemer. Gennemsnittet for de 27 EU-lande er 3,1%, mens tallet for Danmark er 7,1%. Det overgås kun af Grækenland, Letland, Litauen, Østrig, Finland og Tyrkiet.

Det kan undre, at der er så store forskelle mellem denne undersøgelse og eksempelvis ELAN-rapporten, hvor andelen af virksomheder, der angav at have erfaringer med kulturelle og sproglige barrierer for de fleste landes vedkommende ligger højere end det, der angives her. En af forklaringerne kunne være, at den person, der bliver indforskrevet til en analyse om konkurrenceevne, *competitiveness*, ikke er den samme, som den, der bliver sat til at besvare spørgsmål om virksomhedens håndtering af fremmedsprog. Og at svarene altså afspejler respondentens organisatoriske placering i lige så høj grad som konkrete erfaringer med emnet for undersøgelsen.

Hvis man ser på, hvilke forhold, der af de adspurgte danske virksomheder opleves som særligt begrænsende for deres eksportaktivitet, er det "reguleringer i andre EU-lande", der kommer på en førsteplads (10,8%), mens mangel på hhv. ledelsesressourcer (10,3%) og kapital (8%) kommer på hhv. anden- og tredjepladsen. På fjerdepladsen kommer så sprogproblemer (7,1%).

Så ikke alle handelsbarrierer er selvsagt foranlediget af fremmedsprogs-problemer. Til gengæld er det en faktor, som det – i modsætning til EU-direktiver og andre landes regelsæt – er muligt at gøre noget ved på ledelsesniveau i virksomheden. Det kan der være mange gode grunde til, fordi fremmedsproglig kompetence (eller mangel på samme) påvirker medarbejdere og aktiviteter på mange forskellige niveauer. Måske ville et problem som andre landes regler og lovgivning forekomme mindre kompliceret, hvis en medarbejder med dybtgående kendskab til det udenlandske marked samtidig var i stand til at agere kompetent på disse landes sprog? Grinsted identificerer i den forbindelse en række områder, hvor virksomheden kan få problemer pga. manglende sprogkundskab:

> [K]an virksomheden finde de rigtige kunder?, etablere kontakter?, forhandle?, sælge sine produkter?, opføre sig korrekt?, finde ud af regler og lovgivning?, yde service, etc. (Grinsted 1995: 8)

Man skal være varsom med at konkludere, at danske virksomheder har et problem, alene fordi de mister ordrer pga. fremmedsproglige mangler. Men der er belæg for at konstatere, at den internationale kommunikation langt fra er gnidningsløs for danske virksomheder, som er blandt de syv lande i EU, der oftest har problemer med fremmedsprog. Man får et indicium på en del af årsagen til danske virksomheders problemer, når man studerer svarene på spørgsmålet om, hvorvidt virksomhederne har oplevet kommunikationsproblemer, som kan tilskrives *manglende sproglige kompetencer hos samhandels/samarbejdspartnere*? På dette spørgsmål svarer 41,3% af SMV'erne og 42,6% af de store virksomheder *ja*.

Det er slående, at procentdelen af virksomheder, der identificerer kommunikationsproblemer med udgangspunkt i *samhandelspartnerens manglende kompetencer* ligger markant højere end i spørgsmålet om, hvorvidt virksomhedens *eget* fremmedsproglige beredskab kunne udgøre en barriere for virksomhedens internationale aktiviteter. Der er en forskel på 7,8% for SMV'erne og på hele 17,7% for de store virksomheder (Figur 8).

Figur 8.

Procent

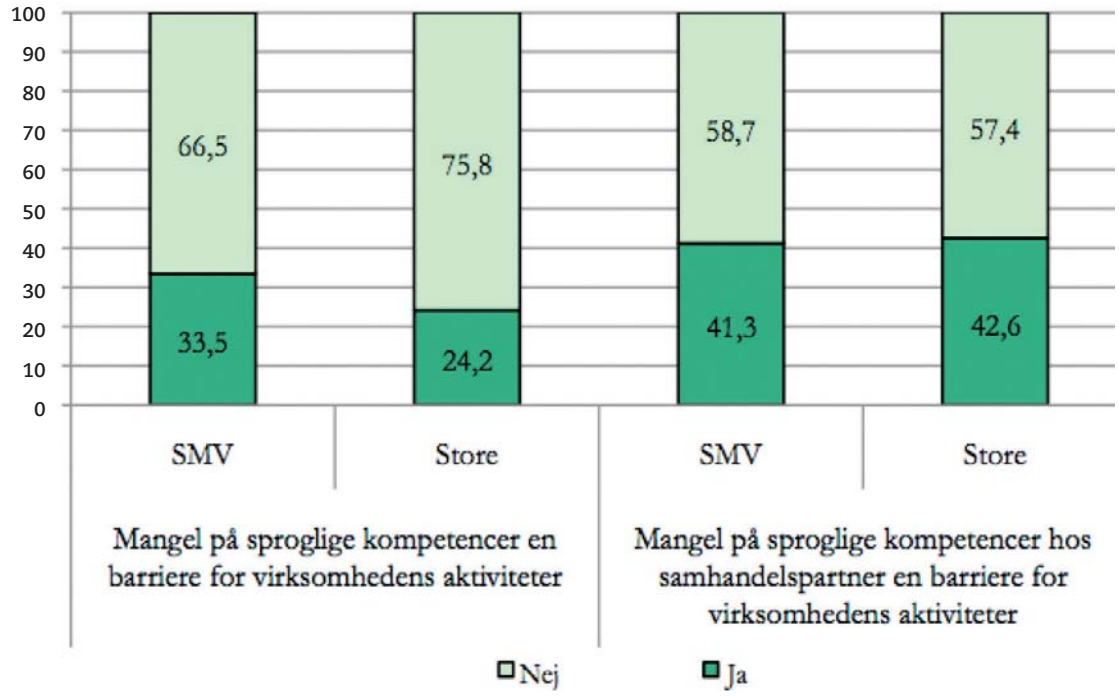

Disse tal tyder på, at kommunikationsproblemer af fremmedsproglig karakter er mere end et forbigående fænomen i danske virksomheder. Imidlertid identificeres problemet nemmest, når de tager udgangspunkt i manglende sproglige kompetencer (læs: engelsk) hos deres samhandelspartnere. Resultatet er dog det samme i alle tilfælde: Virksomhedernes håndtering af fremmedsprog giver problemer med at fastholde internationale handelsrelationer på en måde, der ikke giver anledning til nævneværdige kommunikationsproblemer. Deres *objektive behov* på området kan derfor ikke siges at være dækket ind.

Når man ser på de lande, hvor SMV'erne oftest møder sproglige barrierer (Figur 9), er resultatet – måske ikke så overraskende – at Kina topper listen. Det er straks lidt mere overraskende, at Frankrig indtager andenpladsen, og at Tyskland, som er Danmarks vigtigste samhandelspartner, deler tredjepladsen med Rusland.

Figur 9. Med hvilke lande har virksomheden oplevet kommunikationsproblemer. Det var muligt at angive flere lande. (*Baseret på besvarelserne fra de 33,5% af SMV'er, der har oplevet kommunikationsproblemer, som kan tilskrives manglende sproglige kompetencer hos samhandelspartneren.)*

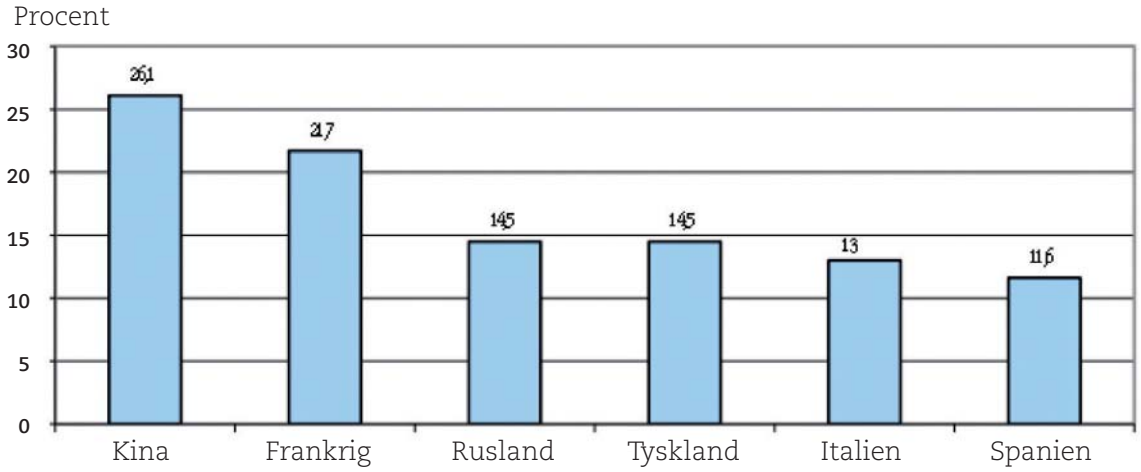

I de uddybende kommentarer forklarer respondenterne, at problemet nogle gange skyldes "sprog- og forhandlingskultur", men den hyppigste kommentar er variationer over temaet: 'De andre' er ikke gode nok til engelsk. I det følgende giver jeg nogle eksempler, hvor respondenten først har angivet de(t) land(e), hvor der var problemer og herefter årsagen:

- ”Frankrig: manglende sprogkompetencer”

- ”Frankrig, Polen og Spanien: samhandelspartneren kan ikke altid engelsk”

- ”Fransktalende lande: tabte ordrer”

- ”Kina. Det er næsten umuligt at gi’ en instruktion”

- ”Malaysia, Japan og Pakistan: de taler dårligt engelsk”

- ”Rusland. Grundet dårlige engelskkundskaber i Rusland. Har medført usikkerhed om aftalegrundlaget for en stor ordre”

- ”Spanien Italien mindre grad Frankrig: Svært at afsætte hvis ikke tilstrækkelige sprogkundskaber”

- ”Tyrkiet, Finland, Tyskland. Manglende engelskkundskaber hos køberne”
-
- ”Tyskland: Forståelsesproblemer”

- ”Ungarn, Kina og Italien: De kunne kun deres lokale sprog og det kunne jeg ikke”

Kommentarerne viser, at *modtageren er blevet et problem i disse virksomheders internationale kommunikation.*

En af de mest basale grundregler for vellykket kommunikation går ud på at tage udgangspunkt i modtageren, men ovenstående kommentarer peger klart i retning af, at fremmedsproglig kommunikation i mange danske virksomheder ikke praktiseres ud fra denne grundregel. I stedet anses modtageren for at være dårligt rustet til den internationale kommunikation. Den danske virksomhed oplever det altså som et problem, når *samhandelspartnerens mangelfulde engelskkundskaber* underminerer troen på, at engelsk er nok til at handle på det internationale marked. Hertil to kommentarer.

For det første bemærker man, at i modsætning til FLAIR-rapporten fra 1992 (jf. afsnit 2.2) hvor respondenterne så deres *egen rolle som udslagsgivende* for en vellykket kommunikation, er der femten år senere en klar tendens til at *lægge ansvaret for fejlslagen kommunikation over på ’de andre’*. Man kan derfor spørge sig selv, om der er tale om et generelt holdningsskred i danske virksomheder og hvilke samfundsmæssige faktorer og diskurser, der i givet fald kan forklare det.

For det andet kunne de danske virksomheders fremgangsmåde (trods de ovenfor nævnte tal fra *Observatory on European SMEs*) være udtryk for et mangelfuldt kendskab til de fremmede markeder. Hvad det betyder, kan anskueliggøres med et eksempel fra Frankrig, der, som det netop er fremgået, er det europæiske land, hvor danske virksomheder oftest møder problemer af fremmedsproglig karakter.

3.6.1. *Et eksempel: Fremmedsprog i fransk erhvervsliv.*

En kvantitativ undersøgelse fra 2003 af den sproglige praksis i 501 franske virksomheder med internationale aktiviteter kan bidrage til at belyse årsagerne til de danske virksomheders sprogrelaterede vanskeligheder på det franske marked.

Et af målene for den franske undersøgelse var at se, om brugen af fransk var på tilbagetog til fordel for engelsk, som var det sprog, der blev talt af 89% af virksomhedernes ikke-fransktalende handelspartnere. En stor del af de franske virksomheder sagde, at de var overbevist om, at engelsk lettede den internationale samhandel men anså det samtidig for vigtigt at forsøge at betjene deres kunder på disses sprog! (Så måske er det ikke helt skævt at formode, at franskmænd forventer samme indstilling, når de selv er kunder i udenlandske virksomheder? Det er én af de ting, der ikke foreligger meget viden om, og som det kunne være meget oplagt at udforske nærmere).

Fransk var i 2003 koncernsprog i 77% af de adspurgte virksomheder, mens engelsk havde denne status i kun 7% af virksomhederne. De resterende virksomheder havde enten fransk/engelsk, fransk/andet sprog end engelsk eller – i sjældne tilfælde – et helt tredje sprog som koncernsprog.

Når der blev spurgt til brugen af engelsk internt på arbejdspladsen, vurderede 30% af de adspurgte virksomheder, at det ville lette arbejdsgangen i forhold til udlandet, hvis engelsk erstattede fransk som koncernsprog. Lige så mange (32%) angav, at engelsk som koncernsprog ville lette kommunikationen så nogenlunde – *moyennement* – mens omtrent samme andel (33%) vurderede, at det kun ville have en svag eller ingen effekt overhovedet. Helt overordnet vurderede 80% af virksomhederne, at fransk ikke havde mistet dominans på arbejdspladsen. Engelsk blev således ikke i franske virksomheder anno 2003 anset for at være et reelt *alternativ* til fransk, men snarere et praktisk kommunikationsmiddel i lighed med moderne kommunikationsteknologi.

Halvdelen af de adspurgte virksomheder i den franske undersøgelse mente dog, at globaliseringsprocessen kunne tvinge virksomhederne til at anvende engelsk

som det eneste forretningssprog. Det er jo – set fra danske virksomheders side – en lovende holdning. Men ét er en principielt imødekommende holdning til engelsk, noget andet er det konkrete sproglige beredskab. I 5% af de adspurgte franske virksomheder talte ingen medarbejder flydende engelsk (hermed skal man nok, i mangel af en klar definition, forstå noget i retning af konversationsniveau), og i 42% af dem var det mindre end 10% af medarbejderstaben, der talte flydende engelsk (Figur 10 nedenfor).

Der ser altså ud til at være et misforhold mellem de franske virksomheders principielt imødekommende holdning til engelsk og deres *reelle* engelsksproglige beredskab. Det kaster lys over i hvert fald en af grundene til, at danske virksomheder oplever besværligheder med at handle på engelsk i Frankrig. Og med forbehold for nationale variationer gælder det samme selvfølgelig i Kina, Rusland, Tyskland, Spanien, Italien, etc.

For at forstå grunden til, at man ikke uden videre kan forvente, at engelsk på kort sigt opnår samme udbredelse eller praktiseres på samme niveau i franske som i danske virksomheder, må man dels vide, hvordan aktører og institutioner – f.eks. fagforeninger, politikere, uddannelsessystem – forvalter samfundets holdninger til sprog, dels kende de historiske årsager til disse holdninger.

Figur 10: Hvor stor en procentdel af virksomhedens medarbejdere taler flydende engelsk? (1% har ikke besvaret spørgsmålet)

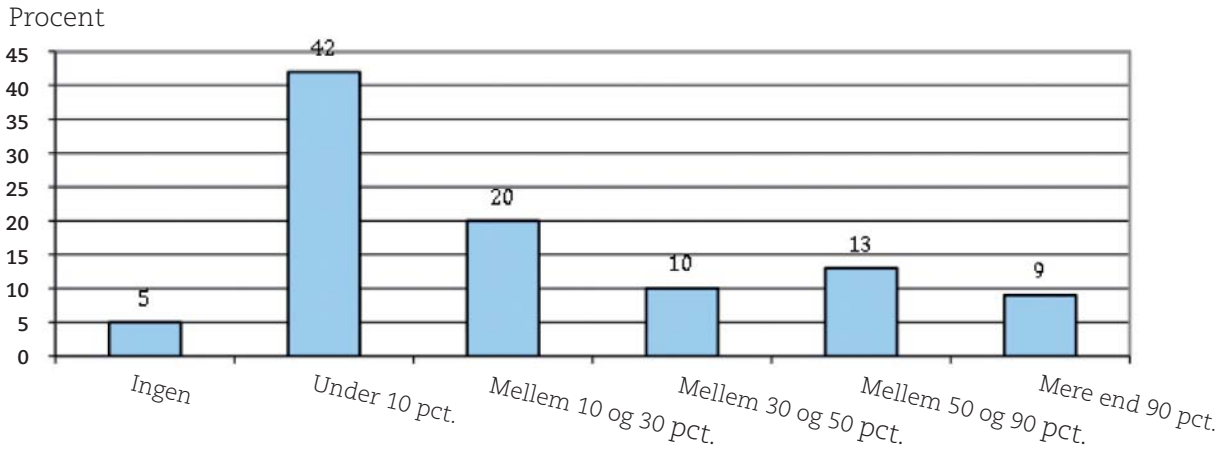

Kilde: *Les pratiques linguistiques dans les entreprises françaises travaillant à l'international* (2003), s. 14.

Selv om de franske virksomheder nu i højere grad end tidligere satser på engelsk, vil det tage tid at opbygge medarbejdernes sproglige kompetencer, fordi det vil tage tid at indrette undervisningssystemet på det. I det franske uddannelsessystem

med de krævende nationale *concours* har engelsk indtil for ikke så lang tid siden haft markant lavere status end tysk, og ser man bort fra de yngre generationer, er engelsk fortsat et sprog, som relativt få franskmænd behersker på højt niveau. Desuden har det franske uddannelsessystem traditionelt været mere orienteret mod skriftlige end mod mundtlige kompetencer. Begge dele har indflydelse på den måde, sprog håndteres på i samfundet generelt og i virksomhederne.

Samtidig føres der i Frankrig en aktiv – nogle ville sige protektionistisk – sprogpolitik med kvoter, der f.eks. på kulturområdet tvinger franske radiostationer til at bruge en vis andel af programfladen på fransksproget musik. På arbejdsmarkedet har sprogloven fra 1994 (la loi Toubon) pålagt virksomhederne, at alle dokumenter vedrørende arbejdstagerens pligter eller andre forhold, der er nødvendige for at kunne udføre sit arbejde tilfredsstillende – med undtagelse af dokumenter sendt til eller modtaget fra udlandet – skal findes på fransk.

Med henvisning til denne lov forhandlede fagforeningerne i januar 2008 en aftale igennem med ledelsen i det internationale General Medical Systems (GEMS) France om brugen af fransk i virksomheden. Aftalen indebærer, at alle tekniske manualer, sikkerhedsanvisninger, notater om arbejdsprocedurer samt IT-programmel, der er nødvendige for den daglige arbejdsgang, skal være tilgængelige på fransk. På den måde undgik virksomheden en retssag som den, der i april 2007 dømte Europ Assistance til at stille en fransk version af to PC-programmer til rådighed for medarbejderne i de franske afdelinger (*Le Monde*, 16.04.2008).

Indsigt i sådanne historisk og kulturelt betingede forhold er en uomgængelig del af kendskabet til fremmede markeder. Alligevel viser undersøgelsens svar, at mange danske virksomheder forventer at kunne klare sig på engelsk ude i verden, hvilket deres *subjektive behov* også er et klart udtryk for.

3.7. *Hvad skal man med andre sprog end engelsk?*

Virksomhederne henvender sig altså i vidt omfang på engelsk til deres udenlandske samhandelspartnere – også til dem, der ikke har engelsk som modersmål –, og kun et fåtal af virksomhederne vurderer at have et "stort behov" for medarbejdere med specifikt fremmedsproglig faglighed.

Det er tydelige tegn på, at virksomhederne ikke anser fremmedsprog for afgørende for de internationale relationer, hvad der til fulde bekræftes af spørgsmålet om, hvilke medarbejderkompetencer, der anses for vigtigst i international samhandel. I spørgeskemaet blev respondenterne bedt om på en skala fra 1-7 at prioritere syv medarbejderkompetencer – som man kunne

beskrive som erhvervshumanistiske – ud fra en vurdering af, hvilke *der var vigtigst for deres virksomhed, når det drejer sig om internationalt samarbejde*. Det gav følgende prioritering[12]:

1) Faglig viden om produktet
2) Forretningsforståelse
3) Sproglige kvalifikationer i engelsk.

Mindre vigtige forekommer altså svarkategorierne (i prioriteret rækkefølge)

4) Interkulturel forståelse.
5) Marketingsforståelse.
6) Sociale kompetencer.
7) Kendskab til landets eget sprog.

Her bliver virksomhedernes holdning lysende klar: *Andre fremmedsprog end engelsk anses for at være den mindst nødvendige erhvervshumanistiske medarbejderkompetence i international samhandel.*

Medmindre der i DIs rapport *Mere (end) sprog* er tænkt på engelsk, synes det derfor at være lidt af en tilsnigelse at hævde, at "*[s]elv om sprogkompetencer er i højsædet hos virksomhederne*, er det ikke medarbejdere med en ren sproglig uddannelse, der er de mest efterspurgte" (*Mere (end) sprog* 2007: 13. Min fremhævning). Andre fremmedsprog end engelsk er *ikke* i højsædet hos virksomhederne!

Svarkategorien "interkulturel forståelse" opnåede for eksempel en væsentligt bedre placering og er afgjort *også* en vigtig faktor i international samhandel. Det bekræftes af en undersøgelse, som Sonja Vandermeeren (2003) har foretaget af en række slesvig-holstenske virksomheders forventninger til danske virksomhedsrepræsentanters sproglige og kulturelle formåen. Ved at tage udgangspunkt i det simple faktum, at en kommunikation består af (mindst) to parter med hver sin forventningshorisont, anlægger Vandermeeren et ganske originalt perspektiv på udforskningen af virksomheders håndtering af fremmedsprog. For den udenlandske modtagers forventninger til den danske virksomhedsrepræsentant er præcis den faktor, der bestemmer, om den danske

[12] Ganske mange respondenter har misforstået dette spørgsmål og ikke prioriteret ved hjælp af 1-7. Der er derfor kun 191 valide svar på spørgsmålet (dvs. svar hvor additionssummen af afgivne tal = 28 og multiplikationssummen = 5040 (7!). Men ligegyldigt hvordan man vender og drejer det, er prioritetsrækkefølgen den samme: Kendskab til andre fremmedsprog end engelsk er systematisk henvist til sidstepladsen.

virksomhed har behov for kendskab til det givne sprog og den sociokulturelle virkelighed, det er indlejret i. Det er en konstruktiv vej at gå, når man forsøger at forstå årsagerne til svigtende forståelse eller fejlslagen kommunikation.

Generelt anså de slesvig-holstenske virksomheder danske virksomhedsrepræsentanter for at være habile tysktalende, om end deres skriftlige tysk og kendskab til tysk kultur i almindelighed og virksomhedskultur i særdeleshed kunne forbedres (*ibid.*: 21). Helt overvejende anså de tyske virksomheder viden om tysk kultur for mere nyttig for en vellykket interaktion end en perfekt sprogbeherskelse, og de var derfor på ingen måde afvisende over for at bruge engelsk mellem parterne. I forhold til brugen af tysk var virksomhederne dog knapt så tolerante over for dårligt *skriftligt* tysk som over for dårligt *mundtligt* tysk. Det, de tyske virksomheder særligt efterlyste hos deres danske handelspartnere var en mere udførlig og en bedre udarbejdet skriftlig dokumentation, samt en lidt mere formel og myndig opførsel (*ibid.*: 25).

Giver en sådan undersøgelse et gyldigt argument for at hævde, at man f.eks. i undervisningssammenhæng kan skille sprog og kultur ad og bibringe elever og studerende interkulturel forståelse for et givet land/område/marked uden kendskab til det pågældende områdes sprog? Eller omvendt satse på basal sproglig kunnen uden samtidig kulturforståelse? Nej, svarer Vandermeeren og de fleste sprog- og kulturforskere med hende: Det er *ikke* muligt at skille sprog og kultur ad, hverken i undervisningssituationen eller i handelssituationen (eller i andre sociale sammenhænge i øvrigt). Hun formulerer det således:

> The command which company representatives should have of a foreign language consists not only of the ability to find the appropriate (technical) word, pronounce/spell it correctly, connect it with other words in a sentence in order to say or write what they mean but also of an awareness of the socio-culturel context of that language. Unfortunately, there is often a basic lack of knowledge of the socio-cultural norms native speakers follow and hence a misunderstanding of these speakers" (Vandermeeren 2003: 25).

Ikke desto mindre er opfattelsen af, at man kan adskille interkulturel kompetence fra sproglig indsigt ganske udbredt. Et eksempel kan ses i Dansk Kommunikationsforenings temanummer af *Kommunikatøren* om global kommunikation fra april 2008. I artiklen "Ligusterhæk haves – interkulturel kompetence efterlyses" beskrives, hvordan presset øges på de nationale kommunikatørers kompetencer, når f.eks. mediehistorier med stor hast krydser de nationale grænser. Så er der brug for *interkulturel kompetence*, for øget forståelse for *de meget store kulturelle forskelle* og for at kunne *differentiere budskaber på form*

og indhold. Fremmedsproglige kvalifikationer nævnes ikke én eneste gang som relevant kompetence i den forbindelse[13].

3.8. *Sammenfatning*

På baggrund af de her fremlagte resultater viser undersøgelsen, at *danske virksomheder generelt ikke tillægger fremmedsproglige kompetencer nogen større værdi i den internationale samhandel*[14]. Virksomhederne konstaterer ganske vist, at de har nogle problemer – der tales ikke så godt engelsk alle steder i den globaliserede verden – men de handler ikke derefter. Hermed mener jeg, at de ganske frekvente kommunikationsproblemer tilsyneladende ikke påvirker virksomhedernes opfattelse af deres fremtidige behov. Der er ingen tegn på, at kommunikationsproblemerne foranlediger en genovervejelse af strategien for fremmedsprog, da det (jf. Figur 5) stadigvæk er de stærke tekniske og økonomiske fagligheder – med sprog som eventuel sidegevinst – virksomhederne efterspørger. Det skal i den forbindelse nævnes, at af de sammenlagt 31,5% (SMV *og* store) af virksomheder, der har svaret ja til at møde problemer med fremmedsprog, svarer næsten hver tredje (32,1%), at de *ikke* har behov for yderligere sprogkompetencer.

Det bør naturligvis undersøges, om påstanden om, at mange virksomheder ikke reflekterer over fremtidige medarbejderkompetencer på grundlag af deres erfaringer, står for en nærmere efterprøvning og kan bekræftes på empirisk grundlag. Umiddelbart ligger påstanden fint i tråd med resultatet af en analyse, som Anette Grønning har foretaget af hundrede udvalgte eksempler på daglig korrespondance i en moderne og stærkt ekspanderende virksomhed (Grønning 2003). Analysen kunne påvise en yderst uensartet kommunikation, hvor der eksempelvis blev skrevet på forskellige formalitetsniveauer til samme modtager, der også modtog skrivelser på flere forskellige sprog (*ibid.*: 72). Grønnings interviews med de ansatte, specielt på ledelsesniveau, viste, at de ikke havde tænkt præcist over, hvilken rolle sprog skulle spille i virksomheden, hvor den generelle holdning var, at områder som kvalitetssikring af virksomhedens produkter, planlægning og IT-området var vigtigere (*ibid.*: 74).

[13] Jeg takker Alex Klinge, leder af Internationale Sprogstudier og Vidensteknologi, CBS, for at have henledt min opmærksomhed på artiklen. Og tillader mig at henvise til følgende indlæg om problemstillingen: Mette Skovgaard Andersen og Lisbeth Verstraete Hansen, "Fremmedsprog: den glemte kompetence i interkulturel kommunikation", *Kom Magasinet* 27, december 2007.

[14] At tendensen til at anskue fremmedsproglig viden som relativt uinteressant er ganske udbredt i dansk erhvervsliv bekræftes af den seneste årlige rapport over efteruddannelse i Danmark refereret i bladet *Ingeniøren* fra 26. oktober 2007. Den viser, at ud af 16 kursusemner hos virksomheder, der har brugt efteruddannelse i 2007, kommer sprogkurser ind på en 15. plads!

Man kan derfor lidt provokerende stille spørgsmålet, om engelsk er ved at blive en sovepude for dansk erhvervsliv? En nem, praktisk og måske også forholdsvis omkostningsneutral adgang til de internationale markeder? Det er der noget, der tyder på. Men det er ikke kun erhvervslivet, der udvikler sig mod en sproglig monokultur. Overalt i det danske samfund – i medierne, på arbejdspladsen, i skolerne – hører vi, at engelsk er svaret på "globaliseringens udfordringer" – hvad det så end er… Der har de senere år været et så massivt fokus på at styrke landets engelskkompetencer, at diskussionen om andre fremmedsprog er gledet i baggrunden. Her kan man sætte fingeren på et meget problematisk punkt i den danske sprog- og uddannelsesdebat: En manglende erkendelse af, at der tages udgangspunkt i et billede *af os selv* og ikke i en fordomsfri undersøgelse af den sammensatte verden, vi skal handle *i* og handle *med*.

Det at Danmark nedprioriterer alle andre fremmedsprog end engelsk er ikke ensbetydende med, at resten af verden følger trop. Som det ovenfor er demonstreret med eksemplet fra fransk erhvervsliv, er det heller ikke fordi, danske virksomheder satser stort på engelsk, at kendskab til andre sprog dermed er blevet overflødigt. Man kunne her referere til den seneste opgørelse (2006) over EU-borgernes fremmedsproglige beredskab – det såkaldte *Eurobarometer*[15] – hvor der er spurgt til respondenternes evne til at konversere på engelsk om dagligdags emner: 86% af danskerne angav, at det lå inden for deres kompetencer, mens det samme gjorde sig gældende for 56% af tyskerne, 36% af franskmændene, 29% af italienerne og 27% af spanierne.

På et overordnet niveau kan den intense internationaliseringsproces, der i den offentlige debat går under navnet globalisering, se ud til at have en ensartet sproglig profil – engelsk – men der er ikke uvæsentlige gradsforskelle fra land til land og fra sektor til sektor, og det ville være konstruktivt at arbejde med en mere nuanceret opfattelse af globaliseringen som sprogligt fænomen:

> A realistic look at globalization processes involves questions about *whose* genres are being globalized, by whom, for whom, when and how (Blommaert 2003: 609).

[15] *Les Européens et leurs langues 2006*. Eurobaromètre Special 243. Vague 64.3 – TNS Opinion & Social, 2006. Der kan – som jeg har været inde på i forbindelse med forskellene mellem ELAN-undersøgelsen og undersøgelsen af SMV'er godt sættes spørgsmålstegn ved validiteten af disse meget stort anlagte undersøgelser foretaget i EU-regi, hvor tallene er baseret på de interviewede personers egen opfattelse af deres kundskaber og ikke testning af dem. Resultaterne skal tages med et vist forbehold, men jeg tror ikke desto mindre, at de kan anvendes som strømpile, og at de – i tilfældet sprogkompetencer – netop kan tjene til at angive ikke uvæsentlige gradsforskelle mellem de enkelte lande.

Altså lad os gå længere end til klicheerne om, at "engelsk er det internationale forretningssprog" og – i andre sammenhænge – "engelsk er det internationale videnssprog". Eller lad os i det mindste samtidig spørge: For hvem, hvornår og hvordan[16]? Og måske ikke mindst: Hvorfor?

På samme måde kunne danske virksomhedsrepræsentanter spørge: Hvilke sproglige og kulturelle forventninger findes der mon til mig på det fremmede marked? I stedet ser det ud til, at danskerne rejser ud med egne normer, værdier og forventninger i bagagen. En attitude, man i andre sammenhænge ikke ville tøve med at kalde *etnocentrisme,* men som man her kan kalde *anglocentrisme*. Resultatet er, som beskrevet ovenfor, at over 40% af de medvirkende virksomheder støder på sproglige barrierer, som de tilskriver 'de andres' manglende evner til at tale engelsk!

Man kan på den baggrund hævde, at virksomhedernes fremmedsproglige beredskab *ikke* gør det muligt for dem på tilfredsstillende vis at indlede og befæste internationale handelsrelationer, og at der således mellem det *objektive behov* (forstået som det i indledningen definerede tilstrækkelige fremmedsproglige grundlag for en vellykket kommunikation) og det *subjektive behov* (virksomhedernes egen opfattelse af deres fremtidige behov for kompetencer) findes *et faktisk uerkendt behov.*

Det kan have økonomiske konsekvenser for virksomhederne. Men det kan også få omfattende uddannelsespolitiske konsekvenser, og det er dem, jeg vil se på i det følgende kapitel.

[16] Det er ikke uvæsentligt at huske på, at i en global kontekst er engelsk modersmål for nogle af dets brugere og ikke for andre, hvilket kan påvirke en samtalesituation mellem sådanne to parter til den førstes fordel (Se f.eks. Phillipson 2001).

4. Uddannelsespolitiske perspektiver

I dette afsnit vil jeg sætte resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen i relation til den aktuelle sprog- og uddannelsespolitiske situation. Som nævnt indledningsvis er erhvervslivets indstilling til fremmedsprog af højeste interesse i uddannelsespolitisk henseende, dels fordi det private erhvervsliv er vigtige aftagere – om end langt fra de eneste – af fremmedsproglige kandidater, dels fordi repræsentanter for erhvervslivet og dets organisationer de senere år er blevet gjort til indflydelsesrige aktører i de fora, hvor der diskuteres, udvikles og besluttes fremtidige strategier for uddannelserne, særligt Globaliseringsrådet, universitetsbestyrelser og aftagerpaneler.

Jeg lægger ud med et kort overblik over fremmedsprogenes aktuelle situation, hvorefter jeg ser på, hvordan to konkurrerende opfattelser af begrebet "samfundsmæssige behov" munder ud i to forskellige scenarier for det mest hensigtsmæssige valg af fremmedsprog i uddannelsessystemet. Jeg runder kapitlet af med en diskussion af den aktuelle tendens til at målrette uddannelserne "arbejdsmarkedets behov" og vil i den forbindelse stille spørgsmålet: Har erhvervslivet altid ret?

4.1 *Kort overblik over fremmedsprogenes aktuelle situation.*

Folkeskolens obligatoriske engelskundervisning starter i 3. klasse, mens det fra 7. klasse er obligatorisk at udbyde tyskundervisning (hvorimod der er frihed til eventuelt at udbyde fransk). Det er imidlertid ikke obligatorisk at tage imod tilbuddet om tysk, hvad færre og færre elever tilsyneladende gør. I en nyligt udarbejdet rapport om andet fremmedsprog i folkeskolen udarbejdet på Institut for Sprog, Litteratur og Kultur på Aarhus Universitet konkluderer forfatteren, der har gransket de nyeste statistiske data,

> […] at der er grund til bekymring over andet fremmedsprogs status og udvikling i folkeskolen. Antallet af tyskelever falder og det samme gør deres karakterer. Selvom antallet af franskelever stiger, er det geografisk kun i Hovedstadsregionen og i Region Sjælland, alle andre steder falder antallet af franskeelever. Når man bor i Jylland og på Fyn, er der ydermere langt imellem de skoler, der har fransk. Der er altså en geografisk ulighed i sprogkompetencerne, og det ser ud til at være en stigende tendens. Antallet af elever, der fravælger andet fremmedsprog i folkeskolen stiger i hele landet […] (Lauridsen 2008: 22. Min understregning).

Også i gymnasieskolen er fremmedsprogene stærkt svækkede som konsekvens af Gymnasiereformen fra 2005. Da studenterårgang 2008 forlod gymnasiet,

havde kun 6% af studenterne stiftet bekendtskab med tre fremmedsprog mod 41% før reformen. Følgegruppen for reformen af de gymnasiale uddannelser har i deres rapporter påpeget problemet, hvilket i december 2007 førte til en justering af reformen med henblik på at øge antallet af elever med 3 eller flere fremmedsprog og styrke mulighederne for, at elever med særlig interesse for sprogfag i højere grad kan specialisere sig i dette fagområde[17]. Således skal alle skoler udbyde en studieretning til studentereksamen (stx) og højere handelseksamen (hhx), der skal sammensættes sådan, at eleverne på denne studieretning får i alt tre sprogfag. Dog indebærer ændringen *ikke krav* om, at den enkelte skole skal *oprette* de udbudte studieretninger, så der er fortsat en risiko for, at økonomiske hensyn på den enkelte skole vanskeliggør den ønskede styrkelse af fremmedsprogene. I dag er status, at tresprogskombinationen er tæt på at være ikke-eksisterende. Det kan få mærkbare konsekvenser for rekrutteringen til sprogfagene på de videregående uddannelser.

På læreruddannelsen ser opgørelsen for både tysk og fransk temmelig mager ud for studieåret 2008-2009. Kvantitativt er tyskfaget dækket ind på de fleste uddannelsessteder, men sætter man tallene i forhold til tidligere årgange, er der tale om noget nær en halvering, og udsigterne for de kommende år ser efter den nye læreruddannelseslov problematiske ud[18]. Hvad franskfaget angår, er der tale om en dramatisk reduktion. På de sytten professionshøjskoler med læreruddannelse udbydes fransk på fire af dem, og på disse fire er sammenlagt omkring 50 personer ved at uddanne sig til sproglærere i fransk til hele grundskolen[19]. Det skal ses i forhold til, at der pt. er fransk på omkring 500 grundskoler, heraf ca. 260 folkeskoler.

De videregående uddannelser på universiteter og handelshøjskoler har – med undtagelse af spansk og engelsk – i årevis kunnet registrere en vigende søgning til især tysk, fransk, italiensk og russisk, og det vil – det ændrede rekrutteringsgrundlag på de gymnasiale uddannelser taget i betragtning –

17 En mere udførlig beskrivelse af ændringerne kan findes på Undervisningsministeriets hjemmeside http://www.uvm.dk, og *Rapport nr. 4 til Undervisningsministeren fra Følgegruppen for Reformen af de Gymnasiale Uddannelser* kan læses på http://www.uvm.dk/07/documents/rapport4.pdf

18 Oplysninger fra Maria Pia Pettersson, lektor i tysk ved University College Lillebælt. Status pr. 30.06.2008.

19 Oplysninger fra Annette S. Gregersen, lektor i fransk ved Haslev Seminarium og formand for seminariefraktionen i Fransklærerforeningen. Status pr. 31.05.2008. Annette S. Gregersen har desuden oplyst, at til sammenligning blev omkring 100 franskstuderende færdige om året i perioden op til 2001.

næppe ændre sig de kommende år. Handelshøjskolen i København har dog meldt om fremgang i ansøgertallet til Bachelor-uddannelserne i kombinationerne fremmedsprog/interkulturel marketing og fremmedsprog/kommunikation – men det modsvares af et fald i søgningen til sprog/økonomi-uddannelsen SPRØK/BLC (muligvis pga. ændrede adgangskrav). Fremmedsprogene på Københavns Universitet oplever fald i forhold til sidste år. På Aarhus Universitet kan tysk og italiensk notere en stigning i ansøgertallet, der dog ikke slår igennem i søgningen til sprogfagskombinationerne under Handelshøjskolen.

Ansøgertallene fra årets første optagelsesrunde til de videregående uddannelser giver ingen grund til at tro, at vi står over for et vendepunkt i den nedadgående spiral for fremmedsprogene, der altså befinder sig på et ekstremt lavt niveau. (Hvilket i parentes bemærket rejser problemet om det økonomiske fundament for de taxameterfinansierede uddannelser, der er uhyre følsomme over for optaget. Faldende søgning giver faldende STÅ-indtægter og altså færre midler til undervisningen[20]. Det ville være uhyre interessant at få sat tal på omfanget af det seneste årtis besparelser på fremmedsprogsfagene og give en vurdering af, hvad det betyder for kvaliteten – og søgningen? – når semestrene forkortes, timeantallet reduceres, opgaveretning og vejledning begrænses).

At der for tiden foregår en *de facto* afvikling af sprogfag i hele uddannelsessystemet, kan der næppe stilles spørgsmålstegn ved. Men der er forskellige holdninger til, om det er en sprogpolitisk katastrofe eller snarere en samfundsøkonomisk ansvarlig uddannelsespolitik, vi er vidne til.

4.2. *Fremmedsprogsuddannelser: Investeringer og udbytte.*

Ifølge den schweiziske forsker François Grin, der er specialist i sprog- og uddannelsesøkonomi, er der to måder at definere hensigtsmæssig ressourcebrug – eller *efficiens* – når talen er om fremmedsprogsundervisning. Fokuseres der på sprogundervisningens indre sammenhæng og faglig progression i systemet, taler han om *intern efficiens*, den indre hensigtsmæssighed. Imidlertid vil selv en nok så høj indre hensigtsmæssighed være utilstrækkelig til at retfærdiggøre en uddannelsespolitik på området, for ud over *hvordan* der undervises, så er man også nødt til at spørge *hvad* der undervises i og ikke mindst *hvorfor*: Det kalder han *ekstern efficiens*, den ydre hensigtsmæssighed, og den er snævert forbundet med de kriterier (økonomiske, ideologiske, etc.), som fremmedsprogsundervisningens

[20] Hans Lauge Hansen har ved flere lejligheder beskrevet taxametersystemets konsekvenser for fremmedsprogene, der som resultat af systemets iboende økonomiske logik opfattes som tabsgivende aktiviteter og – jf. udviklingen på Handelshøjskolen i København – må afvikles i rentabilitetens navn (se f.eks. Hansen 2005).

overordnede målsætninger er defineret ud fra. Fremmedsprogsundervisningens ydre hensigtsmæssighed er altså ikke en konstant størrelse, men kan kun vurderes i forhold til de målsætninger, der opereres ud fra.

Da Knud Rahbek Schmidt i 1978 redegjorde for motiverne til den kulegravning af fremmedsprogsundervisningen, der blev iværksæt af det daværende *Statens Humanistiske Forskningsråd*, forklarede han om baggrunden:

> Der er tale om årlige investeringer i disse aktiviteter, der i hvert fald løber op i trecifrede millionbeløb – hvis det kan gøre det. Men derudover er også selve tidsforbruget en vigtig sag. I de store nationer, hvor modersmålet er et af verdenssprogene, nøjes man ofte med ét fremmedsprog i skoleforløbet, hvorved der naturligvis bliver bedre tid til andre vigtige fag. Hvis vi ikke er sikre på metodernes kvalitet, målsætningens relevans og sigtet mod nødvendige personlige og samfundsmæssige behov i fremmedsprogsundervisningen, er der tale om kolossale fejlinvesteringer (Schmidt 1978: 310).

For at vurdere om de anvendte midler står mål med resultater og effekter, skelner Rahbek Schmidt mellem samfundsøkonomiske aspekter af fremmedsprogsundervisningen, dens varige resultater og det samfundsmæssige behov. Ved samfundsøkonomiske aspekter forstås det samlede forbrug af fremmedsprogsundervisning (hvor mange deltager i undervisningen, hvor mange lærertimer bruges der, hvilke sprog undervises der i?) og ved varige resultater den viden, der er tilbage nogle år efter undervisningsforløbets afslutning. Disse to aspekter af undersøgelsen kan man tilnærme Grins indre hensigtsmæssighed.

I forbindelse med det sidste undersøgelsesområde, "de personlige og samfundsmæssige behov" for fremmedsprog, gennemgår Rahbek Schmidt mulige fremgangsmåder til belysning af dem men påpeger samtidig de fejlkilder, hver af dem er behæftet med: Han nævner f.eks., at hvis man spørger folk, hvilket sprog de reelt bruger i deres daglige arbejde, siger det ikke noget sikkert om behovet, idet "[p]roblemet om, hvilket eller hvilke sprog man behersker i tilstrækkelig grad, kan spille ind i folks arbejdsvaner" (*ibid.*: 312-313). Hvis man spørger folk, hvilke sprog, der skal bruges i de videregående uddannelser, er der givetvis den fejlkilde mht. reelt behov, "at studerende og læreres sprogkundskaber bestemmer valget af lærebøger og faglitteratur" (*ibid.*: 313). Men det allersværeste, fremhæver Rahbek Schmidt, er "de ikke erkendte, de ikke oplevede behov! For visse behov erkendes vel først, når man oplever, at de kan imødekommes" (*ibid.*: 313.)

Med denne omhyggelige afvejning *pro et contra* demonstrerer Rahbek Schmidt både spørgsmålenes kompleksitet og svarenes usikkerhed. Det er en vigtig lektion at have in mente, når man vover sig ind i den uddannelsespolitiske diskussion.

Det er svært at være uenig i, at det samfundsøkonomisk kan betale sig at investere i en uddannelse, når denne uddannelse svarer til samfundets behov. Til gengæld kan man hurtigt blive rygende uenig om, hvordan man definerer samfundets behov, dvs. om de kriterier, der lægges til grund for at definere den til enhver tid mest hensigtsmæssige udnyttelse af ressourcer. I de senere års uddannelsespolitiske indlæg kan man – lidt forenklet – tale om to forståelser af samfundsbehovet for fremmedsprog: En forståelse, der tager udgangspunkt i individet med en både praktisk og kulturel ("dannelsesmæssig") dimension og en forståelse, der tager udgangspunkt i arbejdsmarkedets behov for fremmedsprog.

Den første finder vi udtrykt i rapporten *Fremtidens sprogfag – vinduer mod en større verden. Fremmedsprog i Danmark – hvorfor og hvordan?* (2003). Rapporten, der er udarbejdet af arbejdsgruppen for moderne fremmedsprog, (nedsat af Undervisningsministeriet med Per Øhrgaard og Peter Harder som formænd) argumenterer for et varieret udbud af fremmedsprog:

> Fremmedsprogsundervisning i Danmark må orientere sig efter det sandsynlige behov for at få brug for de forskellige sprog. […] Begrundelsen for at kunne mere end ét fremmedsprog – og dermed for at sikre en bred vifte af tilbud i skoleuddannelsen – er både praktisk og kulturel ("dannelsesmæssig"). Det er ikke ønskeligt, og det er ej heller muligt, at skille de to sider af sprogindlæring ad. Sprogindlæring uden kulturel kontekst og baggrund kvalificerer ikke til myndig deltagelse i kommunikationen; kulturel viden uden solide sprogkundskaber kvalificerer ikke til aktiv medvirken (*Fremtidens sprogfag* 2003: 33).

Arbejdsgruppen anbefaler, at et normalt skoleforløb skal føre til god beherskelse af mindst to fremmedsprog samt kendskab til andre fremmedsprog – herunder forståelse af nabosprog – i en sådan grad, at de kan anvendes i forskellige arbejdsmæssige og daglige situationer, og der formuleres en række konkrete forslag til, hvordan sprogundervisningen kan organiseres for at nå disse mål. Der fokuseres meget på den indre hensigtsmæssighed og mindre på den eksterne. Men man kan notere sig, at arbejdsgruppen betragter udbyttet af de opnåede sprogfærdigheder som kvalifikationer, der kan bringes i spil i såvel *arbejdsmæssige* som *daglige* situationer, hvilket betyder, at dannelse hverken ses som løsrevet fra sit praktiske virke i samfundet eller som uvæsentligt for dette: "Kompetence er dannelse i aktion" (*ibid.*: 12).

Den anden forståelse af samfundets behov for fremmedsprog tager afsæt i arbejdsmarkedets behov. Det har vi set et eksempel på ovenfor (jf. afsnit 2.3.) med undersøgelsen af den voksne befolknings sprogfærdigheder fra 1992, hvor forfatterne konkluderede, at når engelsk og tysk er de mest efterspurgte sprog i virksomhederne – og desuden de sprog, folk selv regner med at få brug for,

> [h]vorfor da ikke bruge ressourcerne til sprogundervisning i skolen og i ungdomsuddannelserne alene på engelsk og tysk? Målet skulle være, at eleverne ikke blot får lært et ordentligt engelsk, men også bliver gode til tysk. Med andre ord flytte ressourcer først og fremmest fra fransk til tysk, men også til engelsk. Hvad der bliver til overs efter opfyldelsen af denne målsætning kunne bruges til at tilbyde en række sidestillede, valgfrie sprogfag, herunder naturligvis fransk. Denne løsning vil sikkert møde modstand hos nogle. Fransk er et smukt sprog, nærmest en slags liebhaversprog, og det kan anføres, at det tilhører almen dannelse at have stiftet bekendtskab med det." (Bacher *et al.* 1992: 109-110).

Her anses alene engelsk og tysk for samfundsmæssigt forsvarlige investeringer i uddannelse, hvorimod investeringer i eksempelvis fransk forlenes med et skær af overflødig luksus. Samme konklusion når professor i økonomi Christian Hjorth-Andersen frem til i et memo fra 2004, der var direkte foranlediget af udgivelsen af *Fremtidens sprogfag* samt en anden næsten samtidig sprogpolitisk betænkning – *Sprog på spil* – udarbejdet af en arbejdsgruppe under Kulturministeriet. Hjorth-Andersen beklager, at de to redegørelser er uden blik for den erhvervsmæssige betydning af sprogundervisningen og foreslår som modvægt at tale om behovet set fra erhvervslivets synspunkt, "erhvervslivet forstået i bred forstand som offentlige og private virksomheder, erhvervsorganisationer, læreanstalter etc., men lad os nøjes med de private virksomheder" (Hjorth-Andersen 2004: 15). Det er med dette udgangspunkt, der fremsættes en række anbefalinger til, hvordan fremmedsprogsundervisningen i det danske undervisningssystem kunne gøres mere rentabel[21].

Argumentationen baseres på statistisk materiale over bl.a. dansk eksport, som i 2003 hovedsagelig gik til engelsk- og tysktalende sprogområder, som hver udgjorde omkring 21% af det samlede billede; til gengæld gik kun 7% til det

[21] Christian Hjorth-Andersens synspunkter blev bragt som kronik i såvel *Politiken* (27.09.2004), *Jyllands-Posten* (15.11.2004) som *Berlingske Tidende* (15.11.2004). Til grund for indlæggene ligger Christian Hjorth-Andersens rapport *Dansk sprogpolitik: på hvilke sprog skal danskere tale med udlændinge i 2030?*, Københavns Universitet, Økonomisk Institut, Memo nr. 211, August, 2004, 38 s.

franske sprogområde og 4% til det spansktalende. En statistik over danskernes erhvervsmæssige anvendelse af fremmedsprog underbyggede argumentationen om de manglende varige effekter af fremmedsprogsundervisningen, idet tallene viste, at engelsk blev anvendt af 86,7% af dem, der havde besvaret undersøgelsen; tysk af 52,7%; fransk af 5,9% og spansk af 0,9%. På baggrund heraf skriver Hjorth-Andersen:

> Hovedvægten skal lægges på engelsk, som det da også sker i dag, men det 2. fremmedsprog skal være tysk; det indgår ganske enkelt med en ret knusende økonomisk dominans. Hvis der skal være tale om et 3. fremmedsprog, skal det være fransk. Det er svært på baggrund af en forberedelse til en deltagelse i erhvervslivet at argumentere for, at italiensk, spansk eller russisk skulle være særlig vigtigt for danskernes deltagelse i det internationale økonomiske liv (*ibid.*: 18).

Det er i fortolkningen af ovenstående data – bl.a. opfattelsen af kausalitetsforholdet mellem eksportkvoter og fremmedsprog – at sprogfolk og økonomer tenderer til at blive noget uenige. Man kunne jo fremføre, at jo mindre et sprog anvendes i erhvervsmæssig sammenhæng, jo mindre sælges der til de pågældende sprogområder, og at det derfor ud fra en rentabilitetslogik ikke kan afvises, at Danmarks markedsandele på ikke-engelsktalende markeder kunne øges, hvis flere virksomheder anlagde en tilpasningsstrategi i stedet for en standardiseringsstrategi (jf. 3.5.1).

Man kunne også hævde, at såfremt undervisningen på de gymnasiale uddannelser ikke ruster eleverne til at bruge andre fremmedsprog end engelsk i erhvervsmæssig sammenhæng, kunne det være mere hensigtsmæssigt at *opprioritere* disse sprog for at styrke deres *indre hensigtsmæssighed* og varige resultater. Som Rahbek Schmidt skriver, så har man en fornemmelse af, at de fleste klarer sig hæderligt på engelsk, ikke særlig godt på tysk og alt andet end tilfredsstillende på tredje fremmedsprog, hvad det så end er. Men han tilføjer: "At det har sammenhæng med undervisningens omfang for hvert af sprogene er formentlig indlysende" (Schmidt 1978: 312). En sådan tolkning finder genklang i den tidligere citerede norske undersøgelse *Fremmedspråk i norsk næringsliv – engelsk er ikke nok*!, hvor der identificeres en gensidig afhængighed mellem de sprogfag, der tilbydes i uddannelsessystemet og dem, der bliver brugt i virksomhederne:

> Mens undersøkelsen fra 1973 viste en forholdsvis utstrakt bruk af andre språk enn engelsk, viser følgende undersøkelser en gradvis svekkelse […]. Dette gjenspejler sannsynligvis endringene i språktilbudene i det norske skoleverket igennom årene hvor man har gått fra å kreve to fremmedspråk

> i tiden før 1976, til i beste fall å kreve engelsk for å oppnå studiekompetanse […]. Funn i flere av undersøkelsene kan faktisk tyde på en gjensidig avhengighet mellom den videregående skoles språktilbud og språkene som bedriftene bruker. Det vil si at bedriftene bruker språkene som deres ansatte behersker, i verste fall bare engelsk, og dette i sin tur påvirker språktilbudet i skolen (Hellekjær 2007 : 11).

Fra denne synsvinkel vil konsekvensen af færre eller mindre fremmedsprog i folkeskole og gymnasium være stadig færre fremmedsprog i virksomhederne og – muligvis – reducerede samhandelsmuligheder. Det gives der empirisk belæg for i undersøgelsen om ingeniørernes brug af fremmedsprog. Når Bo Kristiansen fremsætter en formodning om, at kendskab til et sprog øger sandsynligheden for, at det inddrages som et af de værktøjer, man anvender i arbejdet, bygger han det på den faktiske observation, at

> […] medens kun 7% af de der ikke har haft fransk på gymnasialt niveau oplyser, at de i et vist omfang bruger fransk i jobbet, så er det tilsvarende tal for de der har haft fransk 14%. Kan man forvente en tilsvarende forskel hvis også flere kunne andre – "fjerne" – sprog, og dermed sikre sig impulser og måske samhandelspartnere i områder, hvor sproget er spansk eller russisk m.fl.? Noget tyder på det (Kristiansen 1982: 56).

På den baggrund kan man hævde, at uddannelsessystemet har en vigtig opgave i at sørge for en vis variation i 2. fremmedsprog, således at landets samlede sproglige beredskab bliver det bredest mulige. De seneste sprogpolitiske anbefalinger på området går imidlertid i den modsatte retning[22]. I *Sprog til tiden* ses tysk ses som "det naturlige og obligatoriske fremmedsprog efter engelsk":

> Det tyske sprog har en særlig betydning i Danmark. I kraft af *Den europæiske pagt om regionale sprog eller mindretalssprog (Sprogpagten)* har tysk i Nordslesvig

[22] Men også andre anbefalinger er fremsat. I *Rapport nr. 4 fra Følgegruppen for Reformen af de Gymnasiale Uddannelser til undervisningsministeren* overvejes, hvilke midler, der skal til for at styrke sprogfagene i gymnasiet: "Det er således gruppens vurdering, at elevernes sprogkompetencer alt andet lige bliver bedre i et fortsættersprog på B-niveau end i et begyndersprog på A-niveau. Der er i gruppen enighed om, at der (for stort set alle elever) kan opnås en styrkelse af niveauet i fremmedsprog, hvis de bygger videre på deres fremmedsprog fra grundskolen. Det er imidlertid endvidere gruppens opfattelse, at et krav herom vil være problematisk, da det for eleverne i store dele af landet (ca. 75 %) vil betyde, at tysk bliver obligatorisk sprog, eftersom fransk de pågældende steder ikke udbydes i grundskolen. Under den forudsætning at der sker en ændring i udbud af fremmedsprog i grundskolen, således at grundskolen ud over tysk forpligtes til også at udbyde fransk (og evt. andre sprog), finder Følgegruppen det relevant at overveje lovændringer, som gør det påkrævet for elever at vælge fortsættersprog i de gymnasiale uddannelser" (s.7).

> status som Danmarks eneste minoritetssprog, og det tyske sprog har igennem hundreder af år påvirket det danske sprog. Mange danskere opfatter tysk som et svært sprog, men dansk og tysk er nært beslægtede, og mange danskere forstår tysk, selvom de føler, at de ikke kan tale det. Det tyske sprog har fortsat en stor betydning i mange danske erhvervsvirksomheder, og Tyskland er Danmarks største handelspartner (*Sprog til tiden* 2008: 30).

Her spiller historiske, kulturelle og erhvervsmæssige argumenter sammen i argumentationen for at gøre tysk til folkeskolens 2. obligatoriske fremmedsprog. Det skal bemærkes, at der ikke blandt sprogudvalgets medlemmer var enighed om denne anbefaling, og man kunne for så vidt – hvilket sprogudvalget da også selv gør – anføre mange af de samme argumenter for at styrke det franske sprog, der også historisk har spillet en vigtig rolle for Danmark men selvfølgelig ikke som naboland.

Man kunne også – som tidligere undervisningsminister Ulla Tørnæs, der i en kronik gik i diskussion med Hjorth-Andersens syn på fremmedsprogsundervisningen[23] – hævde, at hvis det er nyttigt at kunne tysk for at handle med Tyskland, så er det også nyttigt at kunne fransk for at handle med Frankrig, spansk for at handle med den spansktalende verden osv. Tørnæs mente, at en indsnævring af sprogvalget i det danske uddannelsessystem var ude af trit med tiden "på et tidspunkt, hvor de europæiske lande mere end nogensinde er gået sammen om et stort projekt, nemlig det europæiske projekt". Hun understregede endvidere, at folkeskolen er fødekanalen til ungdomsuddannelserne og at regeringens politik på området var, at en begrænsning i sprogvalget var "en indskrænkning fra centralt hold, som regeringen ikke kan gå ind for. Det er tværtimod bredde, alsidighed og åbenhed over for andre store europæiske samfund og kulturer, der skal satses på" (Tørnæs 2004). Den følgende gennemgang af rapporten fra Globaliseringsrådet (2005) vil vise, at Tørnæs' blik for bredde, alsidighed og åbenhed ikke afspejler sig i regeringens projekt for udvikling af uddannelser i verdensklasse.

---

23 Ulla Tørnæs, "Særinteresser skal ikke styre sprogundervisningen". Kronik i *Jyllands-Posten*, 20.12.2004. Den daværende undervisningsminister giver her udtryk for synspunkter, der er i perfekt overensstemmelse med det seneste EU-rapport på området, *En nyttig udfordring. Hvordan en mangfoldighed af sprog kan bidrage til at knytte Europa tættere sammen* (2008), hvor der argumenteres for, at hver europæer ud over det identitetsskabende sprog (modersmålet) og et sprog til international kommunikation (ofte engelsk) også har et personligt adoptivsprog – valgt efter eget ønske – som beherskes på højt niveau og hvori den enkelte uddannes godt, skriftligt og mundtligt. Det forudsætter naturligvis, at der findes et reelt valg!

Formålet med dette rids har ikke været en tilbundsgående analyse af alle positioner i debatten om sprogvalget i den danske grundskole, men alene at anskueliggøre, hvordan divergerende opfattelser af "samfundets behov" munder ud i forskellige vurderinger af, hvordan ressourcerne til fremmedsprogsundervisningen udnyttes bedst muligt.

Som man vil se i det følgende, er den aktuelt dominerende opfattelse, at *samfundets behov langt hen ad vejen er sammenfaldende med erhvervslivets behov*. Det foregående kapitel har vist, at virksomhederne i ikke ubetydeligt omfang støder på konkrete kommunikationsbarrierer grundet manglende sproglige kompetencer; hindringerne opstår særlig, hvor internationale forbindelser ikke klarer sig så godt på engelsk som forventet af den danske virksomhed. Det er tydeligt fremgået, at virksomhederne i massivt omfang ønsker fremmedsproglig kompetence i form af et vedhæng til andre fagligheder, ligesom det er gjort klart, at de vurderer, at kendskab til fremmedsprog er den erhvervshumanistiske kompetence, der er *mindst* behov for i den internationale samhandel (jf. 3.7).

Er det et problem? Ja. I det omfang spørgeskemaundersøgelsen kan ses som en strømpil for dansk erhvervslivs holdning til fremmedsprog, så kan det blive et alvorligt problem for Danmarks uddannelsespolitik, da repræsentanter for erhvervslivet er placeret overalt, hvor der diskuteres, udvikles og besluttes fremtidige strategier. Det vil jeg anskueliggøre nedenfor ved først at se på Globaliseringsrådets anbefalinger og herefter på aftagerpanelerne og deres rolle i akkrediteringen af de videregående uddannelser.

4.3. *Globaliseringsrådets anbefalinger*

Globaliseringsrådet, der blev nedsat i april 2005, havde som kommissorium at bidrage til en strategi, der skulle gøre Danmark til verdens mest konkurrencedygtige samfund gennem forbedring af uddannelse, forskning og innovation i den offentlige sektor. Udviklingen af uddannelser i verdensklasse – fra folkeskole til efteruddannelse – var derfor placeret i centrum for rådets arbejde. Det afspejlede sig ikke direkte i sammensætningen af rådet, hvor der trods de meget vidtgående uddannelses- og forskningsstrategiske reformer, der blev lagt op til, var en klar overvægt af repræsentanter fra det private erhvervsliv og fra erhvervslivets organisationer[24]. Internationale og danske eksperter var inviteret til at give oplæg ved rådets temamøder om specifikke emner, men den rådgivende funktion – for så vidt rådet havde nogen[25] – var overvejende samlet på hænderne af dansk erhvervslivs sværvægtere.

Globaliseringsrådets arbejde blev afsluttet med rapporten *Fremgang, fornyelse og tryghed. Strategi for Danmark i den globale økonomi*, hvor regeringen fremsatte

en række forslag til reformer af uddannelsessystemet. Jeg har koncentreret mig om de afsnit, der specifikt vedrører kultur- og fremmedsprogsfagene. Det er ikke så mange, da strategitænkningen for hele uddannelsessystemet opretholder stramt fokus på det, der er udpeget som folkeskolens fire grundlæggende fagområder: Læsning (dansk), matematik, naturfag og engelsk (*Fremgang, fornyelse og tryghed* 2006: 15). Det er ikke ensbetydende med, at undervisningen ikke skal have globalt perspektiv, fordi:

> Viden om andre lande, sprogfærdigheder og international kultur- og samfundsforståelse er væsentligt for at deltage aktivt i et samfund præget af globaliseringen. Det er grundlæggende kompetencer, som de unge skal have allerede i folkeskolen. Derfor skal undervisningen i folkeskolen have et globalt perspektiv. Engelskundervisningen skal styrkes (*ibid.*: 21).

Man bemærker virkningsforholdet mellem de to sidste sætninger: Det globale styrkes i kraft af det engelske. Andre sprog på folkeskoleniveau nævnes ikke.

Afsnittet om de gymnasiale uddannelser slår fast, at formålet med dette trin i uddannelsessystemet er at uddanne til videre uddannelse. Da for få unge vælger en uddannelse inden for teknik, natur og sundhed, skal der arbejdes på, at den videreuddannelse, gymnasiet skal forberede til, oftere vælges inden for disse områder. En vigtig målsætning bliver derfor, at "der skal etableres nye ressourcecentre for naturfag. Interessen for at tage uddannelser inden for teknik, natur og sundhed skal styrkes" (*ibid.*: 40), da "[m]edarbejdere med en videregående uddannelse inden for natur, teknik og sundhed er efterspurgte i erhvervslivet" (*ibid.*: 44).

[24] Fem af regeringens ministre deltog i rådets arbejde (Statsministeren, erhvervsministeren, videnskabsministeren, undervisningsministeren og finansministeren). De eksterne medlemmer var – ud over tidligere Nationalbankdirektør Bodil Nyboe Andersen – 13 repræsentanter fra det private erhvervsliv (Microsoft Danmark (Jørgen Bardenfleth), Dansk Industri (Hans Skov Christensen), Danfoss (Jørgen Mads Clausen), Landbrugsraadet (Peter Gæmelke), NanoNord A/S (Ole Jensen), CO-Industri (Thorkild E. Jensen), Danisco A/S (Anders Knutsen), HTS-I (Niels Nygaard), Carl Bro Gruppen (Birgit W. Nørgaard), Dansk Handel & Service (Poul Erik Pedersen), Novo Nordisk A/S (Lars Rebien Sørensen), Håndværksrådet (Poul Ulsøe), Dansk Arbejdsgiverforening (Jørgen Vorsholt)), 3 repræsentanter fra fagforeningerne (LO, Landsorganisationen i Danmark (Hans Jensen), FTF, Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd (Bente Sorgefrey) og AC, Akademikernes Centralorganisation (Sine Sunesen) og 4 repræsentanter fra Forsknings- og uddannelsessektoren: (Danmarks Pædagogiske Universitet, (Niels Egelund), Handelsskolen i Ishøj og Taastrup (Eva Hofman-Bang), Københavns Universitet (Linda Nielsen) Handelshøjskolen i Århus (Nina Smith)).

[25] Professor Nina Smith kritiserede i et interview rapportens anbefalinger for at følge regeringens på forhånd fastlagte dagsorden og understregede, at der var dele, hun fra et fagligt synspunkt anså for meget problematiske. (*Politiken*, 16. marts 2006, s. 8.)

Også på det gymnasiale niveau understreger rapporten gentagne gange nødvendigheden af at give de unge forståelse for andre kulturer og kvalifikationer til at deltage i en globaliseret verden. Dog anbefales ingen yderligere initiativer til at styrke det globale perspektiv, f.eks. et udvidet samarbejde med de videregående uddannelser om sprog- og kulturfag, som det var tilfældet for naturfagene. Og når det kommer til de mere konkrete anbefalinger, er flertalsformerne "flere sprog og kulturer" systematisk afløst af entalsformen "engelsk" (understregningerne i citaterne er mine):

- Det faglige niveau i engelsk skal styrkes yderligere i de gymnasiale uddannelser og i erhvervsuddannelserne (*ibid.*: 49).

- Der skal være flere relevante fag og uddannelser på engelsk (*ibid.*: 49).

- I ungdomsuddannelserne skal eleverne i højere grad deltage i internationale projekter, og undervisningen i sprogfagene, først og fremmest engelsk, skal styrkes (*ibid.*: 50).

- Skolerne skal forpligtes til at anvende engelsksproget faglitteratur i de enkelte fag (*ibid.*: 50).

- Erhvervsskolerne og gymnasierne skal i højere grad etablere samarbejde med skoler i andre lande og øge anvendelsen af gæstelærere med relevante fremmedsprog som modersmål, herunder især engelsk (*ibid.*: 50).

- Strategi for internationalisering: Strategien skal vedrøre skolens internationale arbejde med hensyn til organisation, netværksskoler i udlandet, engelsksproget web, deltagelse i internationale udvekslingsprogrammer mv. (*ibid.*: 50).

To ord optræder igen og igen i rapporten: *engelsk* og *relevans*. Intet andet sprog end engelsk er nævnt i rapporten og som ovennævnte citater viser, kan der sættes lighedstegn mellem "globalt perspektiv" og "engelsk".

Det står hen i det uvisse, hvilket relevans-begreb, det drejer sig om, når det anbefales at invitere gæstelærere med *relevante* fremmedsprog. Man må formode, at relevansen her – som i resten af rapporten – relaterer sig til "samfundets behov", der under læsningen frem for alt udkrystalliserer sig som arbejdsmarkedets og især det private erhvervslivs behov. Som f.eks. i afsnittet, der fremhæver, at Danmark har brug for kompetencer som sprogfærdigheder

og indsigt i andre landes historie, kulturer, religioner og samfundsforhold, men hvor det understreges, at det særligt er i forhold til den muslimske verden og de nye vækstlande Kina, Indien, Brasilien og Rusland, at disse kompetencer skal styrkes. For disse kompetencer skal ikke forstås som grundlæggende forudsætninger for livet som tolerant verdensborger med bredt udsyn men som redskaber til at kunne "kommunikere og varetage politiske og erhvervsmæssige interesser i hele verden" (*ibid.*: 106).

Det brede samfundsperspektiv viger her ubetinget for politiske og erhvervsmæssige (sær)interesser, der bliver de kriterier, uddannelsernes eksterne hensigtsmæssighed (nu kaldet *relevans*) måles på.

Relevans er også nøgleordet i afsnittet om universitetsuddannelserne. Der er "behov for en videreudvikling af universiteterne, hvor kvalitet og relevans er de helt bærende principper" (*ibid.*: 63). Kun på den måde kan universitetsuddannelserne svare til samfundets behov for arbejdskraft med en forskningsbaseret uddannelse, og derfor skal der "etableres obligatoriske aftagerpaneler for at få en systematisk dialog med aftagerne om uddannelsernes kvalitet og relevans" (*ibid.*: 67).

4.4. *Aftagerpaneler*

Med ændringen af universitetsloven i sommeren 2007 er det blevet obligatorisk for universiteterne at nedsætte aftagerpaneler med eksterne repræsentanter, der skal inddrages i udvikling af uddannelserne. Det er en god idé at fremme dialogen mellem repræsentanter for forskning, uddannelse og erhvervsliv. I hvert fald hvis det foregår som en ligeværdig dialog med gensidig respekt for såvel uddannelsesinstitutionens faglige indsigt og erfaringer med uddannelsesorganisering (der kan sikre den indre hensigtsmæssighed) som for de eksterne repræsentanters viden om, hvor og hvordan den faglige ballast bedst fungerer i praksis (den ydre hensigtsmæssighed).

Da loven er af nyere dato, er erfaringerne endnu beskedne. Det er baggrunden for, at Danske Universiteter (tidligere *Rektorkollegiet*) og Dansk Industri i marts 2008 sammen udsendte en pjece for at præsentere de spæde erfaringer på området til brug for dem, der i aftagerpanelerne skal indgå i uddannelsessamarbejder. I forordet til pjecen præciseres det, at for de mange universitetsuddannelser, der ikke som f.eks. jura, medicin o.l. er professionsrettede, er der brug for at fremme dialogen mellem universiteter og virksomheder om udvikling af uddannelser, der "matcher arbejdsmarkedets behov" (*Aftagerpaneler på universiteterne* 2008: 3). Man noterer sig i pjecen en permanent betydningsmæssig glidning mellem "arbejdsmarkedet" og "virksomheder", og det kan i den forbindelse undre,

at Danske Universiteter ikke har set en interesse i at få inddraget bredere samfundsmæssige erfaringer fra repræsentanter for undervisningssystemet, internationale organisationer, den offentlige forvaltning og kulturlivets institutioner. Det er også en del af arbejdsmarkedet for kandidaterne fra de videregående uddannelser. Men deres behov er ikke nødvendigvis sammenfaldende med virksomhedernes[27].

Aftagerpanelerne har ingen formel kompetence men skal inddrages i forbindelse med Akkrediteringsrådets arbejde med at vurdere og godkende bachelor- og kandidatuddannelser samt masteruddannelser og anden deltidsuddannelse.

Akkrediteringsinstitutionens formål er ifølge Akkrediteringsloven[26] at sikre og dokumentere kvalitet og relevans af videregående uddannelser ved at foretage en faglig vurdering ud fra centralt fastsatte kriterier. Bekendtgørelsens §2 fastsætter, at Akkrediteringsrådet "træffer afgørelse om akkreditering af nye og eksisterende uddannelser på baggrund af følgende fire overordnede kriteriesøjler for universitetsuddannelsers relevans og kvalitet":

1. Behov for uddannelsen på arbejdsmarkedet.
2. Forskningsbasering.
3. Uddannelsesdybden (uddannelsens organisering og tilrettelæggelse).
4. Uddannelsens resultater, dvs. de studerendes læringsudbytte.

Behovet for uddannelsen vurderes ud fra uddannelsesinstitutionens redegørelse for uddannelsens erhvervssigte og ved at identificere aftagergrupper for kommende dimittender. Institutionen skal desuden ved en arbejdsmarkedsanalyse sandsynliggøre, at der er behov for uddannelsen, og at relevante aftagere og aftagerpaneler har været involveret i udviklingen af processen. Endelig præciseres det i bekendtgørelsens §3 stk. 2, at "Rådet skal ved tilrettelæggelsen af akkrediteringsprocessen sikre, at universiteternes aftagerpaneler bliver inddraget".

Ad den vej tillægges aftagerpanelerne magt, som de har agt. Og der *er* tilsyneladende indflydelse at få i aftagerpanelerne. I en artikel i *DI Business* forklarer en repræsentant fra en stor international dansk virksomhed, hvordan

26 Jeg har henvendt mig til Danske Universiteter for at få at vide, om der var planer om lignende pjecer (altså en form for "serie" om aftagerpaneler) og fået oplyst (E-mail af 16.06.2008), at der ikke aktuelt er planer om yderligere pjecer med fokus på forskellige målgrupper.

27 Akkrediteringsloven samt *Bekendtgørelse nr. 1030 af 22/08/2007 om kriterier for universitetsuddannelsernes relevans og kvalitet og om sagsgange ved godkendelse af universitetsuddannelser* kan ses i deres fulde længde på Akkrediteringsrådets hjemmeside www.acedenmark.dk

han som deltager i aftagerpanelet på Syddansk Universitet er med til at hindre, at universiteterne udvikler de for virksomhederne "forkerte uddannelser". Og han citeres for at sige:

> Mange universiteter tror, at de kan tage en del af deres hidtidige universitetsuddannelser og så lægge et kommunikationselement ind og give uddannelsen et smart navn, så de kan tiltrække en masse nye studerende. Men det giver ikke en kommunikationsuddannelse, der svarer til behovet i virksomhederne. Via aftagerpanelerne har jeg været med til at hindre, at der udvikles den slags uddannelser […] (*DI Business*, 10.03.2008: 3).

Dette bringer os tilbage til nærværende rapports overordnede spørgsmål: Virksomhedernes håndtering af og holdninger til fremmedsprog. Analysen i kapitel 2 har leveret en konkret baggrund for at diskutere spørgsmålet om, hvorvidt aftagerne altid har ret. Som det er fremgået, siger virksomhedernes aktuelle og erkendte *(subjektive*) behov intet om effektiviteten af deres praksis og endnu mindre om deres evne til at forudsige fremtidens behov. Man kan nu forestille sig, at der i et aftagerpanel sidder en virksomhedsrepræsentant, der har sat fremmedsprog på sidstepladsen over de kompetencer, der anses for nyttige i international samhandel. Denne person kan i akkrediteringsprocessen tænkes at gøre gældende, at en given uddannelse udbydes på for *mange* sprog (argument: Ikke nødvendigt med meget andet end engelsk i det globaliserede samfund), eller at der er for *meget* sprog (argument: Man kan sagtens forstå hinanden, hvis bare man er indstillet på at handle, og så kan skriftlig sprogfærdighed erstattes af forretningsforståelse eller strategisk kommunikation). Medmindre disse ændringsforslag tænkes ind i uddannelsen, vil virksomhedsrepræsentanten formentlig anføre, at uddannelsen *ikke er relevant* for arbejdsmarkedet.

Om man er enig eller uenig i den overordnede *målsætning* for uddannelserne (deres *relevans* for virksomhederne) er for så vidt ligegyldigt i denne sammenhæng. Vigtigere er spørgsmålet om det hensigtsmæssige i *midlet*: Og i den forbindelse er der en lang række spørgsmål, som henstår underligt uafklaret: Er eksterne repræsentanters syn på 'rigtige' *versus* 'forkerte' uddannelser den bedste vej til at nå målsætningen om anvendelige uddannelser i verdensklasse? Sagt på en anden måde: Har virksomhederne altid ret? Hvor vidt er deres udsyn og hvor generelle deres behov? Hvordan kan aftagerpanelerne sikre, at kandidaterne 'matcher arbejdsmarkedets behov', når behovsopfattelsen uvægerligt vil være reflekteret gennem det prisme, der udgøres af de eksterne repræsentanters erfaringer og ønsker fra deres egen virksomhed? Og præcis *hvor* perfekt skal dette match egentlig være for uddannelser, der ikke er egentlige professionsuddannelser? Hvornår bliver det en spændetrøje, der forhindrer kandidaterne i at søge en

bred vifte af job? Eller et match, der uddanner til en funktion, der – i løbet af den tid, det tager at opbygge en fagligt velfunderet og sammenhængende uddannelse – har udviklet sig i en ganske anden retning end den, aftagerpanelet forestillede sig? Der gives ingen enkle svar på disse spørgsmål, som her især skal tjene til at problematisere forestillingen om, at den lige vej fra uddannelse til arbejdsmarked kan brolægges med den til enhver tid herskende opfattelse af samfundsmæssig relevans. Som Hanne Foss Hansen, professor i offentlig forvaltning og organisation, udtrykker det i sin diskussion af relevanskriteriet, så viser al erfaring, "at det er usikkert at vurdere arbejdsmarkedsbehov, da dette er en flygtig og ustabil ting, der varierer over tid blandt andet på grund af konjunkturudsving" (Foss Hansen 2008).

Jens Rostrup-Nielsen, direktør for special projects hos Haldor Topsøe og medlem af det Europæiske Forskningsråds (ERC) videnskabelige råd samt af bestyrelsen på Danmarks Tekniske Universitet, gik for nylig i rette med politikernes krav til, at det hele hænger sammen i en lineær model fra grundforskning til erhverv – fra forskning til faktura:

> Erhvervslivets primære interesse er kandidaterne – vel og mærke kandidater, der er uddannet på grænsen af vor viden – og som har lært at tænke fremad. Det sker bedst i universitetsmiljøer, der bedriver 'grænsebrydende forskning', og som har et stærkt internationalt netværk. Sådanne miljøer kan også tjene som et vindue til forskningen for virksomhederne og samfundet som helhed. Virksomhederne vil gerne være tæt på disse miljøer for sammen at kunne se ud over horisonten og for at have adgang til de gode kandidater. Det er den bedste vidensoverførsel til erhvervslivet (Rostrup-Nielsen 2008).

Selv om Rostrup-Nielsens referenceramme er de progressive højteknologiske virksomheder, kan den overordnede tankegang overføres til de fleste uddannelser. Det perfekte match mellem arbejdsmarked og uddannelser opnås næppe ved at målrette sidstnævnte en ukendt fremtids behov, slet ikke når det handler om de uddannelser, der ikke er professionsrettede. Her er det vigtigere end nogen sinde at sørge for, at de færdiguddannede kandidater gennemgår en forskningsbaseret uddannelse, der *både* har en indre faglig sammenhæng og progression, *og* sætter dem i stand til at gå i flere forskellige retninger på arbejdsmarkedet, hvad enten det drejer sig om museer, private virksomheder, undervisningsinstitutioner eller offentlige forvaltninger.

Erhvervslivets organisationer har i den senere tid med stigende intensitet advokeret for mere sprog og bedre sprog i uddannelsessystemet – DI med udgangspunkt i ideen om dobbeltkompetencer, som man kan have sine forbehold

over for, men som vidner om en reel opmærksomhed på problemstillingen. Senest har EU-kommissionen udsendt en rapport om, "Hvordan sprog bliver en god forretning". Rapporten, der er udarbejdet af Erhvervsforummet for Flersprogethed med den tidligere belgiske minister og erhvervsmand Étienne Davignon i spidsen, understreger bl.a. behovet for at vedtage sprogstrategier på højeste ledelsesniveau i virksomhederne og for lokalt og regionalt at støtte virksomhederne i deres bestræbelser på at bruge sprog i strategisk øjemed. (*Languages mean business* 2008: 7-8).

Men – som nærværende rapport har vist – oplever man ikke noget større *behov* for bedre fremmedsproglige kompetencer *ude i virksomhederne*, der på trods af alle erfaringer langt fra er overbeviste om, at andre fremmedsprog end engelsk er *relevante* i den internationale samhandel. Det er på den baggrund stærkt betænkeligt, at det i den aktuelle uddannelsespolitiske virkelighed langt hen ad vejen er virksomhedsrepræsentanters opfattelse af *behov* og *relevans*, der skal lægges til grund for Akkrediteringsrådets vurdering af, hvorvidt der er brug for en given fremmedsprogsuddannelse på arbejdsmarkedet!

Hverken Danmarks uddannelsespolitik på fremmedsprogsområdet eller indholdet af de enkelte sproguddannelser er tjent med at blive funderet på så løst et grundlag

5. Afrunding

En af de vigtigste indsigter af analysen af data fra undersøgelsen *Sproglige kompetencer i den globale økonomi* bliver, at danske virksomheder ikke tillægger andre fremmedsproglige kompetencer end engelsk nogen større værdi i den internationale samhandel.

Over 40% af de medvirkende virksomheder konstaterer ganske vist, at det ikke altid lader sig gøre at klare sig med engelsk på de udenlandske markeder, og de anser de ikke-engelsk-kyndige handelspartnere for at udgøre en barriere for kommunikationen.

Men virksomhedernes erfaringer med sproglige barrierer rykker ikke grundlæggende ved deres opfattelse af deres fremtidige behov for medarbejdere: Ønskeprofilen er en ikke-sproglig uddannet medarbejder med anden kernefaglighed (ingeniør, økonom osv.) og fremmedsprog som eventuel supplerende kompetence. Bag dette ønske ligger en opfattelse af, at fremmedsproglige kompetencer ikke er overskudsgenererende viden på samme måde som teknisk, økonomisk, juridisk etc. viden, og heller ikke så økonomisk rentabel som en investering i engelsk, forretningsforståelse, eller marketingsforståelse (jf. afsnit 3.7).

Undersøgelsen har vist (jf. afsnit 3.6), at virksomhedernes fremmedsproglige beredskab i mange tilfælde *ikke* gør det muligt for dem på tilfredsstillende vis at indlede og befæste internationale handelsrelationer, og at der således er et gab mellem det *objektive behov* (forstået som opfyldte betingelser for en vellykket fremmedsproglig kommunikation) og det *subjektive behov* (virksomhedernes egen opfattelse af deres fremtidige behov for kompetencer). På den baggrund konkluderes, at der i virksomhederne faktisk findes *et uerkendt behov* for fremmedsproglige medarbejdere.

I konsekvens heraf er en af undersøgelsens konklusioner, at *virksomhedernes holdning til sprog ikke bør danne grundlag for en uddannelsespolitik på fremmedsprogsområdet*. Der efterlyses derfor en indgående diskussion af, i hvilken grad, det via aftagerpaneler og relevanskriterier skal være arbejdsmarkedets *aktuelle*, *konkrete* og ikke mindst *erkendte* behov, der skal styre uddannelsespolitikken og indholdet på de enkelte uddannelser. Fremgangsmåden rummer en reel risiko for, at uddannelsesinstitutionerne tvinges til at lave kludetæppe-uddannelser, der i bestræbelserne på at komme aftagerne i møde smider alt det for en umiddelbar betragtning uanvendelige – *irrelevante* – over bord for at uddanne kandidater, der matcher arbejdsmarkedets (læs: virksomhedernes) aktuelle

og erkendte behov med de ønskede dobbeltkompetencer. Kompetencer hvoraf nogle måske bedst kunne opnås ude i den enkelte virksomhed.

Arbejdsmarkedets – *og hele samfundets* – behov for fremmedsprog ligger i et varieret udbud af fremmedsprogsuddannelser, der på solidt fagligt fundament sætter de studerende i stand til at agere sprogligt og interkulturelt kompetent, dvs. til at møde, forstå, respektere og kommunikere med andre. Også med dem, der foretrækker at (for)handle på deres eget sprog i stedet for på engelsk.

Det lyder måske lidt vel traditionelt og ikke som noget, der lige matcher arbejdsmarkedets – eller den enkelte virksomheds – behov til punkt og prikke. Men ser man på virksomhedernes ganske hyppige problemer med andre fremmedsprog end engelsk, peger undersøgelsen i retning af, at der kunne opnås ganske kontante (!) fordele ved at anse fremmedsproglige uddannelser med hele deres krævende vidensside af såvel sproglig som kulturel, historisk og samfundsmæssig art – for et lige så vigtigt område som dansk- og engelsksproget kommunikation, IT, marketing, udvikling, osv. Det kræver – som det også forsigtigt antydes af Étienne Davignon i forordet til *Languages mean Business* (2008) – en holdningsændring i virksomhederne: "Ultimately we hope to contribute towards a shift in awareness and behaviour with respect to the business sector's attitude to languages" (s. 3).

En sådan holdningsændring kunne meget vel vise, at der – med en let omskrivning af regeringens forskningspolitiske credo – går en vej… *fra fremmedsprog til faktura*!

6. Anvendt litteratur

6.A *Bøger, artikler og temanumre af tidsskrifter*

Andersen, Helle & Erik S. Rasmussen. 2004. "The role of language skills in corporate communication", *Corporate Communications: An International Journal*, vol. 9 – n°3, s. 231-242.

Andersen, Mette Skovgaard & Lisbeth Verstraete-Hansen. 2007. "Fremmedsprog: den glemte kompetence i interkulturel kommunikation". *Kom Magasinet* 27, december, s. 24-26.

Bacher, Peter og Niels Clemmensen, Kim Mørch Jacobsen & Jakob Wandall. 1992. *Danskerne og fremmedsprog. En undersøgelse af den voksne befolknings sprogfærdigheder*, Udviklingscenteret for folkeoplysning og voksenundervisning, 136 s.

Bargiela-Chiappini, Francesca and Catherine Nickerson, Brigitte Planken. 2007. *Business Discourse*. Palgrave Macmillan, 282 s.

Bjerg, Ole og Kaspar Villadsen (red). 2006. *Sociologiske metoder – fra teori til analyse i kvantitative og kvalitative studier*. Frederiksberg, Forlaget Samfundslitteratur, 178 s.

Blommaert, Jan. 2003. "Commentary: A sociolinguistics of globalization", *Journal of Sociolinguistics*, 7/4, s. 607-623.

Grin, François. 2002. *L'Économie de la langue et de l'éducation dans la politique d'enseignement des langues. Guide pour l'élaboration des politiques linguistiques éducatives en Europe. De la diversité linguistique à l'éducation plurilingue.* Strasbourg, Conseil de l'Europe, Division des politiques linguistiques, Direction de l'éducation scolaire, extra-scolaire et de l'enseignement supérieur, DGIV, 49 s.

Hansen, Erik Jørgen og Bjarne Hjorth Andersen. 2000. *Et sociologisk værktøj. Introduktion til den kvantitative metode*. København, Hans Reitzels Forlag, 268 s.

Hansen, Hanne Foss. 2008. "Akkreditering: Kvalitetsudvikling eller unødigt bureaukrati?", Kronik i *Information*, 23. januar.

Hansen, Hans Lauge. 2005. "Sprog, kultur og viden i globaliseringens tidsalder", in Birkelund, M. og A. Magnussen, N. Nørgaard. *Sproglig konstruktion af kulturel identitet. Sprogfagene til debat*, Odense, Syddansk Universitetsforlag, s. 23-38.

Klinge, Alex. 2008. ”Paneldebat. Sprog på de højere læreanstalter” in Verstraete-Hansen, L. og R. Phillipson (red). 2008. *Fremmedsprog til fremtiden. Sprogpolitiske udfordringer for Danmark*, København, CBS, 56 s.

Phillipson, Robert. 2001. “Global english and local language policies. What Denmark needs”, *Language Problems and Language* Planning, 25/1, pp. 1-24.

Rostrup-Nielsen, Jens. 2008. ”Kommentar: Skal det nytte?”, *Information*, 9. maj., s. 12-13.

Schmidt, Knud Rahbek. 1978. ”Undervisningen i fremmedsprog skal kulegraves”, *Undervisning*, nr. 5, s. 309-315.

Strunck, Jeanne. 2006. ”Politeness in French and Danish e-mails”, in Askehave, I. og B. Norlyk. 2006. *Meanings and messages. Interculturel Business Communication*. Aarhus, Gyldendal, Academica, s. 171-182.

Tørnæs, Ulla. 2004. ”Særinteresser skal ikke styre sprogundervisningen”. *Jyllandsposten*, 20. december.

Vandermeeren, Sonja. 2003. ”German language needs in Danish companies”, *Hermes. Journal of linguistics – Revue de linguistique – Tidsskrift for Sprogforskning – Zeitschrift für Linguistik*, 31-2003, s. 13-29.

6. B *Rapporter, betænkninger, specialer og afhandlinger.*

Aftagerpaneler på universiteterne. Samarbejde med virksomhederne om uddannelserne. 2008. Marts. Dansk Industri og Danske Universiteter, 52 s.

Christie, Helen *et.al.* (uden årsangivelse). *ELISE. Udvikling af internationale og sproglige strategier i SMV'er. Succesfulde europæiske virksomheders forretningshemmeligheder.* Netpublikation: http://www.cst.dk/elise/

En nyttig udfordring. Hvordan en mangfoldighed af sprog kan bidrage til at knytte Europa tættere sammen.. Forslag fra Gruppen af Intellektuelle for Interkulturel Dialog nedsat på initiativ af Europa-Kommissionen, Bruxelles, 2008, 30 s. http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/maalouf/report_da.pdf

Les Européens et leurs langues. 2006. *Eurobaromètre Special 243*. Vague 64.3 – TNS Opinion & Social.

Forretningsplan Danmark – hvad skal vi leve af i fremtiden. 2005. København, Dansk Handel & Service.59 s. + Delanalyserne *De globalt egnede – nødvendige visioner for det danske uddannelsessystem,* 15 s.; *Det starter allerede i folkeskolen – for at blive globalt egnet,* 7 s.; *Forskning i verdensklasse*, 22 s.

Fremgang, fornyelse og tryghed. Strategi for Danmark i den globale økonomi. 2006. April. Regeringen, 165 s.

Fremtidens sprogfag – vinduer mod en større verden. Fremmedsprog i Danmark – hvorfor og hvordan? 2003. Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie nr. 5, 83 s.

Grin, François. 2005. *L'Enseignement des langues étrangères. Rapport établi à la demande du Haut Conseil de l'évaluation de l'école*, Paris, n° 19, Septembre, 127 s.

Grin, François & Claudio Sfreddo, François Vaillancourt. 2007. *Langues étrangères dans l'activité professionnelle (LEAP)*, Université de Genève, 31 s.

Grinsted, Annelise. 1992. *Foreign Language Analysis in Industrial Regions of Europe*. Kolding, Det erhvervssproglige Forskningsinstitut, Handelshøjskole Syd, 31 s. + anneks 1-5.

Grinsted, Annelise. 1994. *Interview Follow-up on the Foreign Language Analysis in Industrial Regions of Europe. Questionnaire Survey Denmark*, Det erhvervssproglige Forskningsinstitut, Handelshøjskole Syd, 81 s.

Grinsted, Annelise. 1995. "Fremmedsprog i virksomhedssammenhæng",+ "Hvad en virksomheds kommunikationsforløb kan fortælle om virksomheden", in Annelise Grinsted e.a., *Fagsproglig kommunikation i erhvervsvirksomheder*. Kolding, Institut for Erhvervssprog, Handelshøjskole Syd, pp 1-16 og 17-35.

Hellekjær, Glenn Ole. 2007. *Fremmedspråk i norsk næringsliv – engelsk er ikke nok*!, Fremmedspråksenteret, Fokus på språk 3/2007, 79 s.

Humanisters veje fra uddannelse til job. Humanistundersøgelsen 2007. Hovedrapport. 2007. Københavns Universitet, Århus Universitet, Handelshøjskolen – Århus Universitet, Syddansk Universitet, Copenhagen Business School, Ålborg Universitet, Roskilde Universitetscenter, 78 s.

Hagen, Stephen. 2001. *ELISE. Udvikling af internationale og sproglige strategier i SMV'er. Europæisk oversigtsrapport*, Københavns Universitet, Center for Sprogteknologi, 15 s.

Hagen, Stephen. 2006 *ELAN. Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise*, December 2006, 79 s.

Hjorth-Andersen, Christian. 2004. *Dansk sprogpolitik: på hvilke sprog skal danskere tale med udlændinge i 2030?*, Københavns Universitet, Økonomisk Institut, Memo nr. 211, August, 38 s.

Hvidbog om erhvervsliv, sprogpolitik og konkurrenceevne. 2003. København, Dansk Selskab for Fagsprog og Fagkommunikation, 64 s.

Jørgensen, Lise Damsgaard. 2001 (2000). *ELISE. Rapport om undersøgelse af danske virksomheders behov for sproglig og kulturel viden*, Københavns Universitet, Center for Sprogteknologi, 16 s.

”Kommissionens henstilling 2003/361/EF af 6. maj 2003 om definitionen af mikrovirksomheder, små og mellemstore virksomheder”. *Den Europæiske Unions Tidende,* L 124 af 20.5.2003.

Kristiansen, Bo. 1984. *Ingeniørsprog. En undersøgelse af teknikum-ingeniørers behov for fremmedsprog*, Forskningssekretariatet, 1984, 72 s.

Languages mean Business. Companies work better with languages. Recommendations from the Business Forum for Multilinguisme established by the European Commission. 2008. 22 s. http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/davignon_en.pdf

Lauridsen, Elisabeth. (2008). *Andet fremmedsprog i folkeskolen. Del 1: Hvad siger tallene?* Institut for Sprog, Litteratur og Kultur, Aarhus Universitet, 35 s.

Les pratiques linguistiques dans les entreprises françaises travaillant à l'international. 2003. Juin. Étude élaborée par l'Observatoire de la formation, de l'emploi et des métiers, Direction de l'enseignement, Chambre de commerce et d'industrie de Paris (CCIP), 25 s.

Mere (end) sprog. 2007. København, Dansk Industri, 18 s.

Rapport nr. 4 til Undervisningsministeren. 8. juni 2007. Fra Følgegruppen for Reformen af de Gymnasiale Uddannelser, 12 s.

Observatory of European SMEs. Summary. 2007. Flash Eurobaromètre 196, The Gallup Organization, 24 s. Data kan ses på http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/analysis

Sprog på spil – et udspil til en dansk sprogpolitik. 2003. København, Kulturministeriet, 70 s.

Sprog til tiden. Rapport fra Sprogudvalget. 2008. Kulturministeriet, 136 s.

Resumé

Rapportens sigte er at afdække danske virksomheders opfattelse af deres fremmedsproglige behov og de bagvedliggende holdninger til sprog for efterfølgende at relatere dem til en række aktuelle uddannelsespolitiske problemstillinger. Erhvervslivets holdning til fremmedsprog er af største interesse i uddannelsespolitisk henseende. Ikke kun fordi det private erhvervsliv er blandt aftagerne af fremmedsproglige kandidater, men også fordi repræsentanter for erhvervslivet og dets organisationer de senere år er blevet gjort til indflydelsesrige uddannelsespolitiske aktører.

Rapporten er baseret på en analyse af data, der er indhentet til projektet i samarbejde med DI gennem den elektroniske spøgeskemaundersøgelse *Sproglige kompetencer i den globale økonomi* i efteråret 2007. Af 957 udvalgte virksomheder besvarede 312 skemaet. Heraf har 267 angivet, at de har internationale aktiviteter. Udvælgelsen af virksomhederne er et udtræk, der tager hensyn til virksomhedernes størrelse, således at stikprøven er repræsentativ for DIs medlemsvirksomheder – men ikke for danske virksomheder generelt. I forhold til den generelle fordeling af virksomhedsstørrelse i Danmark er virksomheder med over 100 ansatte overrepræsenteret i undersøgelsen.

Blandt rapportens indsigter kan fremhæves:

- Sammenlagt 53,2% af de internationalt orienterede virksomheder vurderer, at de får behov for yderligere fremmedsproglige kompetencer i de kommende år. Der kan observeres forskel på efterspørgslen i henholdsvis SMV'er og de store virksomheder.

  SMV'erne efterspørger først og fremmest engelsk (26,2%), herefter tysk (19,4%), nordiske sprog (14,1%) og fransk (13,6%), mens kinesisk og russisk følger efter med hhv. 11,2% og 10,7%.

  De store virksomheder (over 250 ansatte) angiver et stort fremtidigt behov for russisk (21,3%), hvorefter følger kinesisk (13,1%). Engelsk efterspørges af 11,5%, mens fransk (6,6%), spansk (4,9%) og især tysk (3,3%) er svagere repræsenteret.
- Næsten 60% af de medvirkende virksomheder (59,7% af SMVerne og 57,4% af de store virksomheder) anvender udelukkende engelsk i kommunikationen med deres udenlandske samhandelspartnere, mens blot 8,7% af SMVerne og 4,9% af de store virksomheder udelukkende bruger samhandelspartnerens eget sprog.

- Sammenlagt 31,5% af de medvirkende virksomheder (33,5% af SMVerne og 24,6% af de store virksomheder) har oplevet, at mangel på sproglige kompetencer er en barriere for virksomhedens internationale aktiviteter. Virksomhedernes erfaringer dækker over en bred vifte af situationer: Tab af ordrer, afståelse af markedsfremstød men *især* vanskeligheder i forhandlinger.
- Danske virksomheder støder oftest på sprogrelaterede barrierer i (prioriteret rækkefølge): Kina, Frankrig, Tyskland og Rusland
- Sammenlagt 41,4% af de medvirkende virksomheder (41,3% af SMV'erne og 42,6% af de store virksomheder) oplever problemer, som de tilskriver *manglende sproglige kompetencer hos den udenlandske samhandelspartner*. Virksomhedernes oplevelse af sproglige barrierer forstærkes altså markant, når kilden til problemet placeres hos

deres internationale samhandelspartnere. De ledsagende kommentarer beskriver langt overvejende problemet som manglende engelskkundskaber hos den udenlandske samtalepartner.

På den baggrund konkluderes, at virksomhedernes fremmed-sproglige beredskab i mange tilfælde ikke gør det muligt for dem på tilfredsstillende vis at indlede og fastholde internationale handelsrelationer, og at der mellem virksomhedernes objektive behov (forstået som opfyldte betingelser for en vellykket fremmedsproglig kommunikation) og de medvirkende virksomheders subjektive (erkendte) behov (virksomhedernes egen opfattelse af deres fremtidige behov for kompetencer) findes et uerkendt behov for fremmedsproglige kompetencer i danske virksomheder.

- De medvirkende virksomheder anser – trods deres erfaringer med manglende engelskkundskaber i udlandet – *andre fremmedsprog end engelsk for at være den mindst nødvendige erhvervshumanistiske medarbejderkompetence i international samhandel.*

- Trods de oplevede vanskeligheder vurderer virksomhederne ikke, at de i fremtiden får større behov for medarbejdere med en sproglig uddannelse.

- I modsætning til teknisk, naturvidenskabelig, økonomisk og juridisk viden betragtes sproglig viden ikke som overskudsgenererende viden, det kan betale sig at investere i. Af de sammenlagt 31,5% af virksomheder, der har svaret ja til at møde problemer med fremmedsprog, svarer næsten hver tredje (32,1%), at de *ikke* har behov for yderligere sprogkompetencer.

På den baggrund sættes i rapportens sidste del spørgsmålstegn ved det hensigtsmæssige i en uddannelsespolitik, der lægger virksomhedernes erkendte behov – der aktuelt langt overvejende ses som sammenfaldende med samfundets behov – til grund for de langsigtede strategier for fremmedsprogsfagene fra folkeskole til de videregående uddannelser.

Summary

The aim of the report is to uncover the perception of foreign language needs among companies and the underlying attitudes towards languages, so as to relate these to a number of current policy issues in education. The opinion of foreign languages in the trades and industries is most interesting in terms of educational policy, not just because private commerce is among the biggest recipients of foreign-language graduates, but also because representatives of business and its organizations have become influential education-policy actors over the last years.

The report is based upon an analysis of data, which has been gathered for the project in cooperation with DI through the electronic questionnaire *Sproglige kompetencer i den globale økonomi* [Linguistic competencies in the global economy] in the autumn of 2007. Of 957 selected companies 312 responded of which 267 have indicated that they have international activities. The selection of businesses has happened under consideration of size, such that the sample is representative of DI's member companies, but not of Denmark's general company profile. In regard to the latter, companies with more than 100 employees are over-represented in the sample.

Among the results from the report may be mentioned:

- Altogether 53.2% of the internationally oriented companies expect a need for additional foreign language competencies in the years to come. There is an observed difference in demand for such in SME's and large companies respectively.

  SME's first and foremost demand English (26.2%) then German (19.4%), Nordic languages (14.1%), and French (13.6%), while Chinese and Russian follow with 11.2% and 10.7% respectively.

  The large companies (with more than 250 employees) indicate a substantial future demand for Russian (21.3%), after which follows Chinese (13.1%). English is demanded by 11.5%, while French (6.6%), Spanish (4.9) and especially German (3.3%) are weakly represented.

- Almost 60% of the participating companies (59.7% of the SME's and 57.4% of the larger companies) rely solely on English in communicating with their foreign partners in trade, while mere 8.7% of the SME's and 4.9% of the larger companies rely only on the trade partners own language.
- All in all 31.5% of the participating companies (33.5% of the SME's and 24.6% of the large companies) have experienced a lack of language competencies as a barrier to international activities. These experiences cover a wide range of situations: loss of orders, giving up on promotional campaigns, but especially problems in negotiation.

- Danish companies most often encounter language barriers in (according to priority): China, France, Germany and Russia.

- All in all 41.4% of the participating companies (41.3% of the SME's and 42.6% of the large companies) experience problems, which they ascribe to lacking language

competencies with the foreign trade partner. That is, the perception of language barriers is significantly heightened, when the source of the problem is shifted to the international trade partners. The submitted commentary largely describes the problem as a lack of capacity in English with the foreign trade partner.

With this in mind, it is concluded that the foreign language preparedness among companies does not make it possible, in a sufficient manner, to initiate and retain international trade relations. In addition, there is found to be an unrecognized gap for foreign language competencies in Danish companies in terms of the objective need (understood as the required conditions for successful foreign language communication) and the participating companies subjective (recognized) need (the companies' perception of their future requirement of competencies).

- The participating companies consider – in spite of their experiences with insufficient English abroad – other foreign languages than English to be the least necessary employee competency from the humanities in international trade.

- In spite of the experienced difficulties, the companies do not consider that they will have a greater need for co-workers with a language education in the future.

- Unlike technical, natural scientific, economic and legal knowledge, knowledge of languages is not considered profit generating in a way that warrants investment. Of the 31.5% of the companies that have affirmed the existence of problems, almost a third (32.1%) respond that they will not need additional language competencies.

Taking this as an outset, the final section of the report questions the expediency of an educational policy that is based upon the recognized need among companies – these are widely seen as coincidental with societal needs – in forming the long term strategies for foreign language subjects form primary to higher education.

Translated by Thomas Derek Robinson.

Zusammenfassung

Ziel des Berichts ist, die Einstellung dänischer Unternehmen gegenüber dem Fremdsprachenbedarf und die zugrundeliegenden Haltungen offenzulegen, und dies dann mit einer Reihe von aktuellen ausbildungspolitischen Problemstellungen in Beziehung zu setzen.

Die Einstellung der Wirtschaft gegenüber Fremdsprachen ist in ausbildungspolitischer Hinsicht von großer Bedeutung.
Nicht nur weil die Privatwirtschaft zu den Abnehmern der Absolventen von Fremdsprachenstudien gehört, sondern auch weil Repräsentanten der Wirtschaft sowie deren Organisationen in den letzten Jahren zu einflussreichen ausbildungspolitischen Akteuren geworden sind.

Grundlage des Berichts ist die Auswertung von Daten, die im Rahmen des Projekts *„Sproglige kompetencer i den globale økonomi" (Fremdsprachen-Kompetenzen in der globalen Wirtschaft)* durch eine elektronische Fragebogenaktion im Herbst 2007 in Zusammenarbeit mit Dansk Industri (DI) erhoben wurden.312 von 957 der befragten Unternehmen beantworteten die Fragen. 267 von ihnen gaben an, internationale Beziehungen zu haben. Die Unternehmen wurden in den Kategorien klein, mittelgroß und groß so ausgewählt, dass die Stichproben repräsentativ für die Mitgliedsfirmen von DI sind. Im Verhältnis zur allgemeinen Verteilung der Unternehmensgröße in Dänemark sind Unternehmen mit mehr als 100 Angestellten in der Untersuchung überrepräsentiert.

Folgende Ergebnisse sollen besonders hervorgehoben werden:

- Insgesamt 53,2 % der international operierenden Unternehmen schätzen, dass sie in den kommenden Jahren einen weiteren Bedarf an fremdsprachlicher Kompetenz haben werden. Dabei ist ein Unterschied zwischen kleinen und mittelgroßen Unternehmen gegenüber großen zu beobachten.

  Kleine und mittelgroße Unternehmen brauchen vor allem Englisch (26,2%), gefolgt von Deutsch (19,4%), den nordischen Sprachen (14,1%) und Französisch (13,6%). Einen Bedarf an Chinesisch und Russisch geben 11,2% bzw. 10,7% an.

  Die großen Unternehmen (mit über 250 Angestellten) geben einen großen künftigen Bedarf an Russisch (21,3%) an, gefolgt von Chinesisch (13,1%). Englisch wurde von 11,5 % angegeben, während Französisch (6,6%), Spanisch (4,9%) und besonders Deutsch (3,3%) schwächer repräsentiert sind.

- Fast 60 % der befragten Unternehmen (59,7 der kleinen und mittelgroßen Unternehmen sowie 57,4% der großen Unternehmen) verwenden ausschließlich Englisch in der Kommunikation mit ihren ausländischen Handelspartnern, wohingegen nur 8,7 % der kleinen und mittelgroßen Unternehmen und 4,9 % der großen Unternehmen sich der Sprache des Handelspartners bedienen.

- Insgesamt 31,5 % der befragten Unternehmen (33,5% der kleinen und mittelgroßen Unternehmen sowie 24,6% der großen Unternehmen) haben erlebt, dass der Mangel an Fremdsprachenkenntnissen die internationalen Aktivitäten des Unternehmens behindert. Die negativen Erfahrungen umfassen eine Reihe von Situationen wie z.B. den Verlust von Aufträgen, die Aufgabe oder den Abbruch von Marketingkampagnen und Marktvorstößen und *ganz besonders* Probleme bei Verhandlungen.

- Dänische Unternehmen stoßen am häufigsten in China auf sprachlich bedingte Schwierigkeiten, gefolgt von Frankreich, Deutschland und Russland.
- Insgesamt 41,4% der befragten Unternehmen (41,3% der kleinen und mittelgroßen Unternehmen und 42,6% der großen Unternehmen) erleben Probleme, die sie der *fehlenden Fremdsprachenkompetenz ihrer ausländischen Handelspartner* zuschreiben. Sprachlich bedingte Kommunikationsprobleme und Schwierigkeiten werden durch mangelnde fremdsprachliche Kompetenz des Handelspartners noch verschärft. Sehr häufig werden mangelnde bzw. fehlende Englischkenntnisse der ausländischen Geschäftspartner als Grund für Verständigungs- bzw. Kommunikationsprobleme angegeben.

Aus all dem kann der Schluss gezogen werden, dass die geringe Bereitschaft der Unternehmen, sich für die Förderung von Fremdsprachenkompetenzen einzusetzen, in vielen Fällen zur Folge hat, dass keine zufriedenstellenden internationalen Handelsbeziehungen initiiert bzw. aufrechterhalten werden können.
Außerdem legen die Ergebnisse der Untersuchung den Schluss nahe, dass es in dänischen Unternehmen zwischen dem objektiven Bedarf (verstanden als notwendige Rahmenbedingungen für eine erfolgreiche Kommunikation) und dem subjektiven (erkannten) Bedürfnis der befragten Unternehmen (d.h. der Selbst-Einschätzung des künftigen Fremdsprachenbedarfs) einen nicht erkannten Bedarf an Fremdsprachenkompetenz gibt.

- Die befragten Unternehmen halten – trotz ihrer negativen Erfahrungen mit mangelnden Englischkenntnissen ausländischer Handelspartner – *andere Fremdsprachen als Englisch für die am wenigsten notwendige Mitarbeiterkompetenz in internationalen Handelsbeziehungen.*

- Trotz der negativen Erfahrungen und erlebten Schwierigkeiten erwarten die Unternehmen nicht, dass sie in Zukunft einen größeren Bedarf an Mitarbeitern mit fremdsprachlicher Qualifikation haben werden.

- Im Gegensatz zu technischem, naturwissenschaftlichem, wirtschaftlichem und juristischem Wissen werden Sprachkenntnisse nicht als gewinnbringendes Wissen betrachtet, in das es sich zu investieren lohnt. Von den insgesamt 31,5 % der Unternehmen, die bei der Untersuchung angegeben haben, dass sie aufgrund mangelnder Fremdsprachenkenntnisse auf Probleme gestoßen seien, antwortet jedes dritte (32,1%), dass es *keinen* weiteren Bedarf an Fremdsprachkompetenzen habe.

Daher wird im letzten Teil des Berichts der Sinn einer Ausbildungspolitik in Frage gestellt, die das subjektive (erkannte) Bedürfnis der Unternehmen – das vielfach gleichgesetzt wird mit aktuellen gesellschaftlichen Bedürfnissen - als Ausgangsbasis einer weitreichenden und langfristigen Fremdsprachenpolitik von der Folkeskole bis hin zu weiterführenden Ausbildungsgängen im tertiären Bildungsbereich nimmt.

Übersetzt von Ursula Kreher.

Résumé

Cette étude a pour objectif d'analyser les besoins linguistiques des entreprises danoises ainsi que les attitudes qui sous-tendent la perception de ces besoins. Les résultats de l'analyse sont ensuite considérés à la lumière des récentes réformes du système d'éducation danois. Deux raisons expliquent l'articulation de la politique éducative et des besoins linguistiques des entreprises: d'une part, les entreprises constituent un débouché important pour les diplômés issus des filières langues, d'autre part, les représentants des entreprises et de leurs fédérations sont devenus, ces dernières années, des acteurs très influents dans l'élaboration de la politique éducative.

L'étude, réalisée courant octobre-novembre 2007, est basée sur l'enquête électronique *Sproglige kompetencer i den globale økonomi* (*Compétences linguistiques dans l'économie globale*) effectuée auprès d'un échantillon représentatif des entreprises danoises membres de la Fédération des Entreprises Danoises (DI). Sur l'échantillon de 957 entreprises tirées aléatoirement en fonction de leur taille, 312 ont répondu et de celles-ci 267 ont déclaré travailler à l'international. Comme le pourcentage d'entreprises fédérées au sein de DI employant plus de 100 personnes est supérieur à celui du tissu global des entreprises danoises, cette catégorie d'entreprises est surreprésentée dans l'étude.

Parmi les résultats de l'étude, on peut noter :

- Plus de la moitié (53,2%) des entreprises danoises travaillant à l'international déclarent avoir besoin de compétences linguistiques supplémentaires dans les années à venir. On observe une différence entre la demande des petites et moyennes entreprises (PME, moins de 250 salariés) et celle des grandes entreprises (GE, plus de 250 salariés).

  Les PME recherchent avant tout des compétences en anglais (26,2%), puis en allemand (19,4%), en langues nordiques (14,1%) et en français (13,6%), tandis que le chinois et le russe sont recherchés par respectivement 11,2% et 10,7% des PME

  Les GE indiquent un grand besoin futur du russe (21,3%), suivi du chinois (13,1%). L'anglais est demandé par 11,5%, tandis que le français (6,6%), l'espagnol (4,9%) et surtout l'allemand (3,3%) sont moins demandés.
- Près de 60% des entreprises interrogées (59,7% des PME et 57,4% des GE) utilisent exclusivement l'anglais dans leur communication avec leurs partenaires internationaux. Seulement 8,7% des PME et 4,9% des GE déclarent utiliser exclusivement la langue de leur partenaire commercial.
- Près d'un tiers (31,5%) des entreprises interrogées (33,5% des PME et 24,6% des grandes entreprises) déclarent que leurs activités internationales sont freinées par un manque de compétences linguistiques au sein de l'entreprise. Les difficultés se manifestent de diverses manières : l'entreprise a tantôt perdu des marchés, tantôt renoncé à promouvoir ses activités sur un marché donné, tantôt – et surtout – elles éprouvent de sérieuses difficultés dans des situations de négociation.
- Les PME danoises sont le plus souvent confrontées à des barrières linguistiques dans les pays suivants (par ordre décroissant) : la Chine, la France, l'Allemagne et la Russie.

- 41,4% des entreprises interrogées (41,3% des PME et 42,6% des GE) déclarent être confrontées à des problèmes linguistiques dus à un manque de compétences linguistiques *chez leur partenaire commercial international. La perception de barrières linguistiques se renforce donc de manière importante lorsque la responsabilité de la communication manquée est attribuée à l'« autre »*. Les remarques qui accompagnent cette réponse font apparaître que, selon le répondant danois, le problème réside notamment dans le manque de *compétences en anglais* des partenaires commerciaux internationaux.

Sur la base de ces résultats, l'étude conclut qu'il existe un besoin linguistique non reconnu dans les entreprises danoises. Autrement dit : Entre les besoins objectifs des entreprises (les conditions requises pour réussir la communication dans une langue étrangère) et les besoins subjectifs (la perception qu'ont les entreprises interrogées de leur besoin futur en langues étrangères), il existe un besoin non reconnu.

- Malgré la constatation de compétences insuffisantes en anglais à l'étranger, les entreprises considèrent que la connaissance d'une langue étrangère autre que l'anglais *est la compétence la moins utile dans le commerce international.*

- En dépit des barrières linguistiques rencontrées, les entreprises danoises déclarent ne pas avoir un besoin accru de salariés ayant une formation en langues étrangères. Ils préfèrent embaucher un ingénieur ou un juriste ayant de bonnes compétences en langues – comme c'est le cas actuellement.

- Contrairement au savoir acquis par les études techniques, scientifiques, économiques ou juridiques, le savoir acquis dans les filières langues (au sens large) n'est donc pas considéré, dans les entreprises, comme un savoir qui vaut l'investissement. Parmi les 31,5% des entreprises ayant déclaré être confrontées à des barrières linguistiques, près d'un tiers (32,1%) estime ne pas avoir besoin de compétences linguistiques supplémentaires.

Sur cette base, la dernière partie de l'étude met en question la pertinence de la politique éducative actuelle qui fonde les grandes orientations stratégiques de l'enseignement des langues étrangères – de l'école primaire jusqu'à l'enseignement supérieur – sur les besoins subjectifs des entreprises.

Resumen

El propósito de este informe es aportar datos sobre la necesidad de competencias en lengua extranjera que experimentan las empresas danesas, así como sobre las diferentes actitudes hacia el dominio de lenguas que en general pueden observarse en ellas. La idea es sacar conclusiones que puedan servir de referencia para toda una serie de planteamientos actuales respecto a la política educativa. Y no sólo porque muchos de los estudiantes de lenguas acaban desempeñando un puesto en el sector privado de la economía, sino también porque, en los últimos años, los representantes del mercado de trabajo y sus organizaciones han pasado a ser agentes de gran influencia para las iniciativas tomadas respecto a la educación y la enseñanza.

El informe está basado en datos extraídos especialmente para este proyecto en colaboración con Dansk Industri (Organización danesa del mundo de la empresa), a través de la encuesta electrónica Competencias lingüísticas en la economía global, realizada en otoño de 2007. 312 de las 957 empresas seleccionadas cumplimentaron la encuesta. De ellas, 267 declaran tener una proyección internacional. En la selección de las empresas se atendió especialmente al tamaño de las mismas, de forma que la muestra pudiera considerarse representativa de las empresas miembro de Dansk Industri.

Entre las conclusiones del informe pueden señalarse las siguientes:

- Un total de 53,2% de las empresas con una orientación internacional calcula que en los próximos años necesitará un mayor grado de competencia en lenguas extranjeras, pudiendo observarse una diferencia respecto al tipo de demanda entre las empresas pequeñas y medianas y las grandes empresas.

  Las empresas pequeñas y medianas expresan en primer lugar necesidad de inglés (26,2%), seguido de alemán (19,4%), lenguas nórdicas (14,1%) y francés (13,6%), viniendo a continuación el chino y el ruso, con 11,2 % y 10,7%, respectivamente.

  Las empresas grandes (com más de 250 empleados) prevén para el futuro una gran necesidad de conocimientos de ruso (21,3%) y en segundo lugar, de chino (13,1%). 11,5% hablan de una mayor necesidad de inglés, siendo menor la demanda de francés (6,6%), español (4,9%) y sobre todo de alemán (3,3%).

- Casi un 60 % de las empresas que contestan la encuesta (59,7% de las pequeñas y medianas, y 57,4% de las grandes) se comunica exclusivamente en inglés con sus socios y clientes en el extranjero, siendo sólo un 8,7% de las empresas pequeñas y medianas, y un 4,9% de las grandes las que lo hacen exclusivamente en la lengua de la entidad extranjera con la que negocian.

- Un total de 31,5% de las empresas que participan en el proyecto (33,5% de las pequeñas y medianas, y 24,6% de las grandes) ha experimentado la falta de conocimiento de lenguas como barrera para sus actividades internacionales. Las experiencias de las empresas en este sentido cubren un amplio abanico de situaciones, que van desde la

pérdida de pedidos hasta la renuncia a la apertura de mercados, siendo sin embargo las más frecuentes las relacionadas con dificultades en las negociaciones.

- Los países en que las empresas danesas tropiezan con más barreras lingüísticas en la comunicación serían, por orden de frecuencia, China, Francia, Alemania y Rusia.

- Un total de 41,4% de las empresas participantes en el proyecto (41,3% de las pequeñas y medianas, y 42,6% de las grandes) experimenta problemas que achaca a falta de competencia lingüística por parte de las empresas u organizaciones extranjeras. La sensación de impotencia ante esas barreras aumenta, pues, considerablemente cuando el origen del problema se localiza en la entidad extranjera con la que se negocia. En los comentarios que acompañan a las respuestas se describe el problema, por encima de todo, como falta de dominio del inglés por parte de ésta.

La conclusión que se puede sacar de lo expuesto es que, en muchos casos, la falta de conocimiento de lenguas extranjeras hace que las empresas no se vean capaces de iniciar y mantener, de manera satisfactoria, relaciones comerciales a nivel internacional, y que entre las necesidades objetivas de las empresas (entendidas como condiciones necesarias para una comunicación adecuada en lengua extranjera) y las necesidades subjetivas de las empresas reconocidas por ellas mismas (entendidas como la percepción de las competencias que serán necesarias en un futuro) nos encontramos en las empresas danesas con una necesidad no reconocida de competencias en lenguas extranjeras. Sin embargo, con respecto a la distribución general de tamaños de empresas en Dinamarca, las empresas de más de 100 empleados tienen un sobrepeso en el proyecto.

- Las empresas analizadas en el proyecto consideran el dominio de otras lenguas que el inglés – pese a la falta de conocimientos de inglés experimentada en el extranjero – la competencia general que sus empleados menos necesitan para el comercio internacional.

- A pesar de las dificultades que experimentan, las empresas no consideran que en el futuro vayan a tener mayor necesidad de colaboradores con una formación en lenguas.

- Al contrario de lo que ocurre con los conocimientos de técnica, ciencias naturales, economía o jurisprudencia, el conocimiento de lenguas no se considera un valor añadido en el que merezca la pena invertir. Del total de 31,5% de empresas que reconoce tropezar con problemas relacionados con las lenguas extranjeras, casi un tercio (32,1%) contesta que no siente ninguna necesidad de mayor competencia lingüística.

Ante este estado de cosas, el informe acaba planteando la cuestión de hasta qué punto es adecuada una política educativa que toma las necesidades reconocidas por las empresas – que actualmente se ven en gran medida como idénticas a las de la sociedad en general – como punto de partida para el desarrollo de estrategias a largo plazo relativas a la enseñanza de lenguas extranjeras desde la escuela hasta la formación superior.

Traducción de María Pilar Lorenzo.

COPENHAGEN BUSINESS SCHOOL
HANDELSHØJSKOLEN
SOLBJERG PLADS 3
2000 FREDERIKSBERG

WWW.CBS.DK

Copenhagen
Business School
HANDELSHØJSKOLEN